

Trend- och omvärldsanalys 2023

Helsingborgs stad

Analysen består av tre sammanhängande delar – brännpunkter, utmaningar och megatrender.

Stadsdirektörens förord

I ett världsläge med krig, naturkatastrofer och stora ekonomiska utmaningar är det lätt att känna osäkerhet kring både nuläge och framtid. Händelser i omvärlden påverkar oss även lokalt och vi har de senaste åren blivit vana vid att snabbt anpassa oss. Nu är de tuffare tiderna som vi länge hört om här och vi behöver återigen ställa om, men denna gång är vi väl förberedda.

Vi har arbetat aktivt med vår nulägesanalys, vi vet våra förutsättningar och har koll på de utmaningar som vi långsiktigt behöver lösa. Varje dag arbetar vi med att skapa livskvalitet för helsingborgarna och då behöver vi ha koll på de faktorer i omvärlden som påverkar. Vi är eniga kring att vi behöver fortsätta vår satsning på innovation och att vi behöver samspela med andra för att göra Helsingborg till en av de bästa städerna att bo och verka i. En viktig del i det är hur vi kan förenkla och förbättra invånarnas vardag med hjälp av ny teknik. Det kan exempelvis innebära att vi skapar ökad trygghet och självständighet genom att vi erbjuder lösningar där invånarna själva kan lösa sina ärenden, att vi tar fram tekniska hjälpmedel så att våra äldre kan bo hemma längre, eller att vi utforskar nya tekniska hjälpmedel i skolan för att fler elever ska nå kunskapsmålen. Vi behöver fokusera mer på hur vi kan agera möjliggörare för våra invånare.

Vi behöver också kraftsamla kring vår satsning på klimatneutralitet 2030 där helt nya beteenden och lösningar kommer att krävas om vi ska lyckas. En tuff men spännande resa som vi måste göra tillsammans över bransch- och sektorsgränser. En viktig del för staden är därför att fortsätta att utveckla plattformar för samspel, först då kan vi möta komplexiteten i stadens utmaningar. Samarbete och samspel med akademien, näringslivet, föreningslivet och inte minst våra invånare.

Trend- och omvärldsanalysen ger oss värdefulla insikter och verktyg för att kunna zooma ut och se vår stad, våra uppdrag, mål och idéer i ett större sammanhang. Den ger en gemensam bild av utmaningar och förändringar i vår omvärld och det är kanske viktigare än någonsin att vi har koll på dem.

Nyheter i trend- och omvärldsanalysen

Trend- och omvärldsanalysen uppdateras och aktualiseras varje år. Helt nytt i denna upplaga är de två brännpunkterna "Ökat fokus på välfärdsbrott" och "Kriser förändrar och utmanar". Två högaktuella frågor som också märks av i de stadsgemensamma utmaningarna där "Hur kan vi stävja välfärdsbrott?" har tillkommit.

Jonna Myrebris, tillförordnad stadsdirektör

Innehåll

Brännpunkter.....	3
01. Ökade välfärdskostnader	3
02. Färre barn och fler äldre	7
03. Ökande förväntningar	11
04. Ökat fokus på trygghet	14
05. Ökat fokus på välfärdsbrott	18
06. Ökad ohälsa bland unga.....	22
07. Slaget om kompetensen	27
08. Fortsatta integrationsutmaningar	31
09. Invånarna i skilda världar	35
10. Nya krav på dialog och kommunikation	39
11. Omställning mot ett grönare samhälle	43
12. Ökande klimat känningar.....	48
13. Mark- och bostadsbehov i förändring	51
14. El och IT under press	56
15. Kriser förändrar och utmanar.....	59
Utmaningar.....	63
01. Hur kan vi förenkla invånarnas vardag med hjälp av ny teknik?	63
02. Hur kan vi göra invånarna mer delaktiga och medskapande?	64
03. Hur kan vi öka invånarnas trygghet och säkerhet	64
04. Hur kan vi stävja välfärdsbrott?	65
05. Hur kan vi få alla i samhället att bli anställningsbara eller självförsörjande?	65
06. Hur kan vi bli bättre på att attrahera, behålla och utveckla kompetens?	66
07. Hur kan vi få fler elever att nå kunskapsmålen i skolan?	67
08. Hur kan vi skapa attraktiva bostadsmiljöer för barnfamiljer?	67
09. Hur kan vi främja psykisk och fysisk hälsa bland unga?	68
10. Hur kan vi få människor att känna sig mindre ensamma?	68
11. Hur skapar vi bättre och mer målgruppsanpassade tjänster för äldre?	69
12. Hur kan vi minska vårt klimatavtryck och nå klimatneutralitet 2030?	69
13. Hur kan vi dra nytta av näringslivets vilja till grön omställning?	70
14. Hur kan vi öka motståndskraften i våra el- och IT-system?	71
Megatrender.....	72
Demografiska förändringar	72
Globalisering.....	76
Klimat- och miljöutmaningar	82
Teknikutveckling	88
Värderingsförändringar.....	92

Brännpunkter

Konkreta trender i Helsingborgs nära omvärld som påverkar staden direkt, här och nu. Brännpunkterna kan användas som underlag till nulägeskoll och utmaningsdriven innovation.

01. Ökade välfärdskostnader

Välfärdskostnaderna ökar åter snabbt på grund av hög inflation och stigande räntor. Samtidigt fortsätter behoven av skola, vård och omsorg att växa. Behovet av innovation, effektivisering och smartare arbetssätt har därför ökat ytterligare för att kunna säkra kommunernas välfärdsuppdrag och göra det möjligt att frigöra resurser till stora samhällsutmaningar. Det handlar också om att stärka förmågan att rekrytera, behålla och vidareutbilda efterfrågad kompetens när konkurrensen om arbetskraften ökar.

De senaste åren har utsikterna för välfärden präglats av tvära kast. Under andra halvan av 2010-talet ökade välfärdskostnaderna och investeringsbehovet betydligt i många kommuner. Anledningen var en snabbt växande befolkning och en förväntning om att både andel unga och äldre skulle öka framöver i Sverige.

Framtidsutsikterna såg särskilt mörka ut våren 2020 när världsekonomin rörde sig mot recession och första vågen av pandemin sköljde in över Sverige och Europa. Men ett år senare hade krisen vänts till snabb ekonomisk återhämtning. Därmed såg utsikterna för de närmaste åren plötsligt mycket ljusare ut, även om den långsiktiga utmaningen med en ökad andel äldre bestod. Sedan dess har läget åter försämrats väsentligt.

Lågkonjunktur med högre kostnader och urholkade intäkter

Utvecklingen de närmaste åren pekar på kärvare ekonomiska tider med lågkonjunktur. Under 2023 förväntas kommunerna få betydligt svårare att få ekonomin att gå ihop än tidigare. Det beror till stor del på den höga inflationstakten som medför kraftigt ökade kostnaderna för den kommunala verksamheten, genom höga energipriser och dyrare varor och tjänster som behövs i driften.

För att pressa ner inflationen har Riksbanken valt att höja styrräntan väsentligt. Det ökar kommunernas räntekostnader, och gör det dyrare att låna pengar i ett läge där investeringsbehovet fortsatt är stort inom kommunsektorn, inklusive Helsingborg. De kommunala utgifterna påverkas även av ett nytt pensionsavtal med högre premier som träder i kraft under 2023. Samtidigt ökar pensionskostnaderna dessutom väsentligt då vissa tjänstepensioner räknas upp med inflationen.

Inflationen påverkar även värdet på skatteintäkterna genom att försämra kommunernas köpkraft när priserna ökar snabbare än lönerna. Skatteintäkterna kan också komma att öka långsammare än tidigare väntat om sysselsättningen sjunker och arbetslösheten stiger i lågkonjunkturen. Men effekten av detta ser ut att bli liten. Arbetslösheten väntas bara öka måttligt under 2023, för att sedan börja vända ner igen med start 2024 eller 2025. Anledningen är en stor underliggande brist på arbetskraft i många sektorer. På motsvarande vis väntas inflationstakten toppa i början av 2023 för att sedan successivt falla tillbaka ner mot de nivåer som tidigare setts.

Det bör påpekas att de dystrare framtidsutsikterna kan komma att vända relativt snabbt igen beroende på vad som sker i omvärlden. Här finns alltså en osäkerhet som blir tydlig i ljuset av de snabba förändringar som skett under senare år.

Demografiska behoven ökar måttligt de närmaste åren

Med den rekordstora befolkningstillväxten under 2010-talets andra hälft ökade de demografiska behoven av skola, vård och omsorg mycket snabbt. Men ökningstakten minskade sedan dramatiskt 2020, och har sedan dess legat kvar på en lägre nivå. Anledningen är att befolkningen ökar långsammare och att andelen barn och unga inte ökar lika mycket som tidigare. Prognosen pekar dessutom på en ytterligare minskning framåt, efter åtstramningen av den svenska migrationspolitiken. Därmed bedöms bland annat de samlade behoven av skola och barnomsorg att växa mindre än tidigare väntat under de närmaste åren.

Samtidigt har prognosen för ökningen i andelen äldre över 80 år i grunden inte ändrats. Det innebär att behoven av vård och omsorg för denna grupp fortsätter att öka, och kommer att fylla allt mer i de kommunala utgifterna under kommande år.

Investeringsbehovet i kommunsektorn minskade något under pandemin, men förväntas fortsätta ligga på en historiskt hög nivå under kommande år. Detta beror på behov som byggts upp under åren av snabb befolkningstillväxt, behov kopplat till den växande andelen äldre, behov att stärka den civila försvarsförmågan, samt fortsatta behov av klimatinvesteringar. Dessutom behövs större investeringar för att byta ut och uppdatera åldrande infrastruktur inom vatten och avlopp, som i flera fall sammanfaller med behovet av att klimatsäkra samhället.

Behoven av innovation, effektivisering och digitalisering ökar

Fortsatt stora investeringsbehov och den ökade andelen äldre innebär att välfärdskostnaderna växer snabbare än skatteintäkterna, inte bara på kort utan även på lång sikt. Samtidigt behöver resurser frigöras för att kommunerna inklusive Helsingborg stad ska klara av att hantera flera stora samhällsutmaningar. Det handlar om allt ifrån frågor om sysselsättning och trygghet till klimatomställning och att kunna tillgodose invånarnas växande och föränderliga krav och förväntningar. Därmed ökar att behoven av fortsatt innovation, effektivisering och digitalisering ytterligare.

Parallellt med detta står Sveriges kommuner inför en ökande konkurrens om arbetskraft, kompetens och förmågor som behöver hanteras för att säkra tillgången på personal. Redan nu finns brist på arbetskraft inom delar av välfärden, och mycket tyder på att läget successivt kommer att förvärras under kommande år. Till exempel skulle mer än hälften av tillskottet i antalet sysselsatta fram till början av 2030-talet behövas i kommuner och regioner för att täcka behoven med nuvarande personaltäthet enligt SKR. Det kan emellertid bli svårt att uppnå eftersom efterfrågan på arbetskraft även förväntas öka i näringslivet och andra sektorer.

Störst utmaning förväntas inom äldreomsorgen där behovet av arbetskraft växer snabbt med den ökade andelen äldre. Enligt en prognos från Region Skåne kommer det allt annat lika saknas över 13 000 personer med gymnasial vård- och omsorgsutbildning i länet 2035. Det innebär att välfärden behöver fortsätta att effektiviseras för att servicen till invånarna ska kunna upprätthållas.

Något som sällan berörs är att löpande produktivitetssökningar i näringslivet även skulle kunna hjälpa till med att sluta gapet och förbättra tillgången på arbetskraft, framförallt om samhällets utbildningsinsatser hänger med i svängarna. Men detta ligger till stor del utanför kommunernas kontroll. I gengäld råder kommunerna själva över möjligheten att öka produktiviteten i sina egna verksamheter och därmed också få möjlighet att utnyttja knappa personalresurser mer effektivt. Att ställa om välfärden och automatisera rutinuppgifter med hjälp av smartare arbetsmetoder, digitalisering och ny teknik blir med andra ord fortsatt nödvändigt för att motverka effekten av en växande brist på arbetskraft. En del av detta handlar också om att stärka medarbetarnas kompetens genom löpande och riktad kompetensutveckling. Därmed kan utmaningen att rekrytera och behålla personal i tillräcklig omfattning mildras.

Handlingsutrymmet kan förstärkas genom samarbete

Trots vilja till förändring och förbättring kommer vissa förslag och idéer att vara ogenomförbara på grund av lagar och ansvarsfördelning mellan olika nivåer i det offentliga systemet. I detta ingår en ökad detaljstyrning och fler riktade bidrag från staten samt tvingande EU-lagstiftning som begränsar det kommunala handlingsutrymmet. Risken är att den administrativa bördan växer och att nya pålagor verkar förlamande i ett läge där kommunernas verksamheter behöver utvecklas.

Vidare kan nationella beslut snabbt ändra förutsättningarna på kommunal nivå, på sätt som kan vara svåra att förutse. Ett exempel på det är de stödpaket gentemot kommuner och regioner som regeringen beslutade om under 2020 och som på kort sikt räddade många kommuners ekonomi. Ett annat exempel är de snabba gränstängningarna mellan Sverige och Danmark under pandemin för att begränsa smittspridningen, men som kan komma att få långsiktiga negativa konsekvenser för investeringar i näringslivet och för arbetsmarknaden lokalt och regionalt om företag och invånare uppfattar att motsvarande kan komma att ske igen vid nästa kris.

Ett sätt att arbeta proaktivt med detta är att se till att staden är rätt organiserad och samverkar i rätt forum för att möta framtidens utmaningar. Detta gäller inte minst regionalt samarbete, exempelvis inom Familjen Helsingborg, Region Skåne och Greater Copenhagen. Ett annat är att fortsätta vidareutveckla den tillitsbaserade styrningen för att skapa helhetssyn och underlätta samverkan både inom och utanför staden i syfte att öka produktiviteten och att ge ett bättre resultat för invånare och näringsliv.

Läs mer om drivkrafterna bakom brännpunkten i följande megatrendbeskrivning:

Utvecklingen som beskrivs i brännpunkten ger flera utmaningar för staden. Kanske har du idéer eller förslag som kan hjälpa oss att lösa dem? Ta gärna kontakt med oss – du hittar kontaktuppgifter under respektive utmaning. Vi jobbar för en lite smartare, mer hållbar och omtänksam stad – en utmaning i taget.

- Hur kan vi förenkla invånarnas vardag med hjälp av ny teknik?
- Hur kan vi skapa bättre och mer målgruppsanpassade tjänster för äldre?
- Hur kan vi öka motståndskraften i våra el- och IT-system?
- Hur kan vi få alla i samhället att bli anställningsbara eller självförsörjande?
- Hur kan vi bli bättre på att attrahera, behålla och utveckla kompetens?

Läs mer om drivkrafterna bakom brännpunkten i följande megatrendbeskrivning:

Teknikutveckling

Demografiska förändringar

Referenser

KI 2022. Konjunkturläget December 2022.

Region Skåne 2022. Skåne 2035 Utbildnings och arbetskraftsprognos.

SKR februari 2023. MakroNytt Nummer 1/2023.

SKR 2022. Ekonomirapporten December 2022.

SKR 2018. EU i lokalpolitiken.

SOU 2019:43. Med tillit följer bättre resultat – tillitsbaserad styrning och ledning i staten.

02. Färre barn och fler äldre

Antalet äldre äldre ökar snabbt under de närmaste åren och medför växande behov inom den kommunala vården och omsorgen. Många av de äldsta drabbas dessutom av ensamhet och psykisk påfrestning vilket blir ett ökande problem när gruppen växer. Samtidigt utgör allt friskare yngre äldre en växande tillgång för kompetensförsörjningen på arbetsmarknaden och i samhället i stort i ett läge där välfärden hotas av brist på arbetskraft. Parallellt med denna utveckling minskar antalet barn i de yngsta åldrarna istället för att öka som tidigare förväntats, vilket minskar behoven av förskola och skola i gruppen.

Färre barn och långsammare befolkningstillväxt

Under andra hälften av 2010-talet växte befolkningen i Helsingborg och flertalet andra större svenska städer snabbt. Helsingborg ökade med i genomsnitt 2 500 nya invånare per år i perioden 2015-19, vilket är den största ökningen som någonsin uppmäts i staden. Befolkningen ökade i de flesta åldersgrupper, men särskilt bland barn och unga i åldersgruppen 7-15 som växte med över 20 procent i perioden. Utsikter till en fortsatt snabb befolkningstillväxt kombinerat med ett ökat antal äldre medförde att Helsingborg såg ut att få en dubbel utmaning med att täcka befolkningens behov av skola, vård och omsorg under 2020-talet.

Sedan dess har befolkningstillväxten minskat betydligt och befolkningsprognosen pekar mot en fortsatt lägre ökningstakt. Det beror framförallt på att invandringen till Sverige har minskat under de senaste åren, och att den bedöms fortsätta minska eller plana ut på en lägre nivå under kommande år. En annan anledning är att kvinnor i barnafödande ålder skaffar färre barn än tidigare. Därför har födelsetalen stagnerat under senare år och minskade ganska mycket i Helsingborg 2022. En tredje anledning är att många småbarnsfamiljer väljer att flytta ut från Helsingborg, på grund av att det har byggts ganska få familjevänliga bostäder i staden under senare år. De flyttar då ofta till någon av grannkommunerna.

Resultatet av utvecklingen är att antalet barn i åldrarna 0-5 förväntas minska istället för att öka under de närmaste åren, och att antalet skolbarn i åldrarna 6-12 ökar mindre än tidigare prognostiserats. Till gengäld förväntas antalet barn och unga i högstadie- och gymnasieåldern fortsätta öka ganska mycket fram mot mitten av 2020-talet. De tillhör de barngrupper som ökade snabbt under 2010-talet och nu är i eller rör sig in i tonåren. Det innebär samlat sett att behovet av skolplatser och personalresurser fortsätter att öka under de närmaste åren, men att det blir lite mindre och ännu mer koncentrerat till högstadie- och gymnasieskolan än tidigare förväntat.

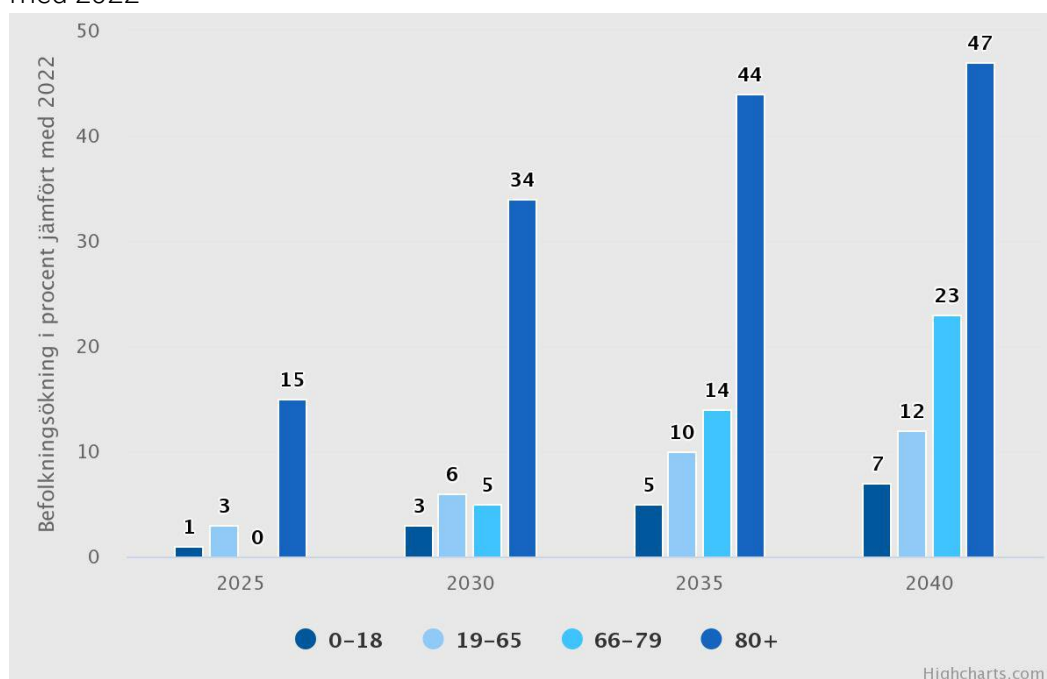
Snabbt ökande antal äldre

Under 2010-talet ökade antalet yngre äldre i åldrarna 65-79 mycket. De består till största delen av den stora 40-talistgenerationen, som nu har börjat röra över 80-strecket. Resultatet är att både antalet och andelen 80-plussare kommer att öka snabbt under kommande år. I Sverige som helhet förväntas denna grupp växa ungefär lika mycket i antal under 2020-talet som under de föregående 40 åren tillsammans. Motsvarande gäller även för Helsingborg, där antalet invånare över 80 år ökar med ca 40 procent, från drygt 7 000 i början av årtiondet till en bit över 10 000 i slutet av det.

De allra äldsta belastar välfärden betydligt mer än någon annan grupp – till exempel är vård- och omsorgskostnaderna för en 80-åring i genomsnitt tre gånger högre än för en 50-åring. Förutom växande välfärdskostnader medför det ökade antalet äldre ett snabbt växande behov av arbetskraft och kompetens inom vård- och omsorg. Enligt SKR kan det komma att bli svårt att täcka det kommande behovet av arbetskraft inom den kommunala vården och omsorgen om personaltätheten fortsätter öka i samma takt som idag. Därför kan kommunerna behöva hitta nya arbetssätt, parallellt med åtgärder för att förstärka förmågan att locka till sig och behålla personal.

Det är rimligt att anta att staten kan komma att blanda sig mer i frågor om äldreomsorgen under kommande år, i takt med att den behöver byggas ut eller reformeras för att möta de växande behoven. Men enligt SKR riskerar statliga förslag om reglerad normering av bemanningen låsa fast den kommunala äldreomsorgens arbetssätt, just i ett läge när lokal innovation behövs. Därmed kan kommunernas arbete att ställa om mot nya arbetssätt, mer nära och kontinuerlig vård, samt stärkt samverkan för effektivare resursutnyttjande komma att försvåras.

Figur 1: Förväntad befolkningsökning i Helsingborg i procent för olika åldersgrupper jämfört med 2022

Källa: SCB 2022.

Ensamhet fortsatt problem bland äldre

Hälsan bland äldre som grupp försämras väsentligt när de kommer upp högre åldrar. Det gäller inte bara fysiskt men även psykiskt. Resultat från Nationella folkhälsoenkäten visar att det psykiska välbefinnandet är lägre och att fler utsätts för allvarlig psykisk påfrestning bland äldre äldre (85+ år) jämfört med yngre äldre (65-84 år). Flera faktorer samverkar med detta, till exempel fler fysiska hälsoproblem och försämrat socialt nätverk. Forskning visar emellertid att förebyggande och hälsofrämjande insatser har god effekt även i höga åldrar. Det handlar bland annat om att motverka ensamhet, främja fysisk aktivitet och goda matvanor.

Ett aktivt liv högt upp i åldrarna kan bidra till att minska den ensamhet som många äldre upplever. I takt med att de äldre ökar gör också antalet ensamhushåll det. Bland de över 80 år i Helsingborg bor nästan 7 av 10 ensamma, vilket negativt påverkar både fysisk och psykisk hälsa. Minskad ensamhet kan i sig leda till att risken för demens och depression blir mindre. Ett exempel på hur staden arbetar med detta är SällBo i regi av Helsingborgshem, som är ett slags co-living-koncept där yngre, nyanlända och äldre bor tillsammans och möts i vardagen.

Äldres beteende och val påverkar i hög grad bostadsmarknaden. I Helsingborg bor nästan var tredje över 80 år i ett småhus. Låga boendekostnader samt goda möjligheter till anpassning och hjälp i hemmet gör att många äldre bor kvar. Samtidigt finns det en stor efterfrågan av barnvänliga småhus i den stora kullen 80- och 90-talister. När driftskostnaderna för småhus stiger med hög inflation och högre energikostnader påverkas ekvationen, vilket skulle kunna leda till att fler flyttar till mindre bostäder och att omsättningen på bostadsmarknaden ökar.

Yngre äldre en växande tillgång

Något som delvis skulle kunna kompensera för att fler ska försörjas under kommande år är att de yngre äldre (65-79 år) är allt friskare som grupp räknat. Dagens 75-åringar har dessutom en högre mental förmåga än tidigare generationers åldringar. Bakgrunden är dels bättre levnadsvanor, dels att de fått mer mental stimulans och därmed tränat hjärnan mer. Om utvecklingen mot friskare yngre äldre fortsätter kan det komma att påverka de beräkningar som finns kring behovet av vård och omsorg i gruppen. Den gör det också möjligt för fler än tidigare att både arbeta högre upp i åldrarna och att ta del av samhällslivet.

Sysselsättningen bland personer som närmar sig pensionsåldern är redan hög i Sverige jämfört med andra europeiska länder, och det blir dessutom allt vanligare att arbeta efter pensionsåldern. Om trenden håller i sig kommer snart närmare en fjärdedel i åldersgruppen 65-74 att vara aktiva på arbetsmarknaden. Det är nästan dubbelt så vanligt att män arbetar efter pensionsåldern än att kvinnor gör det. Och bland de som fortsätter att arbeta efter 65 års ålder är det vanligt att göra det som egenföretagare. Dessutom är det betydligt vanligare att de med lång utbildning arbetar vidare än att de med kort gör det. Andelen över 65 som arbetar är något lägre i Helsingborg än i Sverige som helhet.

Att ge möjlighet för de nära pensionen att på något vis arbeta vidare efter pensionsåldern är en möjlighet för både staden och näringslivet att behålla kompetens i ett läge när det är svårt att nyrekrytera. Samtidigt förändras arbetsmarknaden snabbt, med nya kompetenskrav som kan vara svåra för många äldre att uppnå.

De äldre utgör inte bara en växande tillgång på arbetsmarknaden utan fyller också en rad andra funktioner i samhället. Många utgör ett viktigt stöd för barnfamiljer och bidrar till exempel med barnpassning eller ekonomisk hjälp i olika situationer. Andra engagerar sig i föreningslivet eller bidrar till samhället på andra sätt.

Nya och växande förväntningar

Den ökande gruppen äldre är ett delvis nytt fenomen eftersom den både blir större och förväntas bete sig annorlunda och efterfråga andra saker än dagens äldre. Många verksamheter behöver ställa sig frågan hur detta påverkar dem. Troligen kommer många av morgondagens äldre vilja leva ett aktivt liv högt upp i åldrarna och kan komma att ställa allt större krav på tjänster kopplade till detta. Det handlar också om ökade möjligheter till individuella val kring till exempel digitala lösningar, mobilitet och fritid.

Ett aktivt liv högt upp i åldrarna kan bidra till att minska den ensamhet som många äldre upplever. Bland de över 80 år i Helsingborg bor nästan 7 av 10 ensamma. I takt med att de äldre ökar gör också antalet ensamhushåll det. Minskad ensamhet kan i sig leda till att risken för demens och depression blir mindre. Ett exempel på hur staden arbetar med detta är SällBo i regi av Helsingborgshem, som är ett slags co-living-koncept där yngre, nyanlända och äldre bor tillsammans och möts i vardagen.

Äldres beteende och val påverkar i hög grad bostadsmarknaden. I Helsingborg bor nästan var tredje över 80 år i ett småhus. Låga boendekostnader samt goda möjligheter till anpassning och hjälp i hemmet gör att många äldre bor kvar. Samtidigt finns det en stor efterfrågan av barnvänliga småhus bland den stora kullen 80- och 90-talister.

Läs mer om drivkrafterna bakom brännpunkten i följande megatrendbeskrivning:

Utvecklingen som beskrivs i brännpunkten ger flera utmaningar för staden. Kanske har du idéer eller förslag som kan hjälpa oss att lösa dem? Ta gärna kontakt med oss – du hittar kontaktuppgifter under respektive utmaning. Vi jobbar för en lite smartare, mer hållbar och omtänksam stad – en utmaning i taget.

- Hur kan vi skapa bättre och mer målgruppsanpassade tjänster för äldre?
- Hur kan vi bli bättre på att attrahera, behålla och utveckla kompetens?
- Hur kan vi få människor att känna sig mindre ensamma?
- Hur kan vi skapa attraktiva bostadsmiljöer för barnfamiljer?

Läs mer om drivkrafterna bakom brännpunkten i följande megatrendbeskrivning:

Demografiska förändringar

Referenser

Folkhälsomyndigheten 16 november 2022. Statistik psykisk hälsa: vuxna 65 år eller äldre.
Folkhälsomyndigheten 4 mars 2022. Hälsosamt åldrande.
Folkhälsomyndigheten 26 oktober 2016. Fysisk träning kan minska depression bland äldre.
forskning.se 28 maj 2018. Dagens äldre friskare – men tappar förmågor snabbare när försämringen börjar. Artikel från Göteborgs universitet.
Helsingborgs stad 2022. Helsingborg stads befolkningsprognos april 2022.
SKR december 2022. Ekonomirapporten.
SKR 28 juni 2022. Tillgång till personal avgörande för äldreomsorgen.
SCB 2022. Demografiska rapporter 2022:2. Efter 60 En beskrivning av äldre i Sverige.
SCB 2022. Statistikdatabasen.

03. Ökande förväntningar

Snabb teknikutveckling, förändrade värderingar och stora reallöneökningar har bidragit till att invånarnas förväntningar generellt har ökat de senaste årtiondena. Människor förväntar sig i allt högre grad en enkel och omedelbar behovstillfredsställelse, oavsett var eller när behovet uppstår. Mycket av detta kan lösas med hjälp av digitalisering, men inte allt.

Ny teknik ökar förväntningarna på att det ska vara enkelt

Den snabba digitaliseringen och den växande användningen av mobil teknik ligger bakom en stor del av invånarnas ökande förväntningar. Utbredningen av digitala tjänster, i kombination med möjligheten att vara uppkopplad överallt och hela tiden, har snabbt gjort att vi vant oss vid att enkelt kunna uppfylla en rad olika behov på ett sätt som tidigare inte var möjligt.

Digitaliseringen och utbredningen av nya affärsmodeller har resulterat i en samhällsförändring som fick en extra skjuts av de framtvingade beteendeförändringarna i pandemins spår. Detta innebar ett innovationssprång när behovet av nya lösningar sköt i höjden, men samtidigt en kulturell förändring när användandet av teknologin förändrades. Den kulturella förändringen driver i sin tur på den teknologiska innovationen ytterligare, vilket gör att de två blir självförstärkande.

Kulturförändringen innebär att människor i allt högre grad förväntar sig friktionsfria, omedelbara och situationsanpassade lösningar. De ska gärna också vara osynliga och i högsta möjliga mån lösa problem och verka i bakgrunden. Flexibilitet är ett nyckelord, som både medarbetare, kunder och invånare vände sig vid under pandemin. I många situationer betyder det att enkel självservice eller automatiserad service ofta upplevs som bättre än personlig service.

En undersökning från SKR visar att bara drygt en fjärdedel av svenskarna tycker att kommuner i stor utsträckning lever upp till deras förväntningar på digital service, medan drygt fyra av tio anser att den digitala servicen från det offentliga är lättillgänglig. En stor del av detta handlar om förväntningar är överförbara. I praktiken innebär detta att förbättringar inom ett område även höjer ribban för produkter och tjänster på andra områden, vilket påverkar synen på dem som inte flyttat fram sina positioner. Exempel på det är hur Skatteverkets och Försäkringskassans enkla och lättanvända digitala tjänster påverkar synen på andra myndighetskontakter, och även ökar förväntningarna på kommunernas tjänster.

På motsvarande sätt påverkas invånarnas förväntningar av hur moderna medier, bokningssystem och e-handelsplattformar gjort det enkelt att använda deras tjänster när behovet uppstår, oavsett plats eller tid på dygnet. Det är alltså inte endast digitaliserade offentliga tjänster som är måttstocken för kommunen, utan i minst lika hög grad såväl nationella som internationella kommersiella lösningar.

Ökade krav på stadens tjänster

I Helsingborg får förmågan att leverera lättanvända digitala tjänster konsekvenser för upplevelsen av kommunens verksamheter liksom för upplevelsen av hur det är att leva och bo i staden. Det ställer ökade krav på hur stadens tjänster är organiserade. Tillgången till uppdaterad och relevant information om sådant som barnomsorg, skola, äldreomsorg, sociala

frågor, boende och byggande blir allt viktigare. Samma sak gäller hur olika typer av anmälningar och ansökningar är utformade.

Många av kommunens verksamheter har funnits länge. Därför är det en ständig utmaning att förnya strukturerna och arbetssätten så att de speglar samhällsutvecklingen. För att underlätta för personer att använda våra digitala tjänster behöver många system utvecklas och integreras med varandra, både inom och över existerande förvaltningsgränser. Ökad tillgång till stora mängder information, "big data" och nya AI-lösningar ger oss möjlighet att utforma smartare, kundnära tjänster som motsvarar de behov människor har. Samtidigt har kraven på integritetsskydd ökat, där inte minst en rad EU-direktiv fortsätter att stärka upp och reglera digitala tjänsters användande och lagring av personlig information. En kontinuerlig utmaning kommer att vara att skapa och upprätthålla en fungerande och smidigt kommunikation mellan invånarna och staden.

En annan utmaning är att det som är bra för en enskild verksamhet eller speglar den allmänna utvecklingen inom dess ansvarsområde inte nödvändigtvis är bra för dess målgrupp. Utan närmare reflektion över detta finns risk för att digitaliseringen används för att göra det lättare att nå ett internt verksamhetsmål eller uppfylla en inre verksamhetslogik, men att invånarnas och kundernas fokus kommer i andra hand eller helt glöms bort. Då kan nya digitala tjänster eller rutiner i värsta fall göra mer skada än nytta. Med låg kännedom om invånarnas och kundernas behov finns även risk för att beslut om digitala lösningar fattas rörande saker av mindre betydelse och att tid och resurser därmed slösas bort. Störst nytta nås genom att digitalisera de tjänster som används ofta av målgruppen eller är väldigt arbetsintensiva för verksamheten.

Det handlar om mig och mitt behov

Vid sidan av teknikskiftet driver starka individorienterade värderingar på invånarnas förväntningar om service på deras villkor, som bland annat kan kopplas till en stigande utbildningsnivå och högre hushållsinkomster över tid. Många invånare är vana vid att kunna få det de vill ha.

Invånare vill i högre grad än tidigare kunna påverka kommunens utbud och utformning av olika tjänster och har högre krav på tillgänglighet och service. Ökade förväntningar på att samhället ska lösa "mitt individuella problem" bidrar också till en förändrad syn på kommunen som tjänsteleverantör. Det gäller särskilt sådant som är viktigt för den enskilde och som berör människor på ett personligt plan. Det kan till exempel handla om omsorgen av en närstående på ett äldreboende där de anhöriga förväntar sig betydligt mer än vad som tidigare var vanligt, eller möjligheterna att påverka utformningen av den egna vården när vi blir riktigt sjuka och behöver stöd. Här blir medarbetarnas emotionella kompetens och förmåga att se och möta den enskilda individen avgörande för hur både tjänsten och verksamheten som helhet uppfattas.

Tjänsterna behöver anpassas till specifika grupper och individers behov, samtidigt som den kommunala likställigheten ska upprätthållas. I Helsingborg finns stora lokala skillnader i till exempel utbildningsnivå, inkomst och utbud av kommunala tjänster. Men med en ökad individualisering blir det svårare att tala om homogena grupper baserat på till exempel ålder, kön och socioekonomi. Det medför att det kommunala utbudet och lösningarna inte alltid är tillräckliga, vilket skapar incitament för kommersiella och ideella lösningar. Med nya tekniska plattformar för kommunikation, transparens och organisation kan detta förväntas öka, men

även trycket på kommunen från grupperingar av invånare som upplever gemensamma problem eller utmaningar.

Mer individorienterade värderingar har också lett till ett starkare fokus på livskvalitet. Detta har delvis utmanats under de senaste årens återkommande kriser, men även om det skett vissa förskjutningar och omprioriteringar så är det i grund och botten samma förväntningar långsiktigt. När våra basbehov är tillgodosedda värderar vi fritid och upplevelser högre. Efterfrågan på upplevelser och kultur fortsätter att öka och konsumenter är beredda på att lägga allt mer pengar på självförverkligande. Detta är något som ger ökade möjligheter för kultur- och besöksnäringarna.

Läs mer om drivkrafterna bakom brännpunkten i följande megatrendbeskrivning:

Utvecklingen som beskrivs i brännpunkten ger flera utmaningar för staden. Kanske har du idéer eller förslag som kan hjälpa oss att lösa dem? Ta gärna kontakt med oss – du hittar kontaktuppgifter under respektive utmaning. Vi jobbar för en lite smartare, mer hållbar och omtänksam stad – en utmaning i taget.

- Hur kan vi förenkla invånarnas vardag med hjälp av ny teknik?
- Hur kan vi göra invånarna mer delaktiga och medskapande?
- Hur kan vi skapa bättre och mer målgruppsanpassade tjänster för äldre?

Läs mer om drivkrafterna bakom brännpunkten i följande megatrendbeskrivningar:

Teknikutveckling

Värderingsförändringar

Referenser

CIFS 2018. Förstå fremtidens forbruger. Tendenser der former de næste årties forbrugeradfærd.

Internetstiftelsen 11 oktober 2022. Svenskarna och internet 2022.

Internetstiftelsen 26 oktober 2021. Svenskarna och internet 2021.

McKinsey January 2018. Winning in Digital Ecosystems.

SCB 2022. Statistikdatabasen.

SKR 20 januari 2023. Attityder, digital service.

SKR 19 januari 2023. Omvärldsanalys – 10 trender som påverkar det kommunala och regionala uppdraget.

World Economic Forum 2016. The Fourth Industrial Revolution: what it means, how to respond.

04. Ökat fokus på trygghet

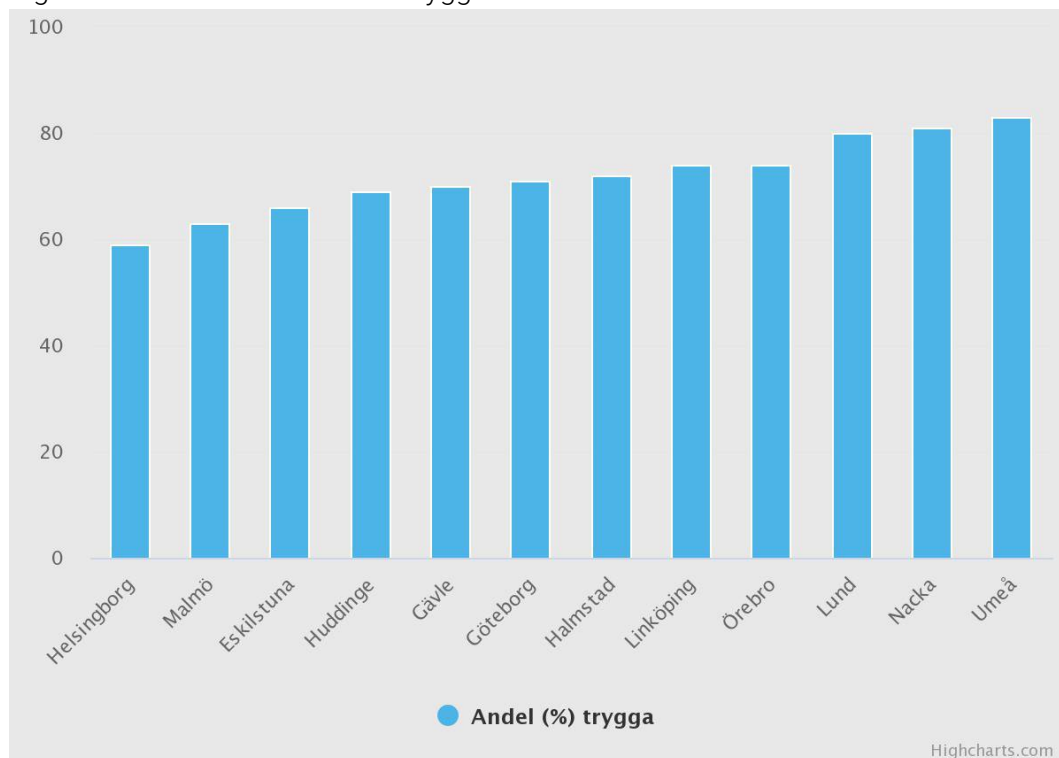
Trygghet har blivit en allt hetare fråga i samhällsdebatten. Vi möts av motstridiga budskap i media där det ibland sägs att samhället blir mer otryggt och att den grova brottsligheten ökar, och andra gånger att utsattheten för brott är historiskt låg. Paradoxalt nog stämmer båda påståendena och det beror på utvecklingar som pekar i olika riktningar. I Helsingborg har den upplevda tryggheten länge varit något lägre än i jämförbara städer.

Människor känner sig trygga när de inte känner oro för sin egen eller andras situation. Det handlar om att kunna röra sig fritt och våga vara sig själv utan att hela tiden vara på sin vakt, om att slippa oroa sig för brottslighet, och att ha en trygg ekonomi och boendesituation. Till detta kommer att ha samma tillgång till grundläggande samhällstjänster och trygghetsnät som andra. Behovet av trygghet varierar från person till person beroende på livssituation, erfarenheter och individuella förutsättningar. Gemensamt är emellertid att vi tenderar att känna oss trygga när vi tycker oss kunna lita på människor i vår omgivning och på samhällsinstitutioner, myndigheter och företag. Det finns en nära koppling mellan trygghet och tillit.

Trygghet och tillit

I Sverige har invånarna generellt sett en hög tillit både till andra invånare och till staten jämfört med många andra länder. Det betyder även att den upplevda tryggheten i flera avseenden ligger på en hög nivå. Men över tid har skillnaderna i tillit och trygghet ökat betydligt i befolkningen. I Helsingborg är tilliten mellan invånarna lägre än i de flesta jämförbara städer, vilket delvis kan förklara varför invånarnas trygghet är något lägre här.

Figur 1. Andel invånare som är trygga utomhus i området där de bor när det är mörkt ute, 2022

Källa: SCB:s Medborgarundersökning 2022.

Stor påverkan på den upplevda tryggheten har upplevelsorna från det område där man bor och rör sig i vardagen, så kallad lokalsamhälletillit. Förutom personliga erfarenheter av människor och händelser i närområdet påverkas den av rapporteringen i media, rykten och samtal med närstående. Generellt sett är den upplevda tryggheten lägst i bostadsområden där invånarna har lite kontakt med varandra och många känner behov av att söka trygghet i snävare gemenskaper, utifrån till exempel etnisk bakgrund, släktband eller religion. Erfarenheter från bland annat New York visar att det krävs aktiva insatser från staden för att bryta ner mentala barriärer mellan invånarna. Det handlar om att få invånarna att träffas kring gemensamma angelägenheter och intressen för att skapa gemenskap och därmed öka tilliten och tryggheten i området. I Helsingborg provas detta genom stadsdelsutvecklingsmetoden SafeGrowth, där invånare engageras med stöd av utbildade koordinatörer från stadens sida.

Tryggheten är klart lägre i socioekonomiskt utsatta områden med många invånare som vistats kort tid i Sverige. Det har samtidigt visat sig finnas en nära koppling mellan låg lokalsamhälletillit och hög arbetslöshet. Åtgärder för att hjälpa fler i arbete kan därför ha en direkt positiv påverkan på invånarnas trygghet. Det är till viss del en utmaning att omflyttningen ofta är stor i dessa områden. De är ofta en tillfällig första anhalt, som människor flyttar ifrån när de etablerar sig på arbetsmarknaden och i samhället. Därmed försvåras möjligheten att bygga tillit och förtroende mellan invånarna eller att spåra resultaten av olika kommunala insatser. Samtidigt finns ofta en kärna av kvarboende i området vilka kan aktiveras och fungera som bas i ett långsiktigt arbete för att bygga tillit.

Brottsligheten påverkar tryggheten

Den upplevda tryggheten bland invånarna i Sverige och Helsingborg påverkas även av oron att utsättas för brott. Brottsligheten har sammantaget sett legat på en ganska stabil nivå under 2000-talet. I vissa fall har den minskat eller legat stilla medan den i andra fall har ökat. Men under senare år har brottsligheten delvis ändrat karaktär. Våldet kopplat till droghandel och gängkriminalitet har ökat kraftigt. Karaktäristiskt är att både brottsoffer och förövare som regel är yngre män, att våldet ofta sker utomhus i stadsmiljö och att skjutvapen och sprängmedel används i allt större utsträckning.

Våld och bråk som utövas öppet på gator och torg påverkar tryggheten mer än andra typer av brottslighet då fler människor berörs i sin vardag. Polisens trygghetsmätning visar också att våld i det offentliga rummet ökar invånarnas oro att själva utsättas och att det gör dem otrygga att röra sig ute på kvällen. Detta har visat sig ha stor betydelse för invånarnas känsla av trygghet och påverkar tilliten till andra i bostadsområdet negativt.

Offentligt våld får dessutom mycket uppmärksamhet i media och i sociala medier och kan snabbt bidra till en uppfattning om att samhället har tappat kontrollen när bilder på brinnande bilar och söndersprängda fasader ständigt återkommer i nyhetsflödet. Detta är sannolikt den enskilt viktigaste orsaken till att trygghetsfrågorna fått en ökad uppmärksamhet under senare år.

Två motsatta trender ligger bakom utvecklingen i brottsligheten. Å ena sidan är de yngre generationerna i genomsnitt betydligt mindre brottsbelastade än de äldre var i samma ålder, vilket är en generell trend i jämförbara länder. Å andra sidan har kriminalitet i högre utsträckning blivit en livsstil för ett litet men växande antal unga män, som står för en stor andel av brotten. Det har alltså skett en polarisering, och denna verkar vara starkare och tydligare i Sverige.

Olika grupper olika trygga

Den förändrade brottsligheten och de ökade skillnaderna i tillit till lokalsamhället ger olika utslag i den upplevda tryggheten på gruppnivå. Det blir tydligt i jämförelsen av mäns och kvinnors trygghet i Helsingborg. Män och kvinnor har i stort samma tillit till andra men kvinnor känner sig allmänt lite mindre trygga. Kvinnornas lägre trygghet visar sig bland annat i att de oroar sig betydligt mer för att utsättas för överfall i det egna bostadsområdet, och att de känner sig mer otrygga ensamma utomhus kvällstid. Samtidigt visar forskning att kvinnor mer sällan än män utsätts för våld utomhus av obekanta personer. I gengäld utsätts de betydligt oftare för våld i nära relationer, som i högre grad sker inomhus.

Tryggheten skiljer sig även åt mellan inrikes och utrikes födda. I Sverige som helhet känner sig utrikes födda mer otrygga ute i det egna bostadsområdet. Det finns även skillnader i den upplevda tryggheten efter boendeform. I Helsingborg är känslan av otrygghet större bland de som bor i lägenhet än de som bor i villa. Framförallt känner de en lägre trygghet ute på kvällen i det egna bostadsområdet. Omvänt är oron att utsättas för brott totalt sett något större bland de som bor i villa och bostadsrätt än de som bor i hyresrätt.

Den förändrade brottsligheten påverkar inte bara tryggheten för invånarna utan även för företagen och de offentliga verksamheterna och deras anställda. Det handlar bland annat om att hot, bedrägerier, it-brott och utpressningsförsök har ökat markant under senare år. Tillsammans med ökade skillnader i tillit medför det ökade kostnader och påverkar möjligheterna att driva företag negativt. Samtidigt upplever många en otryggare vardag på arbetet.

Läs mer om drivkrafterna bakom brännpunkten i följande megatrendbeskrivning:

Utvecklingen som beskrivs i brännpunkten ger flera utmaningar för staden. Kanske har du idéer eller förslag som kan hjälpa oss att lösa dem? Ta gärna kontakt med oss – du hittar kontaktuppgifter under respektive utmaning. Vi jobbar för en lite smartare, mer hållbar och omtänksam stad – en utmaning i taget.

- Hur kan vi göra invånarna mer delaktiga och medskapande?
- Hur kan vi öka invånarnas trygghet och säkerhet?
- Hur kan vi stävja välfärdsbrott?
- Hur kan vi få alla i samhället att bli anställningsbara eller självförsörjande?
- Hur kan vi skapa attraktiva bostadsmiljöer för barnfamiljer?

Läs mer om drivkrafterna bakom brännpunkten i följande megatrendbeskrivningar:

Demografiska förändringar

Globalisering

Värderingsförändringar

Referenser

Brå 2022. Kriminalstatistik 2022: Anmällda brott, Preliminär statistik.

Brå 2022. Nationella trygghetsundersökningen 2022: Om utsatthet, otrygghet och förtroende.

Ersta Sköndal Bräcke högskola 2019. Tillitsbarometern: Levande rapport. Version 2 2021.

Polisen 2022. Polisens Trygghetsmätning i Helsingborg 2022.

Sheyla Delgado, Richard Espinobarros, Gina Moreno & Jeffrey A. Butts May 2019. Map Evaluation Update: Public Safety Trends in MAP Communities and Matched Comparison Areas. John Jay College of Criminal Justice.

SKR 19 december 2022. Öppna jämförelser: trygghet och säkerhet 2022.

Sören Holmberg och Bo Rothstein 2018. Misstroendets lokalisering i höglitarlandet Sverige, i Ulrika Andersson, Anders Carlander, Elina Lindgren & Maria Oskarson (red) i "Sprickor i fasaden". Göteborgs universitet: SOM-institutet.

Vania Ceccato & Robin Petersson november 2019. Trygg stadsmiljö i praktiken: Visioner, exempel & tips. KTH.

05. Ökat fokus på välfärdsbrott

Välfärdsbrottslighet nämns allt oftare i samhällsdebatten. Det handlar bland annat om att det blivit vanligare att föreningar och företag på felaktiga grunder tar emot offentliga utbetalningar, och att det många gånger finns kopplingar till den organiserade brottsligheten. När stora medel stjäls från välfärdssystemen genom omfattande och strukturerade brottsupplägg blir det mindre pengar över till vård, skola och omsorg. På kortare sikt riskerar det att undergräva förtroendet för politiker och myndigheter. På längre sikt kan utvecklingen i värsta fall bli systemhotande och underminera förutsättningarna för tillväxt, trygghet och välfärd i hela samhället.

Välfärdsbrott ett växande problem men osäker omfattning

Välfärdsbrottsligheten är idag så stor att den allvarligt hotar att underminera förtroendet för välfärden, enligt en offentlig utredning från 2022. Den handlar stor del om bedrägerier mot de offentliga välfärdssystemen, där pengar betalas ut på felaktiga grunder från offentliga försäkrings- och bidragssystem. I en kommunal kontext berör den områden som hemtjänst, föreningsbidrag, personlig assistans och vårdgivare. Det saknas samlad kunskap om välfärdsbrottslighetens omfattning, men det finns grova uppskattningar som visar problemets storlek. Utifrån en sammanvägning av flera statliga utredningar uppskattas brott och bedrägerier ligga bakom två till fyra procent av utbetalningarna från de offentliga välfärdssystemen. Det motsvarar 14 till 28 miljarder kronor av den offentliga sektorns samlade transfereringar till hushållen under 2021. Om samma förhållande gäller kommunernas inköp av tjänster från privata företag kan mer än två miljarder kronor ha gått till felaktiga och brottsliga ändamål det året.

En växande del av välfärdsbrotten har kopplingar till den organiserade brottsligheten, som i regel hittas där den ekonomiska vinningen är stor och där risken för att dömas i domstol är låg. Det innebär att välfärdsbrotten kan sättas i en bredare kontext som omfattar alltifrån narkotikahandel och skjutvapenvåld till telefonbedrägerier mot äldre och utpressning mot näringsidkare. Angrepp mot utbetalande system och undandragande av skatter och avgifter beskrivs idag som ett av de tre allvarligaste hoten från den organiserade brottsligheten.

Utmärkande är att företag ofta används som fasad för att begå brotten. Det kan exempelvis syssla med vad som på ytan framstår som laglig import av utländsk arbetskraft, och ansöka om och få bidragsutbetalningar, men i själva verket användas som ett verktyg för att lura skattesystemet. Efter att det har blivit svårare att dölja svarta löner väljer det istället att betala låga vita löner, samt att missbruka olika identiteter och lämna in falska inkomstuppgifter. Men det är inte bara skattesystemet som blir lurat. Genom att ha ett företag som fasad blir det till exempel möjligt att lagligt ta in alkohol och tobak i landet, för att sedan distribuera det illegalt. Kärnan i brottsuplägget är att vilseleda, och genom att använda en plattform som detta blir det möjligt. Företagsformen möjliggör med andra ord mer sofistikerade brott som gör det svårare för myndigheter att förebygga, upptäcka och utreda.

Välfärdsbrottsligheten riskerar bli systemhotande

När den organiserade brottsligheten tillåts växa och blir tillräckligt omfattande eller avancerad kan den bli ett hot mot demokratin och rättssamhället. När den växer sig tillräckligt stor uppstår en gråzonsproblematik där gränserna mellan legala och illegala sfärer flyter ihop. Kriminella aktörer får fler kontaktytor och kan använda sig av personliga kontakter för att påverka ärenden, få information om affärsmöjligheter eller annan information som kan gynna

deras verksamhet. Det kan till och med handla om ren infiltration, där kriminella grupperingar blir en del av offentliga verksamheter, vilket kan ge möjlighet att påverka beslut, kontroller och utbetalningar. Infiltration kan vara svårt att upptäcka och kan öka möjligheterna att lyckas med hot eller andra mer subtila påtryckningar mot tjänstepersoner från insidan.

Systemhotande brottslighet finns idag i flera svenska kommuner, och det går inte att utesluta att även Helsingborg drabbats i någon grad. Utvecklingen i Södertälje är kanske det tydligaste och mest kända exemplet på hur det kan se ut. Kommunen är sedan årtionden starkt förknippad med organiserad brottslighet, men också med kraftfulla åtgärder mot den. Genom åren har det bland annat rullats upp härvar inom hemtjänst och personlig assistans. Handläggare på socialtjänsten tog emot mutor, och subtila hot i tjänsteutövningen förekom. Parallellt med detta ökade våldet. Kommunen har valt att lyfta problematiken fram i ljuset. Det görs numera fördjupade bakgrundskontroller på alla som anställs i kommunen och samtliga medarbetare utbildas i att kunna upptäcka korruption och otillbörlig påverkan. Man har även skaffat sig bättre koll på privata utförare inom hemtjänsten och fusket inom försörjningsstödet har beivrats genom bättre kontroll av biståndsbesluten och fysiska hembesök. På så vis har mångmiljonbelopp sparats in.

Förebyggande arbete för att motverka välfärdsbrott

En påtagligt osund konkurrens påverkar både företagsklimat hos etablerade företag och nyetableringar. Den kommunala myndighetsutövningen av tillsyn och tillstånd är ett viktigt verktyg för att motverka välfärdsbrott, likaså noggrannhet vid avtal och inköp. Det handlar även om att tydliggöra befintliga regelverk, verka för beteendeförändring genom vitesförelägganden och uppsägningar mot oseriösa aktörer, samt att alltid anmäla oegentligheter till polisen, tillsynsmyndigheter och Skatteverket. Bevisläget är ofta svagt när oegentligheter misstänks, vilket gör det förebyggande arbetet extra betydelsefullt för att motverka den organiserade brottslighetens närvaro i det lokala näringslivet.

För kommunen handlar det inte bara om kontroll, utan även om förebyggande arbete. Det gäller inte minst hur man organiserar och rustar organisationen och medarbetarna med motståndskraft när trycket från välfärdsbrottsligheten ökar. Konkret kan det handla om förstärkta riktlinjer vid rekrytering, eller utbildningar för att höja medvetenheten om hur man bör agera i olika situationer. Det kan även beröra frågor om värdegrund, opartiskhet och objektivitet i tjänstemannarollen. Det handlar också om att lyfta individens ansvar. Inte minst gäller det när varor och tjänster är uppenbart för billiga eller saknar kvitton, något som kan misstänkas gynna kriminella aktörer.

Kommunerna har blivit allt viktigare aktörer i arbetet mot välfärdsbrottsligheten. Statliga myndigheters uppdrag att jobba mot den organiserade brottsligheten samspelar därmed väl med Helsingborgs stads brottsförebyggande arbete. Staden har sedan 2007 ett pågående arbete med fokus på felaktiga utbetalningar kopplat till ekonomiskt bistånd och sedan 2017 har flera av stadens förvaltningar arbetat operativt i samverkan med statliga myndigheter vid kontroll av näringsverksamhet och föreningslokaler. Som en del i det ökade kontrollarbetet ingår att rapportera felaktig folkbokföring. Sedan 2021 har alla kommunala förvaltningar en skyldighet att meddela felaktigheter till Skatteverket. Helsingborg är en av flera kommuner som gör bedömningen att även det kommunala bostadsbolaget omfattas av detta.

Möjligheten att arbeta systematiskt över myndighets- och förvaltningsgränser, öppnar upp för gemensamma operationer och tillslag mot ekonomisk brottslighet. Till exempel har både

Inköpsenheten och Vård- och omsorgsförvaltningen nu dedikerade resurser för att motverka att stadens medel går till oseriösa eller kriminella aktörer. Arbetet minskar risken för brott mot stadens ersättningssystem och osund konkurrens där en svart marknad för varor och tjänster skapar förutsättningar för organiserad brottslighet i Helsingborg. Andra viktiga samarbetspartners är Polisen, Försäkringskassan, Skatteverket, Tullverket och Ekobrottsmyndigheten som alla har framträdande roller. Just myndighetssamarbete har blivit allt viktigare, där olika myndigheter ofta sitter med olika pusselbitar kring specifika individer och organisationer. Då alla delar ofta krävs för att kunna komma åt helheten och agera mot den organiserade brottsligheten finns en rörelse mot ökad samverkan och uppluckring av sekretess mellan myndigheter, för att underlätta samarbete över myndighetsgränserna.

Regeringen beslutade i mars 2022 om att ge en särskild utredare i uppdrag att genomföra bildandet av en ny myndighet – Utbetalningsmyndigheten. Denna kommer enligt plan att inleda sin verksamhet 2024. Myndigheten ska förebygga, förhindra och upptäcka felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen samt ta över ansvaret för att betala ut vissa förmåner och stöd från de statliga välfärdssystemen, till exempel sjukpenning, bostadsbidrag och pensioner.

Läs mer om drivkrafterna bakom brännpunkten i följande megatrendbeskrivning:

Utvecklingen som beskrivs i brännpunkten ger flera utmaningar för staden. Kanske har du idéer eller förslag som kan hjälpa oss att lösa dem? Ta gärna kontakt med oss – du hittar kontaktuppgifter under respektive utmaning. Vi jobbar för en lite smartare, mer hållbar och omtänksam stad – en utmaning i taget.

- Hur kan vi stävja välfärdsbrott?
- Hur kan vi öka invånarnas trygghet och säkerhet?
- Hur kan vi öka motståndskraften i våra el- och IT-system?

Läs mer om drivkrafterna bakom brännpunkten i följande megatrendbeskrivning:

Globalisering

Teknikutveckling

Referenser

Anna Flink, Carina Gunnarson & Max Åkerwall 2022. Läxan från Södertälje i Kvartal den 2 Februari 2022.

BRÅ 2022. Välfärdsbrott mot kommuner och Regioner. Fel och oegentligheter bland företag och föreningar.

BRÅ 2022. Organiserad brottslighet.

CAN 2020 – Centraförbundet för Narkotikaupplysning. Narkotikaprisutvecklingen i Sverige 1988–2019.

Företagarna 2022. Brott mot företag 2022.

Polismyndigheten 2021. Myndighetsgemensam lägesbild över organiserad brottslighet 2021.

Polismyndigheten 2021. Lärdomar av Encrochat – analysprojekt Robinson.

Regeringen Ds 2022:13. Utökat informationsutbyte.

SKR 2022. Välfärdsbrottslighet är demokratihotande.

SKR 2022. Omvärldsanalys – 10 trender som påverkar det kommunala och regionala uppdraget.

SOU 2020:35. Kontroll för ökad tilltro – en ny myndighet för att förebygga, förhindra och upptäcka felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen.

06. Ökad ohälsa bland unga

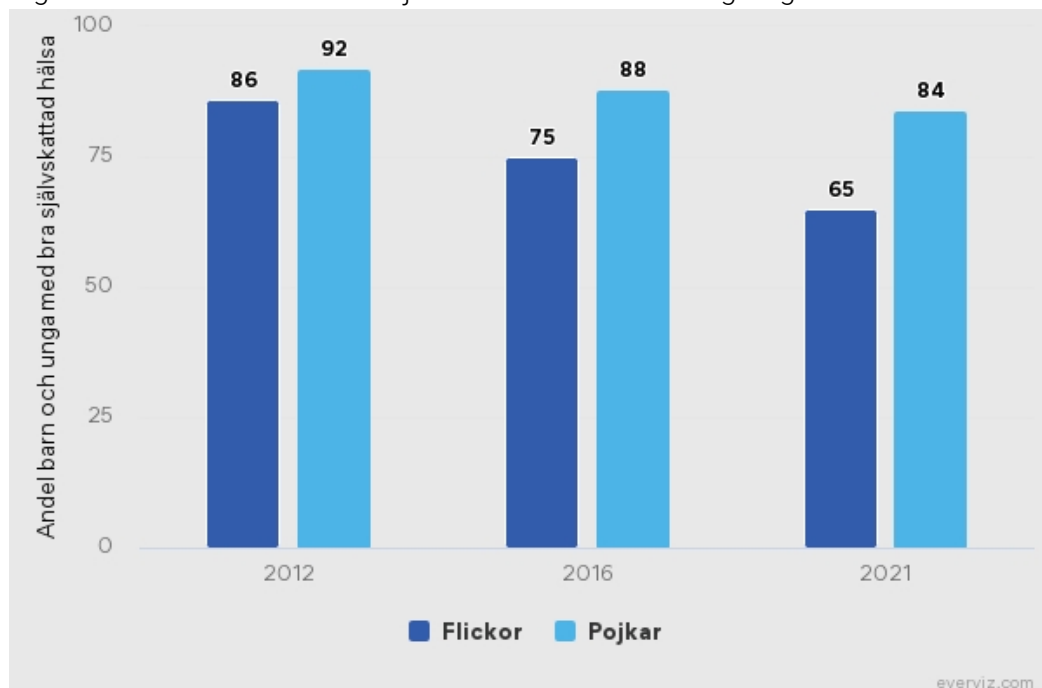
Fokus på hälsa har länge varit en tydlig samhällstrend. Samtidigt visar forskning att både den psykiska och fysiska hälsan i befolkningen har försämrats under senare år. Utvecklingen är tydligast bland barn och unga och särskilt flickor, men syns även bland unga vuxna där den bidrar till en ökad risk att sjukskrivas på grund av psykiska besvär. För de allra flesta är det egna måendet centralt och påverkar förutsättningar till att fungera i privat- och arbetslivet och i slutändan livskvaliteten.

Försämrad hälsa bland barn och unga

Under en längre tid har en försämrande trend varit tydlig när det kommer till hälsan hos barn och unga i Sverige. Sedan mitten av 80-talet har andelen unga med återkommande psykiska problem fördubblats och idag uppger hälften av alla femtonåringar att de har dessa besvär. Samtidigt är andelen barn och unga med övervikt och fetma dubbelt så många idag än i början av 90-talet. Forskning visar att det påverkar den fysiska och psykiska hälsan negativt och riskerar att kvarstå i vuxen ålder.

Försämringen till trots uppger de allra flesta barn och unga i Helsingborg att de mår relativt bra, till och med bättre än genomsnittet i Skåne. Men utvecklingen går åt fel håll. Region Skånes senaste folkhälsoenkät för barn och unga visar att den självskattade hälsan i Helsingborg har försämrats ytterligare i alla studerade åldrar sedan 2016. Flickor mår sämre än pojkar och skillnaden har dessutom ökat över tid. Äldre barn mår sämre än yngre men försämringen har varit större bland de yngre barnen under senare år. Samtidigt skattar unga med funktionsnedsättning och unga transpersoner sin hälsa sämre och uppger fler psykiska och somatiska besvär än vad andra barn och unga gör.

Figur 1. Andel elever med bra självskattad hälsa i Helsingborg efter årskurs och år

Källa: Region Skånes folkhälsoenkät barn och unga 2021.

Osäkert varför barn och unga mår sämre

Det är inte helt fastställt varför barn och unga mår sämre. Den självuppskattade hälsan kan påverkas av att det idag talas oftare och mer öppet om till exempel psykisk ohälsa. Ett ökat fokus på det egna måendet och en bättre kännedom kring olika former av ohälsa skulle kunna bidra till en lägre självskattad hälsa. Något som talar emot den förklaringen är att ökningen av ohälsa bland barn och unga inte är isolerad till självskattade variabler. Psykiatriska besvär som kräver specialistsjukvård ökar till exempel motsvarande mycket.

Mycket tyder på att ökningen av ohälsa har att göra med barn och ungas levnadsvillkor och att förklaringen går att se i de miljöer där de befinner sig. Förskolan, skolan och hemmet är exempel på viktiga arenor för att motverka ohälsa hos barn. Förändringar och brister i det svenska skolsystemet lyfts ibland fram som en orsak till den ökade ohälsan bland barn och unga. Svaga skolresultat och mer utbredd skolstress kopplas till en större psykisk ohälsa bland barn och unga. Samtidigt påverkas barnets prestation i skolan av barnets förutsättningar att lyckas. I bakgrunden finns en tydlig koppling mellan ohälsa och utsatthet, där ekonomisk utsatthet skapar en sämre generell hälsa.

Sambandet mellan lärande, skolresultat och hälsa innebär vidare att individer kan hamna i en negativ spiral. Psykisk ohälsa påverkar ofta skolprestationerna negativt, medan de försämrade skolprestationerna ytterligare kan försämra den psykiska hälsan. Det motsatta kan också gälla, där försämrade skolprestationer medför sämre psykisk hälsa, och den självförstärkande effekten riskerar att följa barnet från tidiga skolår upp i ungdomsåren.

Ökningen av ohälsan kan eventuellt också kopplas till ett förändrat rörelsemönster bland barn och unga. Forskning visar att fysisk aktivitet motverkar både psykisk och fysisk ohälsa. Regelbunden fysisk aktivitet kan till exempel påverka koncentration och minne och skydda mot depression. I en rapport från Folkhälsomyndigheten konstateras att barn som är mer fysiskt aktiva har högre livstillfredsställelse och mindre besvär med nedstämdhet, irritation, nervositet och sömnproblem, jämfört med barn som är mindre fysiskt aktiva. Detta skulle således kunna vara en av flera delförklaringar. I en stor internationell jämförelse från 2017/2018 visar det sig att svenska skolbarn rör sig mindre än barn i andra länder.

Sammansatt verklighet bakom statistiken

Helsingborgs resultat från Region Skånes senaste hälsoenkät barn och unga 2021 bekräftar till stor del det överordnade forskningsläget. Det är framför allt tydligt att flickors självskattade hälsa försämrats ganska dramatiskt under senare år. Det gäller framförallt i högstadiet och gymnasiet men syns även årskurs sex. Motsvarande gäller också i mindre utsträckning bland pojkarna. De psykiska och somatiska besvären har ökat betydligt bland flickor i alla undersökta årskurser. Hela 66 procent av flickorna i årskurs nio har minst två besvär i veckan. Motsvarande utveckling ses även bland pojkarna och framförallt i årskurs sex, men i mindre grad.

Förändringar i samtliga årskurser jämfört med 2016 är att fler flickor besväras av ensamhet, fler har mått dåligt under en längre period, färre trivs bra med sin fritid, färre trivs bra med skolan. Fler flickor är dessutom otrygga i klassrummet och på rasterna. Vidare känner sig en större andel flickor sig otrygga i det egna bostadsområdet på kvällen. Det är som tidigare nämnts inte helt klart vad försämringen beror på. Men flickorna i Helsingborg rör på sig mindre än pojkarna, vilket skulle kunna förklara en del av skillnaden.

I vissa fall verkar flickor och pojkars hälsa eller förutsättning för hälsa ha ett negativt samband med varandra. Det gäller framför allt hur nöjda unga tjejer är med sig själva i årskurs nio och gymnasiet samt hur mycket flickor och pojkar rör på sig i årskurs nio. På andra punkter ger undersökningen en mer sammansatt bild av verkligheten. I Helsingborg finns till exempel inget entydigt mönster i statistiken som visar att ursprung skulle spela stor roll för barn och ungas självskattade hälsa, trots en nära koppling mellan ursprung och socioekonomi.

Samtidigt verkar det finnas ett samband mellan föräldrarnas sysselsättning och högstadie- och gymnasieungdomars hälsa. Generellt sett är den självskattade hälsan som högst i familjer där båda föräldrarna arbetar och som lägst där bara den ena föräldern gör det. Det är särskilt tydligt bland pojkar men syns även bland flickor. På motsvarande vis är psykiska och somatiska besvär vanligare bland ungdomar där ingen eller bara en förälder arbetar.

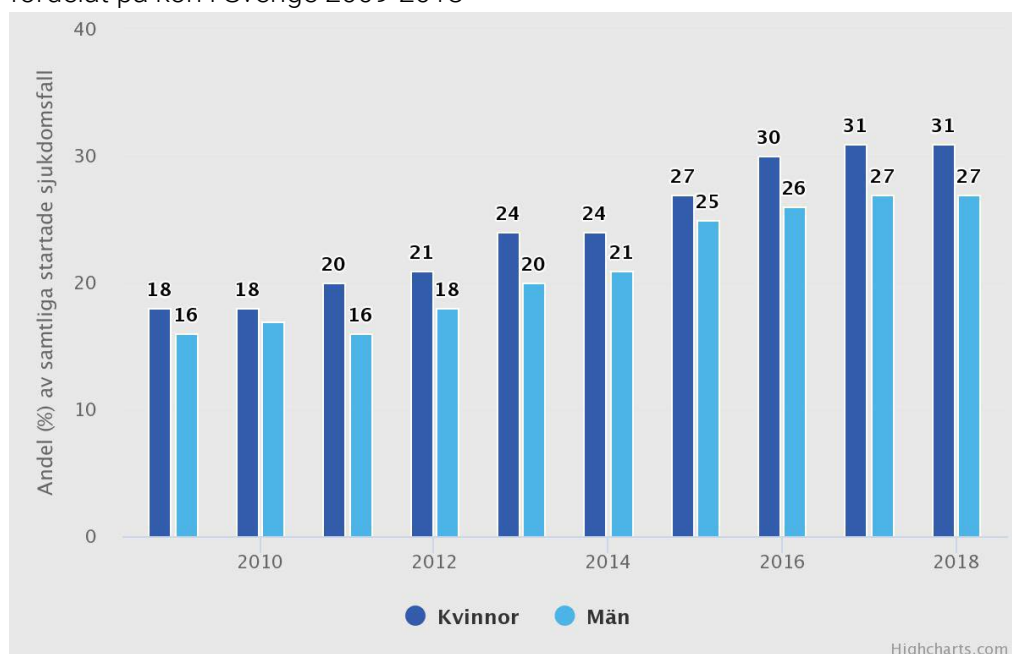
Föräldrarnas sysselsättning uppvisar också ett tydligt samband med hur mycket barn och unga rör på sig i Helsingborg, där lägre sysselsättning ger mindre rörelse. Det gäller både flickor och pojkar i alla undersökta årskurser men är något mindre tydligt i gymnasiet. Motsvarande samband ses vid jämförelse av barn och ungas ursprung och hur mycket de rör på sig, framförallt bland flickorna.

Ohälsan ökar också bland resten av befolkningen

Psykiska besvär i barn och ungdomsåren ligger ofta till grund för psykisk ohälsa i vuxenlivet. Även i den vuxna befolkningen ökar ohälsan. Därför har psykisk ohälsa fått en ökad betydelse för sjukfrånvaron på arbetsmarknaden, som annars fortsatt är relativt låg jämfört med början av 2000-talet. Idag är psykisk ohälsa den främsta anledningen till att människor blir sjukskrivna.

Utvecklingen syns tydligast bland kvinnor och unga vuxna. Mellan 2008 och 2018 ökade andelen sjukfall på grund av psykiska diagnoser från 18 till 31 procent bland kvinnor i åldrarna 20-29. Då sjukskrivningar på grund av psykisk ohälsa varar längre än andra sjukskrivningar förstärks skillnaderna mellan könen sett till antalet pågående sjukfall. Idag är hälften av kvinnorna och en tredjedel av männen som är sjukskrivna det på grund av psykisk ohälsa.

Figur 2. Psykisk diagnos som andel (%) av samtliga startade sjukdomsfall i åldrarna 20-29 fördelat på kön i Sverige 2009-2018

Källa: Försäkringskassan 2019 samt egna beräkningar.

Även om ökningen inte har varit lika stor som i de yngre åldersgrupperna är kvinnor i åldrarna 30-34 de som löper störst risk att sjukskrivas till följd av psykiska besvär. Det handlar då ofta om en akut stressreaktion. En tänkbar anledning är att det är en punkt i livet när många kvinnor har som mest att göra. Många i gruppen har små barn, tar störst ansvar för hushållsarbetet och ska samtidigt förvärvsarbeta och göra karriär.

Läs mer om drivkrafterna bakom brännpunkten i följande megatrendbeskrivning:

Utvecklingen som beskrivs i brännpunkten ger flera utmaningar för staden. Kanske har du idéer eller förslag som kan hjälpa oss att lösa dem? Ta gärna kontakt med oss – du hittar kontaktuppgifter under respektive utmaning. Vi jobbar för en lite smartare, mer hållbar och omtänksam stad – en utmaning i taget.

- Hur kan vi främja psykisk och fysisk hälsa bland unga?
- Hur kan vi få fler elever att nå kunskapsmålen i skolan?
- Hur kan vi få människor att känna sig mindre ensamma?
- Hur kan vi öka invånarnas trygghet och säkerhet?

Läs mer om drivkrafterna bakom brännpunkten i följande megatrendbeskrivningar:

Värderingsförändringar

Teknikutveckling

Globalisering

Referenser

Arbetsförmedlingen 16 juni 2020. Arbetsmarknadsutsikterna hösten 2020.

Arbetarskydd 5 oktober 2020. Rekordnivå för psykisk ohälsa på arbetsplatser.

Centrum för ungdomsforskning 2020. Ungdomsbarometern: Synen på idrott har förändrats.

Folkhälsomyndigheten 2022. Faktorer som påverkar den psykiska hälsan hos barn och unga.

Folkhälsomyndigheten 2019. Ojämlighet i psykisk hälsa i Sverige – Hur är den psykiska hälsan fördelad och vad beror det på?.

Folkhälsomyndigheten 2018. Varför har den psykiska ohälsan ökat bland barn och unga i Sverige?

Försäkringskassan juni 2018. Uppföljning av sjukfrånvarons utveckling 2018.

Idrottsstatistik.se 2021. Barn och ungdomar – Idrottsstatistik.

Region Skåne 2021. Folkhälsorapport barn och unga i Skåne.

Region Skåne 2021. Folkhälsoenkät barn och unga-

Region Skåne 2020. Folkhälsorapport 2020.

Skandia 2021. Sveriges sjukaste yrke

Svenska Läkaresällskapet 2021. Kraftsamling för ungas psykiska hälsa.

WHO 2020. Spotlight on adolescent health and well-being. Findings from the 2017/2018 Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) survey in Europe and Canada.

07. Slaget om kompetensen

Kompetensförsörjning är en långsiktig strategisk fråga, både inom Helsingborgs stad och för det lokala näringslivet. För att kunna upprätthålla en hög kvalitet på stadens tjänster och möta invånarnas förväntningar behöver stadens verksamheter både kunna tillvarata medarbetarnas förmågor och engagemang och samtidigt säkra kompetensförsörjningen. Efter en kortvarig period med god tillgång på arbetskraft under pandemins första år har det åter blivit svårare att hitta efterfrågad kompetens inom många yrkesgrupper. Då blir attraktivitet, flexibilitet och en proaktiv hållning till nya arbetssätt viktigt i konkurrensen om arbetskraft.

Under kommande år förväntas andelen invånare i arbetsför ålder att minska något parallellt med att andelen äldre ökar successivt. I förlängningen medför detta att det kan bli svårt att rekrytera tillräckligt med personal inte minst inom skola, vård och omsorg. Utmaningen kommer då sannolikt främst vara att hitta personal med rätt utbildning, kompetenser och förmågor.

Trots lågkonjunktur råder det fortsatt brist på kompetens inom delar av näringslivet. Samtidigt finns en kompetensutmaning inom välfärden, inte minst inom vård och omsorg på grund av en ökad andel äldre i befolkningen, som förväntas accelerera under kommande år. Motsvarande utmaningar ses även i många andra europeiska länder. Till exempel har utvecklingen gått så långt i Danmark att det talas om en rekryteringskris i hela landet på tvärs av branscher.

Det finns flera möjligheter för arbetsgivare att hantera utvecklingen. En är att skapa attraktiva arbetsplatser för att kunna locka till sig och behålla kompetens. En annan möjlighet är att ge medarbetarna förutsättningar för att kunna arbeta mer effektivt, till exempel genom att dra nytta av ny teknik och nya arbetssätt. En tredje är att rekrytera och internutbilda arbetslösa med svagare anknytning till arbetsmarknaden, vilket både är en lokalt underutnyttjad resurs och en stor samhällskostnad. Detta gäller inte minst många arbetslösa födda utanför Europa.

Konkurrens om arbetskraften ökar vikten av attraktivitet

Med större konkurrens om kompetensen blir det viktigare att kunna visa vad som är attraktivt med att arbeta i kommunala förvaltningar och bolag. Om vi inte kan konkurrera med högre löner ökar vikten av att erbjuda fördelar av annat slag. För den enskilde kan det exempelvis handla om att ha kul på jobbet, att ha meningsfulla arbetsuppgifter och att kunna vara med och påverka arbetets utformning. Det kan också handla om att ha goda möjligheter till karriärutveckling på tvärs av organisatoriska gränser. Vidare finns, inte minst bland yngre medarbetare, en växande förväntan på att arbetsgivare tar ett bredare samhällsansvar. Det kan till exempel handla om social och grön hållbarhet, eller samhällsnyttan av arbetet.

Något annat är göra sig attraktiv för underrepresenterade grupper och därmed bredda rekryteringsunderlaget. Exempel på detta är hur det har blivit lättare att få tag i personal inom ambulanssjukvården och polisen efter att dessa verksamheter under en längre tid arbetat med att locka till sig kvinnor. Vidare utgör äldres kompetens och förmåga en allt viktigare källa till kompetens och förmåga när konkurrensen om arbetskraft ökar. Här handlar det istället om att aktivt skapa förutsättningar att kunna behålla personal på någon nivå även efter den formella pensionsåldern.

Bortom den egna organisationen behöver staden fortsatt arbeta med platsens och regionens attraktivitet för att kunna locka till sig och behålla de förmågor som krävs för framtiden. En utmaning är att utbildningsnivån i Helsingborg och flera omkringliggande kommuner fortsatt är något lägre än i Skåne och i Sverige som helhet. Det påverkar utbudet av arbetskraft negativt och kan i förlängningen göra det svårare att attrahera nya invånare med efterfrågad kompetens.

Kraven på inflytande och flexibilitet ökar

I takt med att kraven på utbildning har ökat och arbetet i många yrken har blivit mer kunskapsintensivt har både behovet av och önskan om medinflytande vuxit. Det har öppnat upp för ett mer demokratiskt ledarskap där den enskilde medarbetaren förväntas leda sig själv i allt högre grad och ta ett större ansvar för sitt arbete. Det kan göra arbetsuppgifterna mer utvecklande för arbetstagaren, men också göra det svårare för arbetsgivare att hitta rätt kompetens och förmåga.

Samtidigt har ett ökat välbefinnande och värderingsförändringar gjort att människor värderar sin fritid allt högre. Ett sätt att hantera detta som arbetsgivare är att arbeta aktivt med balansen mellan arbete och fritid. Här blir flexibilitet ett ledord med fokus på resultat och förmåga istället för detaljstyrning och fastlåsta ramar. Behovet av detta förstärks av att digitaliseringen efterhand har suddat ut gränserna mellan arbete och fritid i många yrkesgrupper. Utvecklingen sattes på sin spets under Coronapandemin när arbetet för stora delar av arbetsstyrkan helt eller delvis förväntades utföras hemifrån. I undersökningen Svenskarna och internet 2022 hade över 50 procent av tillfrågande yrkesverksamma arbetat hemifrån minst en dag i veckan det senaste året, varav 15 procent har arbetat fem dagar i veckan på distans. Notera att siffrorna till största delen är baserade på 2021 och påverkas av de pandemirestriktioner som fanns då. En viss förändring har troligen skett sedan dess och det återstår att se vad den långsiktiga effekten blir, men en fullständig återgång till hur det var innan pandemin verkar osannolik.

Parallellt har kraven på effektivitet och produktivitet ökat. En del av detta adresseras i den tillitsbaserade styrning som rullats ut i Helsingborg och många andra offentliga verksamheter under senare år. Förändringen syftar till att skapa mer effektiva offentliga verksamheter och större nytta för medborgarna, genom ett ökat handlingsutrymme för medarbetarna och ett ökat fokus på invånarnas och brukarnas behov, kunskap och upplevelser. Det innebär ett ledarskap där koll går före kontroll och där arbetsgivaren i ännu högre grad strävar efter att tillvarata medarbetarnas förmågor och engagemang.

Som vid alla förändringar har den tillitsbaserade styrningen också skapat nya utmaningar som måste hanteras för att syftet ska uppnås. Till exempel kan chefen upplevas som mindre tydlig när medarbetarna förväntas ta eget ansvar. Dessutom har alla medarbetare inte lika stora önskemål om flexibilitet och eget ansvar, vilket för vissa kan upplevas som stressfyllt eller förvirrande.

Förändrade arbetsuppgifter och yrkesroller

Teknikutvecklingen medför löpande förändringar på arbetsmarknaden och bidrar till att arbetsuppgifter automatiseras, försvinner, förändras och tillkommer. I många branscher och yrkesgrupper är detta något som har accelererats av det digitala språnget under Coronakrisen. Det finns många bud på vilka och hur många jobb som påverkas i digitaliseringens och automatiseringens kölvatten, men det förväntas ingen större neddragning av jobb i närtid på grund av detta. Istället skapas det nya möjligheter och tjänster i takt med att specifika

arbetsuppgifter automatiseras. Nya behov, tidsfördriv och sysselsättningar tillkommer i takt med att samhället förändras av digitaliseringen. Samtidigt gäller att bara för att något kan automatiseras så kommer det inte nödvändigtvis innebära att det blir så i närtid.

Den ökade användningen av ny och existerande teknik ändrar formen för arbetet och vilka arbetsuppgifter som utförs och hur. Inom hotellnäringen finns flera exempel på hur man snabbt ställde om under pandemin. Något sådant är hur receptionens roll förändrades när appar och nya system togs i bruk för själv- eller distansincheckning. I stort blev många roller mer flytande, där tidigare specialisering i exempelvis restaurang, reception, konferens eller städ delvis suddades ut.

Behovet av kompetensutveckling växer

Förändringarna på arbetsmarknaden innebär att de flesta yrkesgrupper påverkas av nya kompetenskrav. Utmaningen ligger i att möta behoven av snabba omställningar, kunna rikta utbildningar till bristyrken och omplacera individer i en mer teknologiskt avancerad arbetsmiljö. Kompetens blir därmed alltmer en livslång process snarare än något som är aktuellt bara under en begränsad period som ung. Även personer med mer kvalificerade yrken kommer att behöva ställa om och byta karriärväg under livet. Detta ökar kraven på utbildningssystemet, inte minst universitet och högskolor, men även andra delar såsom de kvalificerade yrkesutbildningarna (KY) och kommunernas vuxenutbildning.

De utbildningar som erbjuds behöver vara anpassade till den nya arbetsmarknaden och den kunskap som efterfrågas. Den snabba teknikutvecklingen kräver att utbildningssektorn utbildar rätt kompetenser för morgondagens arbetsmarknad. Utmaningen ligger i att anpassa sig till en föränderlig arbetsmarknad med ändrade kompetensbehov, både för unga som ska in på arbetsmarknaden och för äldre som behöver utveckla sin kompetens.

Behovet av kompetensutveckling blir stort och det är generellt billigare behålla och vidareutbilda nuvarande personal än att nyrekrytera. Kompetensomställning är en nyckelfaktor för att möta många branschens utmaningar och för individer som en trygghetsförsäkring för att fortsätta vara attraktiva på arbetsmarknaden. Ett nytt omställningsstudiestöd lanserades hösten 2022 för de mellan 27 och 62 år, vilket underlättar kompetensutveckling mitt i livet och i ramen för en nuvarande tjänst. Ett uppdämt behov ledde till en anstormning där det förväntade antalet ansökningar för året nåddes redan efter tre dagar.

Läs mer om drivkrafterna bakom brännpunkten i följande megatrendbeskrivning:

Utvecklingen som beskrivs i brännpunkten ger flera utmaningar för staden. Kanske har du idéer eller förslag som kan hjälpa oss att lösa dem? Ta gärna kontakt med oss – du hittar kontaktuppgifter under respektive utmaning. Vi jobbar för en lite smartare, mer hållbar och omtänksam stad – en utmaning i taget.

- Hur kan vi bli bättre på att attrahera, behålla och utveckla kompetens?
- Hur kan vi få alla i samhället att bli anställningsbara eller självförsörjande?
- Hur kan vi få fler elever att nå kunskapsmålen i skolan?
- Hur kan vi främja psykisk och fysisk hälsa bland unga?
- Hur kan vi öka invånarnas trygghet och säkerhet?
- Hur kan vi skapa bättre och mer målgruppsanpassade tjänster för äldre?

Läs mer om drivkrafterna bakom brännpunkten i följande megatrendbeskrivningar:

Teknikutveckling

Demografiska förändringar

Referenser

Dansk Erhverv. 2. oktober 2021. Rekrutteringskrise har ramt Danmark.

Internetstiftelsen 11 oktober 2022. Svenskarna och internet 2022.

Region Skåne augusti 2020. Skåneanalysen – Hur många kan potentiellt jobba på distans?

Region Skåne 2016. Strukturuomvandling och automatisering – Konsekvenser på regionala arbetsmarknader.

SKR 18 januari 2021. Tillitsbaserad styrning.

SCB februari 2021. Trender och Prognoser 2021: befolkning, utbildning, arbetsmarknad med sikte på år 2035.

SOU 2019:53. Med tillit följer bättre resultat – tillitsbaserad styrning och ledning i staten.

Stiftelsen för strategisk forskning 2015. De nya jobben i automatiseringens tidevarv.

The Remote Lab augusti 2020. Attityder i en ny tid.

UKÄ 2019. Framtidens behov av högskoleutbildade: Genomgång av 15 bristyrken inom offentlig sektor fram till 2035.

Warp Institute 2018. Utbildning – från brist till överflöd. Del 2 i rapportserien "Teknik som ger makt till människan."

08. Fortsatta integrationsutmaningar

Under 2000-talet har över två miljoner människor invandrat till Sverige och en femtedel av befolkningen är numera född i utlandet. Invandringen toppade under flyktingvågen i mitten av förra årtiondet och har sedan successivt minskat och förändrat karaktär. Att Sverige är ett attraktivt land att söka sig till medför möjligheter på många områden, men också utmaningar. I en kommunal kontext handlar utmaningarna till stor del om frågor kopplat till skola, arbete och bostäder.

Invandringen har minskat och ändrat karaktär

Invandringen till Sverige ökade under 2000-talet för att toppa runt flyktingvågen 2015-16. Aldrig tidigare har så många människor sökt sig hit som då, med resultatet att befolkningen växte i den snabbaste takten sedan åren efter andra världskriget. En stor andel av dem kom från länder i Mellanöstern, Afrika och Asien, och då ofta som flyktingar från krig, konflikter och förföljelse i deras hemländer. Under de senaste åren har invandringen emellertid minskat något och ändrat karaktär.

Sedan 2019 utgör arbetskraftsinvandrare och deras anhöriga den största gruppen av dem som beviljas uppehållstillstånd och folkbokförs i landet. Samtidigt har antalet asylsökande minskat, och nådde sin lägsta nivå sedan slutet av 90-talet under Coronapandemins två första år. Motsvarande trend syns även bland anhöriga till personer som redan har beviljats asyl. På grund av kriget i Ukraina ökade flyktingströmmen åter betydligt till Sverige under 2022. De som kommer från Ukraina söker som regel skydd enligt det så kallade massflyktsdirektivet, och omfattas därmed inte av samma regler som asylsökande. Bland annat folkbokförs de inte när de beviljas uppehållstillstånd och de har inte rätt till SFI.

Integrationsutmaningar kvarstår och förstärks av ojämn fördelning

Den asylrelaterade invandringen, som tidigare dominerat, skiljer sig från annan invandring genom att medföra ett större åtagande för både staten och kommunerna, bland annat i form av arbetsmarknadsåtgärder, SFI, bostäder och sociala insatser. I och med att färre sökt asyl under de senaste åren har de direkta kostnaderna för mottagandet fallit. Samtidigt har många av dem som kom under 2010-talet nu hunnit etablera sig, och har inte längre samma akuta behov av samhällsinsatser. Men eftersom antalet flyktingar och migranter som togs emot var så pass stort kvarstår flera integrationsutmaningar. Det handlar bland annat om att en stor andel av de vuxna fortsatt har en svag anknytning till arbetsmarknaden, och att barnen fortfarande klarar sig väsentligt sämre i skolan än andra grupper.

Utmaningarna förstärks lokalt av att nyanlända länge fördelades ut ojämnt till kommunerna. Sedan 2016 tas därför hänsyn till bland annat befolkningsstorlek, det lokala arbetsmarknadsläget och hur många asylsökande som redan vistas i kommunen. Den så kallade ebo-lagen innebär emellertid att asylsökande har rätt att skaffa eget boende i landets kommuner i väntan på beslut om uppehållstillstånd. Det medför att många söker sig till större städer som Helsingborg, och att en stor del av dem bosätter sig hos släkt och vänner i socioekonomiskt svaga områden. Detta skapar utmaningar lokalt på bostadsmarknaden och i skolan. Dessutom bidrar det till en ökad uppdelning av befolkningen som minskar de nyanländas möjligheter till etablering i samhället och på arbetsmarknaden. För att motverka detta förändrades lagen från och med 2020 så att asylsökande som bosätter sig i sådana

områden inte längre ska ha rätt till dagersättning eller särskilt bidrag. Det är emellertid fortsatt oklart hur stor effekt förändringen har haft i praktiken.

Utmaning att etablera nyanlända på arbetsmarknaden

Kommunernas ekonomi påverkas både direkt och indirekt av en dåligt fungerande etablering på arbetsmarknaden. De direkta kostnaderna består av utgifter till arbetsmarknadsåtgärder, sociala insatser och ekonomiskt bistånd, medan de indirekta utgifterna härrör från uteblivna skatteintäkter och effekterna av ökad otrygghet och låg mellanmänsklig tillit i områden som belastas av socialt utanförskap.

Ungefär hälften av de arbetslösa i Helsingborg är födda utanför Europa, och redan innan pandemin fanns stora svårigheter att etablera nyanlända på arbetsmarknaden trots tidigare långvarig högkonjunktur. En viktig anledning är att kompetenskraven har vuxit och efterfrågan på arbetskraft förändras med den löpande strukturomvandlingen i näringslivet, och att det därför finns relativt få enkla instegsjobb på den svenska arbetsmarknaden.

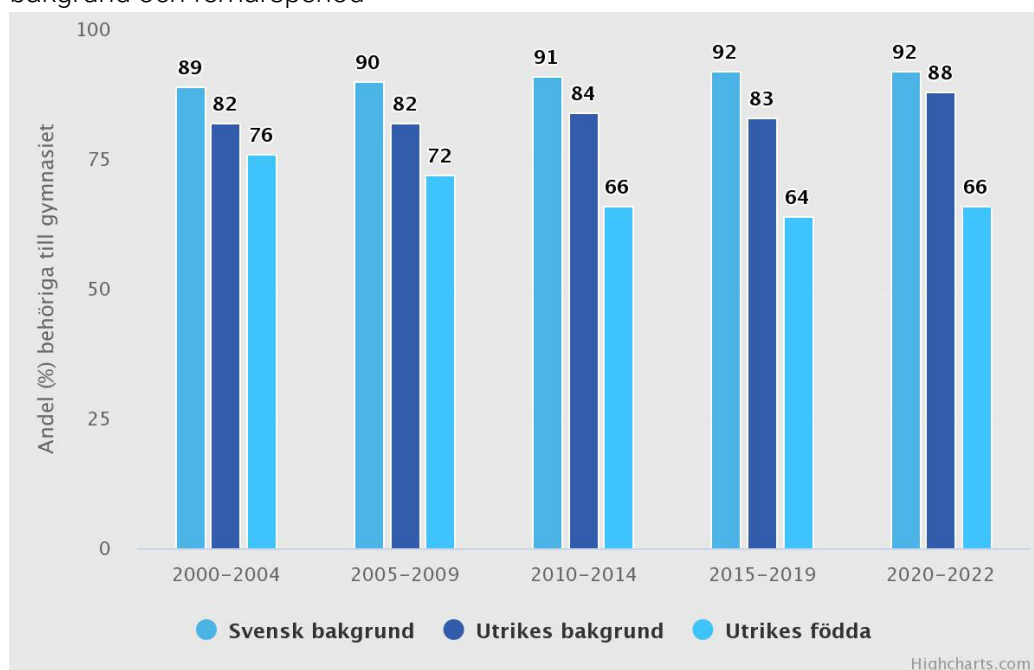
För nyanlända är utmaningen förutom baskrav i svenska bland annat att många saknar gymnasieutbildning, vilket ofta krävs för att få arbete i Sverige. Av samtliga nyanlända som omfattas av Arbetsförmedlingens etableringsuppdrag saknar drygt hälften gymnasieutbildning. Samtidigt har det visat sig särskilt svårt att få nyanlända kvinnor ut i arbetslivet. I Helsingborg arbetar exempelvis endast en femtedel av de lågutbildade kvinnorna efter att ha varit folkbokförda i Sverige mindre än fyra år, jämfört med knappt hälften av männen i motsvarande grupp. Skillnaden minskar först markant efter tio år.

Många har svårt att nå upp till kunskapskraven i skolan

En annan näraliggande utmaning är att många barn och unga som har asylinvandrat har svårt att nå upp till kunskapskraven i skolan. Exempelvis berodde närmare 85 procent av ökningen 2006-2015 i andelen grundskoleelever som saknade gymnasiebehörighet på att fler elever invandrat efter den ordinarie åldern för skolstart och att de anlät i allt senare ålder. De har därför svårare att hinna tillgodogöra sig grundskolans utbildning inom avsedd tid.

Dessutom kommer eleverna ofta från länder som har svårt att ge barnen goda förkunskaper och har föräldrar med en relativt låg utbildning, vilket ökar barriären ytterligare. Detta är centralt eftersom integrationen i samhället och möjligheterna att lyckas i livet ofta kan kopplas till en kedja av skolresultat, arbetsmarknadsetablering och inkomst. En otillräcklig skolgång ökar risken för lägre livskvalitet, ohälsa och i vissa fall att hamna i kriminalitet. När väl skadan är skedd och personer hamnar i socialt utanförskap kan det vara både svårt och resurskrävande att hantera. Utanförskapet riskerar dessutom att gå i arv till nästa generation eftersom föräldrarnas utbildningsnivå och socioekonomiska situation har stor inverkan på barnens möjligheter att lyckas i livet.

Figur 1. Andel (%) niondeklassare i Helsingborg som uppnått behörighet till gymnasiet efter bakgrund och femårsperiod

Källa: Skolverket 2022.

Mer blandad befolkning ställer högre krav men ger ökade möjligheter

Med migrationen krävs fortsatta insatser för att kommunicera svenska lagar och regler.

Nyanlända behöver, likt övriga helsingborgare, kontinuerligt få information om hur staden arbetar med olika frågor, utbud av tjänster samt rättigheter och skyldigheter. Till exempel kan entreprenörer som tidigare verkat i länder med annan rättstradition och myndighetsutövning behöva information och stöd för att kunna förstå det svenska systemet.

Med en mer heterogen befolkning ökar även stadens förbindelser till omvärlden.

Språkkunskaper och kompetens om förhållanden ger ökade möjligheter till nya kunder och samarbeten internationellt, inte minst utanför de traditionella västerländska marknaderna. Med en mer blandad befolkning, som har bakgrund i olika kulturer, skapas nya preferenser. Kanske efterfrågas nya typer av kultur- och idrottserbjudanden och andra former av service. Detta ställer krav på det kommunala utbudet och på hur staden stöttar föreningsliv och andra initiativ i civilsamhället.

Läs mer om drivkrafterna bakom brännpunkten i följande megatrendbeskrivning:

Utvecklingen som beskrivs i brännpunkten ger flera utmaningar för staden. Kanske har du idéer eller förslag som kan hjälpa oss att lösa dem? Ta gärna kontakt med oss – du hittar kontaktuppgifter under respektive utmaning. Vi jobbar för en lite smartare, mer hållbar och omtänksam stad – en utmaning i taget.

- Hur kan vi få fler elever att nå kunskapsmålen i skolan?
- Hur kan vi få alla i samhället att bli anställningsbara eller självförsörjande?
- Hur kan vi få människor att känna sig mindre ensamma?
- Hur kan vi öka invånarnas trygghet och säkerhet?
- Hur kan vi stävja välfärdsbrott?

Läs mer om drivkrafterna bakom brännpunkten i följande megatrendbeskrivningar:

Globalisering

Demografi

Värderingsförändringar

Referenser

Arbetsförmedlingen 2022. Perspektiv på långtidsarbetslösheten 2022.

Arbetsförmedlingen 2018. Förbättra genomförandet av etableringsuppdraget.

FN 2017. International Migration Report.

Institutet för framtidsstudier 2018. Våldsbejakande extremism och organiserad brottslighet i Sverige.

Jan O. Jonsson, Carina Mood & Georg Treuter 2022. Integration bland unga: En mångkulturell generation växer upp. Makadam Förlag: Göteborg, Stockholm.

Länsstyrelsen 2018. Mottagandet och etablering av nyanlända.

Migrationsverket, november 2022. Verksamhets- och utgiftsprognos.

Migrationsverket 2022. Asylsökande till Sverige 2000–2021.

SCB 2019. Integration En beskrivning av läget i Sverige Integration: Rapport 13.

SCB 2018. De första 15 åren – flyktingars försörjning i Sverige.

Skolverket 2019. PISA 2018: 15-åringars kunskaper i läsförståelse, matematik och naturvetenskap.

Skolverket 2016. Invandringens betydelse för skolresultaten.

09. Invånarna i skilda världar

Sverige är sedan lång tid tillbaka ett land med en hög social jämlikhet. Under de senaste årtiondena har emellertid skillnaderna i befolkningens levnadsförhållanden successivt ökat. Ökningen har varit ganska måttlig jämfört hur det ser ut i många andra länder. Men den har skett parallellt med en snabb samhällsomvandling där vissa grupper påverkats mer än andra. Det har bidragit till en ökad polarisering i invånarnas värderingar och verklighetsuppfattning. Utvecklingen bidrar till vikande tillit, ökad otrygghet, minskad social rörlighet och ökade spänningar mellan olika grupper.

Ökad geografisk uppdelning

Skillnaderna i befolkningens levnadsvillkor har vuxit successivt över tid sedan 1990-talet. Det har ökat klyftorna mellan yngre och äldre generationer, mellan stad och land samt mellan de som är födda i Sverige och de som är födda utomlands. Till viss del handlar det om att de med goda inkomster och förmögenhet har dragit ifrån medan grupper med lägre disponibla inkomster har halkat efter. Men det handlar också om var människor från olika sociala grupper bor och rör sig i vardagen. I Skåne koncentreras högutbildade och höginkomsttagare till de mest attraktiva bostadsområdena längs kusterna och runt de större städerna, medan de med något lägre utbildningsnivå och inkomster i högre utsträckning bor i inlandet. Till det kommer en tredje grupp som till stor del lever och bor i något av städernas växande utanförskapsområden, där en högre andel invånare är socialt utsatta och många relativt nyligen har invandrat till Sverige. Helsingborg är inget undantag, och är lite av ett Skåne i miniatyr i detta hänseende.

Utvecklingen avspeglar sig även i grundskolan, där barn från resurssvaga familjer i växande grad går i skola tillsammans med andra barn med motsvarande bakgrund. Det innebär att skolorna blivit mer uppdelade efter elevernas förutsättningar att klara studierna, där föräldrarnas utbildningsbakgrund är en avgörande faktor. Detta gäller både inrikes och utrikes födda elever, även om barriären ofta är högst bland dem med kort vistelsetid i landet. Resultatet är att det blivit svårare för elever från studieovana familjemiljöer att lyckas i skolan, vilket längre fram kan komma att påverka deras framtidsmöjligheter negativt. I förlängningen påverkar det även kompetensförsörjningen på arbetsmarknaden negativt i ett läge där kompetenskraven förväntas fortsätta att öka inom många yrken.

Växande och förändrade skillnader i servicenivå

Bredvid den geografiska uppdelningen i befolkningen har skillnaderna i kommersiell och offentlig service mellan stad och landsbygd successivt ökat över tid. Drivkraften är den löpande strukturomvandlingen med rationaliseringar och centralisering av verksamheter i både den privata och offentliga sektorn. Utvecklingen följer ett långsiktigt mönster där mindre verksamheter, ofta på mindre orter, successivt läggs ner till förmån för större och mer kostnadseffektiva enheter. Ökade kostnader inom den kommunala kultur- och fritidsverksamheten till följd av de tuffare ekonomiska tiderna skulle eventuellt kunna förstärka utvecklingen om kommunerna tvingas till hårda prioriteringar. Resultatet kan i vissa fall bli en minskad lokal framtidstro.

Något som delvis motverkar trenden i stort, är att digitaliseringen under senare år blivit en utjämnande faktor för tillgången till vissa typer av service. När allt fler ärenden kan skötas digitalt minskar också behovet av platsbundna tjänster. Till exempel kan kontakten med

banker och myndigheter oftast skötas hemifrån idag. På motsvarande vis går det numera enkelt att göra inköp på nätet så länge det finns ett utlämningsställe i närheten eller leverans till dörren erbjuds. Här har orter på den stadsnära landsbygden i Helsingborg sannolikt en fördel genom att vissa typer av hemleveranser erbjuds på nästan samma nivå som i stadskärnan. Skiljelinjen flyttar i det fallet ut mot den mer perifera landsbygden. Det ökade hemarbetet och en ökad acceptans för distansarbete i spåren av pandemin påverkar också bilden. Om förändringen permanentas är det möjligt att det skulle kunna ge ett uppsving i den lokala servicenäringen i mindre orter när efterfrågan på caféer, butiker och lokala mötesplatser ökar på grund av att fler stannar i lokalområdet under arbetstid.

Värderingar glider isär

Parallellt med den ekonomiska och sociala skiktningen går det att skönja allt större skillnader i invånarnas värderingar. Det handlar delvis om att befolkningen har blivit allt mer blandad i takt med att en växande andel av invånarna är född i utlandet eller har utländsk bakgrund. Det handlar också om att de senaste årtiondenas snabba samhällsomvandling inte har kommit alla till godo, vilket i närtid har bidragit till en ökad värderingspolitisk polarisering i Sverige.

Forskning visar att människors grundläggande värderingar ser väldigt olika ut mellan och inom olika delar av världen. Värderingar förändrar sig dessutom långsamt mellan generationer, vilket medför att människor tar med sig och överför mycket av dem till sina barn. Det innebär bland annat att de senaste årtiondenas ökade sociala och kulturella skillnader i samhället kan förväntas fortsätta att öka eller bestå långt in i framtiden. Helt konkret handlar det om att synen på frågor om religion, jämställdhet och familjeliv kan skilja sig mycket åt, både på individnivå och mellan olika grupper. Därmed blir exempelvis arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck inom familjen en långsiktig utmaning för kommunerna. Motsvarande gäller arbetet att främja lika möjligheter, och att motverka rasism och förföljelse av olika sårbara minoriteter i samhället.

Det senaste årtiondet har även skillnaderna i kvinnors och mäns värderingar och syn på vad som är viktigt förstärkts. Utvecklingen avspeglar sig i ökade könsskillnader i politiska preferenser och prioriteringar. Till exempel har tendenserna att kvinnor som grupp värderar välfärdsfrågor högre och är mer positivt inställda till att ta emot flyktingar och migranter förstärkts. Skillnaderna avspeglade sig tydligt i valet 2022, vilket har fått forskare att tala om att det idag finns en könspolitisk dimension i svensk politik. En bidragande orsak till de ökade skillnaderna är sannolikt att kvinnornas utbildningsnivå länge ökat betydligt snabbare än männens, och att de oftare väljer att utbilda sig inom samhällsvetenskap och humaniora.

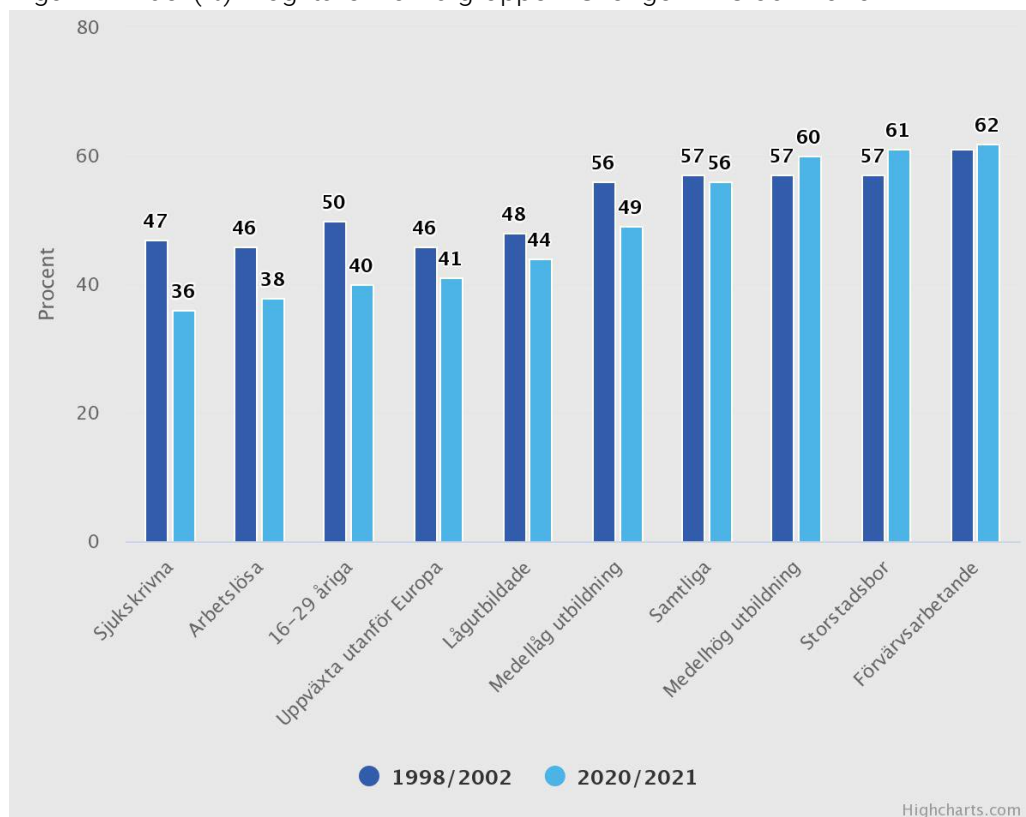
Ökade skillnader i tillit och trygghet

De ökade skillnaderna i invånarnas värderingar påverkar även tilliten i samhället. Forskning visar att Sverige generellt sett har en hög tillit mellan människor och att förtroendet för demokratin och till exempel den kommunala och regionala offentliga servicen är ganska stabilt. Men den pekar också på att vissa grupper har en klart lägre tillit än genomsnittet. Det gäller exempelvis unga, lågutbildade, arbetslösa, långtidssjukskrivna och personer som identifierar sig som arbetare. Samtidigt har skillnaderna mellan olika grupper ökat över tid.

När tilliten sviktar minskar tron på demokratin och synen på det offentliga blir mer negativ. Det kastar också grus i samspelet mellan människor och gör beslut svårare, långsammare och mer omständliga – och därmed dyrare. Ett exempel är motståndet mot att låta sig vaccineras mot Covid-19 i delar av befolkningen under pandemins akuta fas, som kan kopplas samman

med bristande tillit till experter och offentliga myndigheter. Tilliten påverkar även invånarnas trygghet, och en lägre mellanmänsklig tillit i Helsingborg kan delvis förklara att den upplevda tryggheten är något lägre än i jämförbara städer.

Figur 1. Andel (%) "höglitare" i olika grupper i Sverige 1998 och 2020

Källa: SOM-institutet 2021 samt egna beräkningar.

Minskad social rörlighet och ökade spänningar

Den ökade polariseringen påverkar också den sociala rörligheten negativt. Det sker när uppdelningen mellan grupper blir så stor att individers tillgång till sociala gemenskaper begränsas och det uppstår barriärer mot att smälta in i nya sociala sammanhang. En faktor som förstärker detta är att invånarnas verklighetsuppfattning glider isär när en minskad andel av den information vi tar till oss är gemensam. Utvecklingen och spridningen av sociala medier och den ökade tillgången på information har paradoxalt nog förvärrat situationen, trots att det aldrig tidigare har varit lättare att få tag i fakta, kunskap och information. Resultatet är digitala ekokammare som bidrar till att förstärka skillnaderna i värderingar och identiteter hos olika grupper. Utbredningen av alltfler parallella digitala världar driver individer längre ifrån varandra, med risk för färre mellanmänskliga och offentliga samtal. Både grupper och individer lever därmed alltmer i skilda mentala såväl som fysiska världar.

Dessa ökande skillnader försvårar möjligheterna för en socialt hållbar utveckling. Detta kan leda till en ökad känsla av otrygghet, minskad samhörighet och minskad social rörlighet, vilket i förlängningen riskerar att cementera utanförskapet för olika grupper. Under det senaste årtiondet har en av lösningarna för att motverka polarisering och segregation varit att satsa på blandade upplåtelseformer vid nybyggnation för att skapa större social blandning. Det gäller både när helt nya bostadsområden uppförs och när det produceras nya bostäder i befintliga områden. Forskning visar emellertid att det i vissa fall kan få motsatt effekt och att känslan av

utanförskap till och med kan öka i utsatta grupper. Det kan till exempel ske om nybyggnation i befintliga områden bidrar till gentrifiering som tränger bort personer med svag betalningsförmåga. Samtidig finns exempel på att konfliktlinjer mellan grupper skärps när de blandas utan att själva ha valt det. Något sådant är reaktionerna från boende i Limhamns Sjöstad när Malmö stad började placera nyanlända och biståndsmottagare i flera av de nybyggda husen.

Läs mer om drivkrafterna bakom brännpunkten i följande megatrendbeskrivning:

Utvecklingen som beskrivs i brännpunkten ger flera utmaningar för staden. Kanske har du idéer eller förslag som kan hjälpa oss att lösa dem? Ta gärna kontakt med oss – du hittar kontaktuppgifter under respektive utmaning. Vi jobbar för en lite smartare, mer hållbar och omtänksam stad – en utmaning i taget.

- Hur kan vi göra invånarna mer delaktiga och medskapande?
- Hur kan vi få människor att känna sig mindre ensamma?
- Hur kan vi öka invånarnas trygghet och säkerhet?

Läs mer om drivkrafterna bakom brännpunkten i följande megatrendbeskrivningar:

Värderingsförändringar

Globalisering

Teknikutveckling

Referenser

Frida Sandelin 2022. Svenska demokratitrender. Göteborgs universitet: SOM-institutet.

Jakob Ahlbom 2019. Framtida samhällen: Väljarnas ideologiska positioner 1982–2018.

Valforskningsprogrammets rapportserie 2019:5. Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen.

Jan O. Jonsson, Carina Mood & Georg Treuter 2022. Integration bland unga: En mångkulturell generation växer upp. Makadam Förlag: Göteborg, Stockholm.

Maria Oskarson och Jakob Ahlbom 2021. Trender i könsskillnader bland svenska väljare, i Valforskningsprogrammets rapportserie 2021:1. Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen.

Region Skåne april 2021. Den socioekonomiska segregationen i Skåne.

SCB 2018. Skilda världar? Det demografiskt delade Sverige.

SOM-institutet 2022. Du sköra nya värld. Ulrika Andersson, Henrik Oscarsson, Björn Rönnerstrand och Nora Theorin (red).

SOM-institutet 2020. Vilka vaccinerade sig mot svininfluensan 2009/2010?.

SOM-institutet 2020. Regntunga skyar. SOM-undersökningen 2019, SOM-rapport nr 76. Ulrika Andersson, Anders Carlander och Patrik Öhberg (red).

SOU 2019:47. Jobbpolarisering på svensk arbetsmarknad.

10. Nya krav på dialog och kommunikation

Vi lever i en tid av informationsöverflöd och snabbt förändrade medievänor. Mängden information som publiceras ökar för varje år, och med nya sätt att kommunicera växer antalet olika mediekkanaler. Det innebär delvis att informationsspridningen demokratiseras, men också att det blir allt svårare att nå ut med sitt budskap eftersom informationslandskapet blir allt mer splittrat. Starkare reglering förväntas påverka landskapet ytterligare framåt. Samtidigt har det blivit svårare för den enskilde att veta vem och vad man kan lita på när vi hela tiden möts av motstridiga budskap i informationsflödet. Då ökar behovet av delaktighet, dialog och direktkommunikation.

Vem kan man lita på?

De traditionella medieaktörernas röster har successivt försvagats under 2000-talet i takt med att informations- och nyhetsflödet både kommersialiserats och demokratiserats i spåren av den tilltagande digitaliseringen. När inga tydliga auktoriteter finns kvar ställs högre krav på användaren att själv sortera information och budskap. De monopol på sanning som olika aktörer tidigare åtnjöt har samtidigt luckrats upp, på gott och ont.

Med fler nyhetsaktörer ser vi en delvis eroderad trovärdighet och ökande relativism när olika nyhetskällor motsäger varandra, och förmedlar helt olika beskrivningar av verkligheten. I sin extrem kan detta leda till att olika uppfattningar om vart samhället är på väg existerar sida vid sida. Generellt har vi större tillit till de människor vi känner samhörighet eller identifierar oss med. Dessa psykologiska mekanismer kan leda till att vi exempelvis hellre lyssnar på en vän eller influenser med liknande värderingar och världsbild än en forskare med lång erfarenhet inom området.

Det finns i dag tydliga skillnader i konsumtionen av nyheter, information och influenser från omvärlden. Dessa beror på faktorer som olika livssituation, erfarenheter, intressen, kulturell bakgrund, ålder, inkomst och utbildning. Det betyder att enskilda grupper i vissa sammanhang kan vara mer mottagliga för alternativa eller direkt felaktiga budskap än andra. Ett exempel på detta är hur utbildningsnivå och sysselsättning indirekt visade sig påverka uppfattningen om myndigheternas råd och rekommendationer om testning och vaccination under Coronapandemin.

Samtidigt styrs de digitala landskapen alltmer av ett fåtal större teknikföretag vars vägval påverkar vilken information vi möts av och hur den presenteras. Vidare har frågor kring integritet och säkerhet på dessa plattformar blivit alltmer uppmärksammade. Den digitala världen har länge lidit brist på tydlig styrning på flera områden, men både EU och USA har under de senaste åren infört alltmer kraftfull lagstiftning som försöker reglera användandet av personuppgifter, luckra upp monopol och utfärda kraftiga böter mot de som bryter mot reglerna. Vi kan förvänta oss än mer av samma på området, vilket kraftigt kan komma att påverka hur tjänsterna utformas och används de närmaste åren.

Ny teknik ger nya möjligheter men kan också missbrukas

Vi har redan sett en våg av fake news, och med allt enklare och mer lättillgängliga AI-verktyg blir det lätt för vem som helst att skapa trovärdiga, men mer eller mindre falska, nyheter. Detta gäller även ljudupptagningar och rörliga bilder som genom redigering blir svåra att skilja från originalet, så kallade deep fakes. Allt från halvsanningar till rena osanningar kan då påverka

förtroenden. Som reaktion mot detta har flera teknologijättar på senare år tvingats ta olika verktyg i bruk för att identifiera och blockera fabricerade uppgifter och desinformation. Liknande teknologier kan också användas i mer godartade syften, där Abbas hologramshow Voyage tillhör de mer spektakulära – en digital musikshow fysiskt på plats, som känns som en äkta konsert, men samtidigt uppenbart inte är det. Showen kan återskapas i oändlighet på flera platser samtidigt utan att huvudkaraktärerna behöver vara på plats. I takt med att tekniken utvecklas möjligheterna vilket påverkar kommunikationslandskapet ytterligare.

Risken för falska nyheter, ryktesspridning och konspirationsteorier ökar i tider av oro och osäkerhet, vilket var tydligt i början av Coronakrisen och när kriget i Ukraina startade. På grund av det oklara och föränderliga kunskapsläget frodades desinformation, misstänkliggöranden och alternativa fakta fabricerade såväl av privatpersoner som statliga aktörer. På sociala medier är risken stor att ifrågasättande och oriktiga uppgifter sprids när människor missförstår eller feltolkar information från stat, kommuner och myndigheter. Exempelvis startade under 2022 en kampanj mot svensk socialtjänst, där anklagelser om att svenska myndigheter stjal barn spreds internationellt. Myndigheten för psykologiskt försvar karaktäriserade kampanjen som den största påverkanskampanj som Sverige drabbats av. Denna typ av desinformation är svår att kontrollera eller bemöta och ställer stora krav på snabbhet och tydlighet i kommunikationen.

Direktkommunikation allt viktigare

Hur vi tar till och förmedlar information ändras snabbt, med ett allt starkare fokus på bild och ljud framför text. Framförallt är det rörlig bild som växer snabbast, inte minst direktsänd video. Internet blir allt mindre textbaserat och mer visuella medier blir allt viktigare. Detta kommer troligen att accelerera än mer i takt med att den femte generationens mobilnät, 5G, rullas ut, då större bandbredd ökar möjligheterna till att kommunicera med datakrävande video. Ljudbaserade medier har också sett en rejäl ökning de senaste åren.

När vi hanterar och inhämtar information på nya sätt ändras också synen på vad som är trovärdigt. Det är idag ofta mer lönsamt att driva uppmärksamhet snarare än förmedla fakta, och det som får stor spridning förväntas vara sant. Sökmotorer styr informationshanteringen, där vi förväntar oss att det som kommer högt upp är relevant och trovärdigt. Paradoxen är att informationen och särskilt de bilder och video som engagerar sällan är de mest underbyggda. En annan aspekt är hur rubriken i allt högre grad styr tolkningen av innehållet, inte minst då det är vanligt att många endast läser rubrik och ingress.

I detta nya informationslandskap blir direktkommunikation allt viktigare samtidigt som beroendet av mellanaktörer minskar. Det ökar möjligheten för avsändaren att behålla kontrollen över budskapet och öppnar upp för dialog med kunder, invånare och följare. Ett exempel är hur en rad politiker och företagsledare använder Twitter för att tala direkt med miljontals följare och undgå mediernas filtrering. Men det går även att använda för att sprida andra typer av budskap. Samtidigt ökar förväntningarna på snabba svar och lösningar i direkta kommunikationskanaler, även utanför normala arbetstider.

I Helsingborg har det exempelvis funnits snabbt uppkomna opinioner om byggande på kolonilotter, Landborgsgaraget och försäljning av Öresundskraft. Det visar sig också i hur enfrågepartier på lokalt plan samlar invånare som är upprörda över enskilda frågor. Förnya Lund sitter i fullmäktige sedan 2014 och driver bland annat frågorna att bevara den historiska stadsmiljön och jordbruksmarken. I kommunvalen 2018 blev nybildade Demokraterna näst

största parti i Göteborg som en reaktion på byggandet av Västlänken. I Lomma fick Fokus Bjärred 10 procent i valet 2018 efter missnöje med ojämna kommunala satsningar mellan tätorterna i kommunen, och ökade i valet 2022. Erfarenheter från Helsingborg är att de som engagerar sig mest ofta är medelålders och äldre runt pensionsåldern, men att det kan variera beroende på frågeställning. En fara i sammanhanget är att de som ropar högst inte alltid speglar vad majoriteten tycker.

Ökad betydelse av delaktighet och internkommunikation

Mycket av detta rör hur man kommunicerar förändring, som av olika anledningar inte har mottagits väl. Det gäller även inom den kommunala verksamheten. Ett exempel på detta är införandet av handlägggarrobotar inom socialtjänsten, som avgör om en person får ekonomiskt bistånd eller inte. Trelleborgs kommun införde detta redan 2017 med lyckat resultat och nöjda medarbetare som kände sig avlastade och att de kunde fokusera på annat mer värdefullt. När motsvarande modell skulle införas i Kungsbacka under 2018 sa istället 75 procent av personalen upp sig.

Möjligheter till delaktighet och medskapande kan skapa större engagemang och bidra till värdefull återkoppling till verksamheten. När tilliten hos flera grupper i samhället sjunker är den tid då man kunde förlita sig på enkäter delvis förbi. Istället behövs direktare system på plats för att tydligt visa på värdet av de utfrågades insats. Genom dialog och medskapande kan envägskommunikationen brytas, men då behöver vi kunna visa på ett meningsfullt värde för den enskilde.

De senaste åren har röster också höjts för att ett ökat fokus på internkommunikation behövs i svenska organisationer. Behovet av internkommunikation förstärks av ovan nämnda trender i samhället, samtidigt som många av utmaningarna vid extern kommunikation kvarstår när man vill nå ut internt. När tilliten sjunker och trovärdighet blir en bristvara så är det viktigt för organisationer att visa en samlad front och "tala med en tunga". Detsamma gäller när nya medievänor gör det svårare att nå fram och algoritmer på digitala plattformar gynnar konsekvent kommunikation. Internkommunikation säkerställer att medarbetare pratar om organisationen på samma sätt som ledningen och gör att organisationens centrala budskap blir tydligare.

Läs mer om drivkrafterna bakom brännpunkten i följande megatrendbeskrivning:

Utvecklingen som beskrivs i brännpunkten ger flera utmaningar för staden. Kanske har du idéer eller förslag som kan hjälpa oss att lösa dem? Ta gärna kontakt med oss – du hittar kontaktuppgifter under respektive utmaning. Vi jobbar för en lite smartare, mer hållbar och omtänksam stad – en utmaning i taget.

- Hur kan vi göra invånarna mer delaktiga och medskapande?
- Hur kan vi bli bättre på att attrahera, behålla och utveckla kompetens?
- Hur kan vi förenkla invånarnas vardag med hjälp av ny teknik?

Läs mer om drivkrafterna bakom brännpunkten i följande megatrendbeskrivningar:

Teknikutveckling

Värderingsförändringar

Referenser

Boktugg 27 april 2021. Poddar ökar – varannan svensk lyssnar regelbundet på podcast.

DN 2018-01-21. Socialsekreterare slutar i protest när robot hanterar ansökningar.
Internetstiftelsen 11 oktober 2022. Svenskarna och internet 2022.
Internetstiftelsen 26 oktober 2021. Svenskarna och internet 2021. Medietjänster och nyhetskonsumtion.
JSTOR Daily 20 November 2019: Chi Luu. The Incredibly True Story of Fake Headlines.
Mandagmorgen 1. december 2017: Anders Colding-Jørgensen Frygt – en nødvendig kur mod irrationelle beslutninger.
Mats Heide, Charlotte Simonsson, Howard Nothhaft, Rickard Andersson & Sara von Platen 2018. Den kommunikativa organisationen – slutrapport. Lunds universitet: Institutionen för strategisk kommunikation.
Trelleborgs kommun 2017. För en smartare välfärd.
The Guardian 12 November 2018: Oscar Schwartz. You thought fake news was bad? Deep fakes are where truth goes to die.
Ulrika Hedman 2019. SOM-undersökningen 2018: Många skeptiska till automatiserat beslutsfattande i offentlig sektor. Göteborgs universitet: SOM-institutet.

11. Omställning mot ett grönare samhälle

Hållbarhetsfrågorna har kommit att ta en allt större plats i planering och mål för många organisationer. Detta leder till en ändrad spelplan där stora delar av samhället ställer om mot ett grönare och mer hållbart samhälle. Förutom individers beteenden har både näringsliv och kommuner en central roll i omställningen.

Nyplanterade träd i tillfälliga krukor står på rad och växer till sig innan de kan planteras. Trots att miljöfrågorna länge varit i fokus i Sverige och vissa saker har blivit långsiktigt bättre, som till exempel koldioxidutsläppen, har bland annat resursanvändningen och konsumtionen fortsatt öka. Samtidigt blir effekterna av de globala klimat- och miljöförändringarna allt påtagligare även lokalt. Enligt den nationella SOM-undersökningen från Göteborgs universitet uppger drygt 50 procent av de svarande att de upplever läget som mycket oroande inför framtiden.

Utvecklingen innebär både växande incitament och ökade krav på samhälle och näringsliv att agera. Hållbarhet har gått från att vara en bisak till att vara central för allt fler organisationer och innebär idag inte att man arbetar med frågorna, utan om hur och på vilket sätt man gör det. Helsingborgs miljöarbete ligger långt fram, men mycket arbete kvarstår och stadens verksamhet har att förhålla sig till både nationell lagstiftning (top-down) och invånarnas önskemål (bottom-up). Staden jobbar både med att påverka beteenden och att skapa förutsättningar för att det ska vara lätt att göra rätt.

Reglering och ökad efterfrågan driver på

En mer grön politik på både nationell och europeisk nivå där EU skapar nya förutsättningar har trätt fram. Omställningen drivs av ett fokus på att minska utsläpp och miljöpåverkan, och en stor del av detta sker genom lagstiftning och ökade krav. Mycket reglering rör ett ökat producentansvar i form av varornas livslängd, möjligheter till reparation, tydligare konsumentmärkning och bättre avfallshantering. Samtidigt används skatteavdrag och konsumentstöd för att få till beteendeförändringar och förändrade konsumtionsmönster, både för individer och företag.

För Helsingborgs stad innebär detta löpande anpassningar över en bred linje inom koncernen. Många förändringar handlar om att minska energianvändningen och utsläppen av växthusgaser, samt att använda begränsade resurser på ett mer effektivt sätt utifrån tanken om cirkulär ekonomi. Ett exempel på detta är Helsingborgs satsning på "tre rör ut" i H+ området, som handlar om att vatten, näring och energi återvinns. Staden är också en stor kund och kan därmed ställa skarpa hållbarhetskrav i upphandlingar.

Efterfrågan på mer hållbara produkter förväntas öka framöver. Generellt sett ökar den i takt med att de gröna alternativen blir bättre och att priset på dem sjunker. Ett exempel på effekten av detta är hur andelen nyregistrerade elbilar tiodubblades på bara några år i Sverige och utgjorde närmare 20 procent under 2021. Utvecklingen blir självförstärkande över tid då en ökad efterfrågan förändrar företagets utbud, vilket i sin tur driver en ändrad konsumtion när fler hållbara alternativ blir tillgängliga. Incitament för innovationer och möjlighet till storskalig produktion växer när marknadsunderlaget ökar.

Delade meningar om prioriteringar och individens ansvar

I takt med att värderingar och livsstilar förändras, förändras även kraven och förväntningarna på kommunens tjänster. Det gäller inte minst från de invånare som ser klimatfrågan som vår tids ödesfråga. Samtidigt är långt ifrån alla invånare intresserade av hållbarhetsfrågor. Prioriteringen mellan sociala frågor och miljöfrågor skiljer sig åt mellan grupper och individer och det finns en polarisering i vilken vikt man lägger vid dem. En del är mer intresserade av problemställningar här och nu kopplat till trygghet, jobb och välfärd, medan andra lägger större vikt vid de ofta mer långsiktiga miljö- och klimatfrågorna. Turerna kring brytningen av kalk på Gotland under 2021 är ett exempel på detta. Lokala arbetstillfällen och den svenska industrins behov av cement ställdes då både mot lokala frågor om vattenförsörjning och miljöpåverkan, och mot det nationella målet att minska koldioxidutsläppen.

Det finns också skillnader i synen på hållbarhet mellan generationer, kön, olika socioekonomiska grupper i samhället och beroende på var man bor – på landet eller i staden, eller till och med i vilken stadsdel. Synen på hållbarhet och val kopplade till denna hänger till viss del ihop med status och prestige inom vissa grupper, inte minst genom ett tungt fokus i media. I offentligheten ses hållbarhetsfrågan ofta som en normativ fråga med tydliga rätt och fel, vilket driver ett motstånd hos vissa andra grupper som kan uppleva att de blir personligen kritiserade för deras livsstil och val.

Mycket av den offentliga debatten handlar om individens ansvar, inte minst de senaste årens diskussioner om köttkonsumtion, flygskam och modeskam. Detta påverkar konsumtionsmönstren och sätter press på producenter av varor och tjänster att anpassa sig till högre miljökrav.

Samtidigt är prissättningen en viktig del av förflyttningen. Även den bästa produkten eller tjänsten i världen får problem i en marknadsekonomi om den inte prissätts rätt. Därför är ofta skillnaden stor på vad människor säger och vad de faktiskt gör. En majoritet vill att det ska göras mer mot klimatkrisen, men få vill betala mer för det. Denna skillnad i vad som tycks och vad som görs minskar när individen får möjlighet att kunna visa upp sin del i lösningen. Positionering och inkludering är här alltså viktiga delar för att underlätta förändringar.

Inställningen till olika miljöfrågor präglas också mycket av individens egen situation; det är enklare att stödja initiativ och frågor som inte påverkar ens vardag, men svårare när det kräver ändringar i invanda mönster eller syns i närmiljön. Aktiv dialog och kommunikation vid sidan av att göra det lätt att göra rätt blir därmed viktiga komponenter för att nå ett mer hållbart samhälle.

De omfattande beteendeförändringarna i befolkningen under pandemin och har visat hur mänsklig påverkan på miljön snabbt skulle kunna förändras. Sådant som tidigare ansågs omöjligt både politiskt och på individnivå normaliserades då snabbt och resulterade i helt nya vanor och minskad miljöpåverkan, om än i många fall endast tillfälligt. Detta har gett vatten på kvarn bland dem som hävdar att vägen fram inte bara är att skruva på existerande regelverk och beteenden. De senaste åren har vi sett alltmer aktivistiska folkrörelser kopplade till miljöfrågor både i Sverige och internationellt och i takt med att rapporterna kring global uppvärmning och annan negativ miljöpåverkan ökar kan detta tänkas att öka framöver.

Näringsliv och kommuner central roll i omställning

Grön hållbarhet är en betydligt större fråga än vad den enskilda individen kan lösa, och därför behöver både det offentliga och näringslivet dra åt samma håll. Stadsplaneringen används som verktyg för att påverka utvecklingen mot en grönare omställning. Stora och tätbebyggda städer såsom Helsingborg har lättare för att bedriva klimatsmart stads- och infrastrukturplanering med bland annat mer blandad bebyggelse med högre service, effektivare avfallshantering och energidistribuering. Befolkningsstorleken ökar också möjligheterna att främja användningen av kollektivtrafik samt gång- och cykeltransporter, och därmed göra det enklare för invånare att minska sitt klimatavtryck.

Näringslivet har en central roll i omställningen och flera stora branscher i Helsingborg, inklusive handel, transport och byggsektorn, har idag hög miljöpåverkan. Allt fler branscher påverkas av högt ställda krav på omställningar både när det gäller varuproduktion, val av leverantörer och etik. Incitamenten att vara hållbar ökar i takt med att efterfrågan förändras samtidigt som lagkraven skärps. Det betyder att företag som inte anses bry sig om klimatet och samhället kan bli mindre konkurrenskraftiga. Samtidigt ligger många företag i framkant i miljöfrågor. I samband med valet 2022 gjordes flera upprop av svenskt näringsliv, där en rad stora svenska företag och branschorganisationer bland annat krävde starkare lagstiftning och ville se fler initiativ för att stärka konkurrenskraften internationellt på hållbarhetsområdet. Samtidigt som storföretagen ofta leder vägen visar siffror att tre av fyra små och medelstora bolag också arbetar med hållbarhet idag.

Olika aktörers hållbarhetsarbete nagelfars allt grundligare av medvetna konsumenter och media. Många, framförallt yngre, kräver både som konsumenter och arbetstagare alltmer genuint hållbara företag. Att kommunicera att man gör gott utan att göra det, så kallad greenwashing, kan därmed leda till stora plötsliga förluster om det uppmärksammas. Ett exempel på hur svår balansgången kan vara är den negativa uppmärksamhet havreproduktföretaget Oatly fick efter att kapitalfonden Blackstone blev delägare under 2020, och som medfört att en del konsumenter bojkottar deras produkter. Antalet anmälningar om missvisande miljöpåståenden har också ökat de senaste åren, och en EU-granskning visade 2021 att över 40 procent av undersökta produkter hade överdrivna, falska eller vilseledande påståenden kopplade till hållbarhet.

Mål och prioriteringar på vägen framåt

Helsingborg har en målbild att vara klimatneutralt 2035, det vill säga ha ett neutralt nettoutsläpp av växthusgaser både inom den egna organisationen och inom kommunens geografiska område. År 2022 ökade staden ambitionerna och genom sitt deltagande i initiativen Viable Cities "100 klimatneutrala städer" och EU Mission Cities "100 climate neutral and smart cities" flyttades mållåret från 2035 till 2030. För att nå hit krävs det att man arbetat brett med den egna verksamheten, med invånarna och med företag och organisationer i staden. Staden ska även driva med sig andra städer på vägen mot målet. Exempel på ett initiativ som sjösatts och nu skalas upp är medborgarinitiativet "Helsingborgarnas klimatavtal", som vill få invånarna att engagera sig i klimatmålen. Ett annat är "Klimatavtal i Helsingborg" som vänder sig till företag som vill arbeta aktivt med klimatfrågan och som används som en plattform för att hitta samarbeten och lämpliga åtgärder. Ett tredje är "Helsingborgsdeklarationen" som är ett nätverk och plattform med aktörer från hela logistikledjan inriktat på att accelerera den gröna omställningen inom logistik.

En svårighet i omställningsarbetet är att vad som behövs göras med sikte på långsiktiga mål ofta innebär kortsiktiga kostnader och ineffektivitet. Exempelvis kräver en effektiv klimatpolicy höjda priser på fossila bränslen eller billigare fossilfria alternativ. Men att höja priser kan vara impopulärt hos väljare och konsumenter, inte minst när energikostnaderna redan är höga och i perioder av hög inflation. För att möta kortsiktig opinion och marknadsläge finns en rad nationella och internationella exempel på hur klimat- och miljöåtgärder åsidosatts, vilket kan leda till större kostnad för samhället på längre sikt. Framåt kan det behövas mod att ta svåra beslut både för individer, organisationer och näringsliv.

På motsvarande sätt kan vi förvänta oss allt fler intressekonflikter på hållbarhetsområdet, inte minst då vad som är bra på global eller nationell nivå inte alltid är bäst lokalt. Denna konflikt mellan globala behov och lokala kostnader berör exempelvis planer på att starta gruvor och att bygga ut vindkraft på olika håll i Sverige.

Den gröna omställningen medför också en ökad efterfrågan på el. Ett lokalt exempel är ForSea:s övergång till batteridrift av färjorna mellan Helsingborg och Helsingör. Kraven på elnätet ökar dessutom i takt med bland annat bostadsbyggande, verksamhetsetableringar och elektrifierade transporter. Det finns i nuläget en kapacitetsbrist i elnätet på ett regionalt plan som påverkar effekttillgången i Helsingborg. Med en ökande efterfrågan kan det bli nödvändigt att prioritera, med risk för att delar av omställningen mot ett grönare samhälle försenas.

Läs mer om drivkrafterna bakom brännpunkten i följande megatrendbeskrivning:

Utvecklingen som beskrivs i brännpunkten ger flera utmaningar för staden. Kanske har du idéer eller förslag som kan hjälpa oss att lösa dem? Ta gärna kontakt med oss – du hittar kontaktuppgifter under respektive utmaning. Vi jobbar för en lite smartare, mer hållbar och omtänksam stad – en utmaning i taget.

- Hur kan vi minska vårt klimatavtryck och nå klimatneutralitet 2030?
- Hur kan vi dra nytta av näringslivets vilja till grön omställning?

Läs mer om drivkrafterna bakom brännpunkten i följande megatrendbeskrivningar:

Klimat- och miljöförändringar

Globalisering

Referenser

H+ stadsförnyelseprojekt 2019. Hållbarhet.

Helsingborgs stads skolor 2019. SmartmatHBG.

Kairos Future Club November 2019. Jakten på den försvunna hållbarheten.

Kansliet för strategi- och framtidsfrågor, Statsrådsberedningen 2016. Omställning till hållbarhet och konkurrenskraft. Sveriges väg mot ett fossilfritt och resurseffektivt välfärdssamhälle.

Kungliga Ingenjörsvetenskaps Akademien september 2019. Så klarar det svenska samhället klimatmålen En delrapport från IVA-projektet Vägval för klimatet.

NewClimate Institute 2018. Climate Opportunity: More Jobs; Better Health; Liveable Cities.

Quantifying the Benefits of Climate Change Mitigation Measures in Buildings, Transport and Energy Supply.

NOVOS januari 2019. Barn och unga om miljö. Naturskyddsföreningen.

Omvärlden 2019-10-16: Axel Kronholm & Mikael Färnbo. Myndigheter klimatkompenserar för miljoner: "det funkar inte".

Dagens Nyheter 2022-10-18. Fossilfri teknik kan bli vår viktigaste export i historien.

EU-kommissionen 2021-01-28. Screening of websites for 'greenwashing': half of green claims lack evidence.

Företagarna. Företagarna hållbarhetsrapport 2022.

12. Ökande klimatkänningar

Utsläppen av växthusgaser från mänskliga aktiviteter har redan ökat den globala medeltemperaturen med cirka en grad sedan slutet av 1800-talet. Ökningen förväntas nå 1,5 grader inom några årtionden. Det är den nivå FN:s medlemsländer enades om att försöka begränsa ökningen till i Parisavtalet 2015. Men mycket tyder nu istället på att ökningen därefter fortsätter och landar på en bra bit över 2 grader. Därmed kommer effekterna av klimatförändringen tillta i styrka under lång tid framöver. För Sverige och Helsingborg får detta en redan idag lång rad konkreta konsekvenser som över tid kommer att förstärkas.

Skiftande förutsättningar för klimatanpassningar

Världens samlade koldioxidutsläpp fortsätter att öka i oförminskad takt. De växthusgaser som redan finns i atmosfären till följd av tidigare utsläpp kommer att öka uppvärmningen under lång tid framöver oavsett vad som sker i det korta perspektivet. Den minskade ekonomiska aktiviteten under Coronapandemin påverkade tillfälligt utsläppen av växthusgaser, och ledde tillfälligt till en lägre klimatbelastning från flygresor, persontransporter, kraftverk och industri. Utsläppen ökade igen när ekonomin återhämtade sig och även om nuvarande bindande målsättningar infrias så pekar mycket på att vi nu är på väg mot tre graders uppvärmning. Vintern 2022 kom dessutom en rapport från Världsmeteorologiska organisationen (WMO) som pekar på att temperaturerna i Europa ökat två gånger mer än globala genomsnittet under de senaste trettio åren.

Utifrån detta behöver göras lokala anpassningar till ett förändrat klimat, parallellt med insatser för att minska utsläppen. När förändringar och effekter snabbare blir större än förväntat måste dessa anpassningar dessutom återkommande justeras mot föränderliga prognoser. Därför behövs flexibilitet i utvecklingsplaner och strategier samt beredskap för att kunna omvärdera ställningstaganden kopplat till klimatanpassningar för att de ska stå sig till 2050, eller till och med 2100.

Klimatanpassningar hjälper oss att motstå kriser och bli ett mindre sårbart samhälle och är också en del av den civila krisberedskapen. Den tydligaste påverkan är en ökad risk för naturolyckor såsom översvämningar, skogsbrand, värmeböljor samt ras och jordskred. Samlat gör klimatförändringarna samhället mer sårbart för olyckor och kriser inom en rad områden. Klimatförändringarna innebär nya hot och påfrestningar, vilket behöver övervägas i exempelvis stadsplanering samt drift, underhåll och skydd av samhällsviktig verksamhet. Ett förändrat normalläge kan bland annat leda till ökat slitage på kritisk infrastruktur och ändrade behov och förutsättningar.

Ökad risk för översvämningar och erosion

Havsnivån förväntas stiga med upp till en meter fram till 2100 och därefter fortsätta stiga under lång tid, även om prognosen är osäker och stigningen kan bli både högre och lägre. Konsekvenserna blir mer kännbara i nordvästra Skåne än på många andra håll i Sverige, och Helsingborg har pekats ut som en stad med betydande översvämningssrisk från havet av Myndigheten för samhällsskydd och beredskap. Det beror bland annat på att landhöjningen här är mindre och att västkusten är mer utsatt för pålandsvind och stormar än kusterna i de norra och östra delarna av landet. Dessutom finns här flera låglänta områden och kuststräckor

som redan är utsatta för sandflykt och erosion. Beräkningar visar att om havsvattennivån stiger en meter kommer kusten att i genomsnitt dra sig tillbaka 100 meter.

För Helsingborgs del innebär prognosen att hela kustzonen riskerar både ökad erosion och fler översvämningar som kan orsaka direkta skador på bebyggelse, företag och infrastruktur. Därför har det beslutats att nya byggnader måste placeras minst 3,5 meter över havsnivån. För större projekt och samhällsviktiga anläggningar gäller minst 4 meter över havet. Det ligger i linje med länsstyrelsens rekommendation om att ny bebyggelse bör ligga minst 3 meter över havet, som bland annat fått försäkringsbolag att sluta försäkra nybyggnationer under denna nivå. Störst sårbarhet för översvämning finns vid Råå och Råån, området väster om Järnväggsgatan, centralstationen, norra tågtunnelmynningen, Råådalsbanan och vid övrig bebyggelse som ligger lågt i förhållande till havsnivån. Även Rydebäck, Hittarp, Domsten och Utvälinge bedöms som sårbara. Förutom den direkta översvämningsrisken leder havsnivåhöjningarna till att grundvattennivån stiger lika mycket längs kusten, med påverkan på byggnader, bärlighet och problem för vatten- och avloppssystemet.

Fler fall av extrem nederbörd

Bara under 2022 sågs extremskyfall lokalt i Italien, Kroatien och Schweiz, medan översvämningar orsakade omfattande ekonomiska skador i Tyskland 2021. Ökade nederbördsmängder på vinterhalvåret och fler tillfällen med extrem nederbörd förväntas framöver. Det senare har redan blivit vanligare och i närområdet drabbades till exempel Bjuv av extremregn i juni 2016. Regnet orsakade skador på hundratals fastigheter och har kostat kommunen över 36 miljoner i form av skadeståndskrav till följd av översvämning. Till dessa direkta kostnader tillkommer dessutom indirekta kostnader för ett samhälle som står stilla och inte fungerar som det är tänkt. Något liknande skulle också kunna inträffa i Helsingborg.

Speciellt med extrem nederbörd är att den ofta faller väldigt lokalt och att det på förhand kan vara svårt att veta precis var det kommer att ske. Det bidrar till en ökad risk för översvämningar, både i delar av centrala Helsingborg och i flera av orterna på landsbygden så som Ödåkra, Fleninge och Hjälmshult, där platser som behöver åtgärdas har identifierats. Vid extremregn kan bland annat kloaksystemet överlastas så att kloakvatten rinner baklänges och pressas upp genom avloppsbrunnar i källare. Den ökade nederbörden kan även få konsekvenser för dricksvattenförsörjningen genom försämrad kvalitet på vattnet i Bolmen och Ringsjön. Dessutom påverkas badvattenkvaliteten när stora mängder förorenat vatten på kort tid rinner ut i hav och sjöar, vilket är av betydelse både för turismen och för befolkningens rekreation och livskvalitet.

Oftare värmeböljor och torka

Klimatförändringen får även andra effekter med konsekvenser för Helsingborg. När temperaturen stiger ökar risken för värmeböljor och torka. Det ökar sannolikheten för bevattningsförbud och att företag tvingas dra ner på sin vattenanvändning under våren och sommaren. Sommartorka påverkar särskilt jordbruket negativt och ökar risken för bränder i skog och mark. Jordbruket bedöms i övrigt dra nytta av klimatförändringen med en längre växtsäsong. Ökad förekomst av värmeböljor innebär också ökade risker inom vården och för utsatta grupper så som äldre och sjuka. Förändrade årstider och en förlängd växtsäsong kan dessutom påverka pollensäsongens start, längd och intensitet med konsekvenser för dem med allergi.

Till detta kommer sekundära effekter av ett varmare klimat i form av nya sjukdomar och parasiter. Dessutom utsätts olika trädsorter lättare för sjukdomar och parasiter när klimatet både blir varmare och fuktigare under delar av året. Helsingborg kan emellertid förväntas påverkas mindre av detta än andra kommuner med mer skog och större naturområden. I ett vidare perspektiv kan det förväntas att värmeböljor och torka i andra delar av världen i förlängningen kommer att leda till en ökad global migration. Det kommer sannolikt påverka global säkerhetspolitik och utlösa nya flyktingvågor till Europa, Sverige och Helsingborg under kommande årtionden. Dynamiken runt detta är emellertid komplex vilket gör det svårt att göra mer precisa bedömningar av vad som kommer att ske.

Läs mer om drivkrafterna bakom brännpunkten i följande megatrendbeskrivning:

Utvecklingen som beskrivs i brännpunkten ger flera utmaningar för staden. Kanske har du idéer eller förslag som kan hjälpa oss att lösa dem? Ta gärna kontakt med oss – du hittar kontaktuppgifter under respektive utmaning. Vi jobbar för en lite smartare, mer hållbar och omtänksam stad – en utmaning i taget.

- Hur kan vi minska vårt klimatavtryck och nå klimatneutralitet 2030?
- Hur kan vi dra nytta av näringslivets vilja till grön omställning?

Läs mer om drivkrafterna bakom brännpunkten i följande megatrendbeskrivning:

Klimat- och miljöutmaningar

Referenser

IPCC 2018. Special Report: Global Warming of 1.5 °C. Summary for Policymakers.
Helsingborgs stad 2021. Översiktsplan 2021.
Helsingborgs stad 2017. Stadsplan 2017 – Vatten och översvämning.
Helsingborgs stad SBF 2012. PM Klimatanpassning – Fördjupningspromemoria om Helsingborgs stads klimatanpassning.
Københavns kommune 2012. Københavns kommunes Skybrudsplan.
Sweco november 2016. Slutrapport – Klimatanpassning av Helsingborgs stad. Underlag till klimatanpassningsplan för Helsingborgs stad.
WMO 2022. State of the Climate in Europe 2021.

13. Mark- och bostadsbehov i förändring

Helsingborg upplevde en rekordsnabb befolkningsökning under 2010-talet, det högsta bostadsbyggandet sedan 70-talet samt en stor efterfrågan på verksamhetsmark. Men på kort tid har förutsättningarna förändrats. Befolkningstillväxten har bromsat in och behovet av bostäder har förändrats med en skiftande demografi. Samtidigt har stigande räntor och lågkonjunktur förändrat efterfrågan, och dämpat takten i bostadsbyggandet och exploateringen av mark för bostäder.

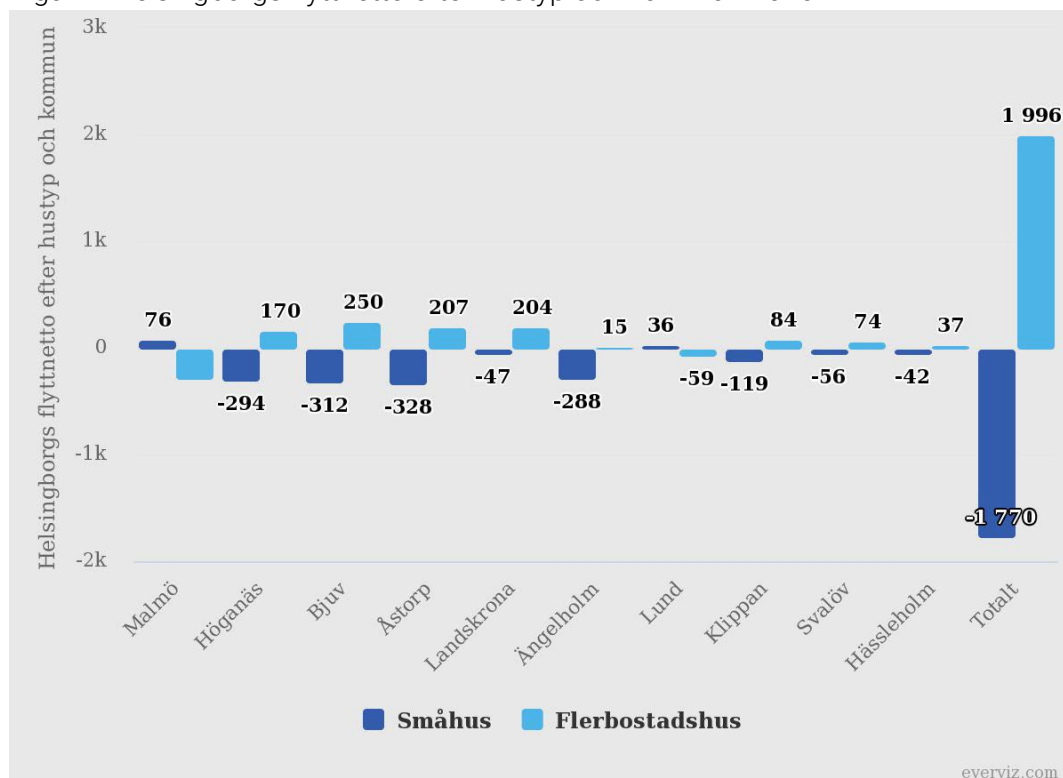
Förändrade demografiska förutsättningar

Under 2010-talet ökade befolkningen i Helsingborg och andra större svenska städer rekordsnabbt och bidrog till ett kraftigt ökat bostadsbyggande. Satsningar på förtätning med stöd av statliga byggsubventioner medförde att merparten av det som byggdes var mindre bostäder i flerbostadshus. På senare tid har befolkningsökningen avtagit i Helsingborg. Detta beror främst på att invandringen har minskat, men också på att nettoinflyttningen från övriga Sverige har gått ner.

De senaste åren har storstäderna som grupp tappat invånare till resten av Sverige och det är istället kommuner på pendlingsavstånd till städerna som ökat allra mest. Alla åldersgrupper följer dock inte detta mönster. Unga vuxna lämnar i hög utsträckning pendlarkommunerna och söker sig in till större städer och högskoleorter. Denna åldersgrupp står för merparten av den urbanisering som finns i Sverige. Motsvarande bild har tidigare även setts i Helsingborg, men sedan 2021 har utvecklingen vänt och för första gången på mycket länge har staden ett negativt inrikes flyttnetto i åldersgruppen 20-24. Samtidigt förväntas åldersgruppen 25-29 år minska med över 1 000 personer fram till 2025.

En minskad invandring och färre unga vuxna skapar förändrade förutsättningar på bostadsmarknaden, och medför bland annat en lägre efterfrågan på mindre hyresrätter. Samtidigt har den stora gruppen 90-talister kommit upp i familjebildande ålder. Många av dem söker en bostad i ett barnvänligt område, ofta en villa eller ett radhus. Nyproduktionen av mer familjevänliga bostäder har emellertid varit liten i Helsingborg och lämpliga bostäder i det befintliga beståndet frigörs i lägre takt än de efterfrågas. En möjlighet är då att söka sig till andra kommuner. Utbudet av småhus är större i flera närliggande kommuner och priserna är generellt lägre. Ny forskning visar också att många barnfamiljer vill återvända till en tidigare födelse- eller uppväxtplats. Alla som vill har emellertid inte ekonomiska möjligheter att flytta till ett småhus. För den gruppen kan större hyresrätter och bostadsrätter vara ett alternativ.

Figur 1. Helsingborgs flyttnetto efter hustyp och kommun 2020

everviz.com Källa: SCB

2021 uttag via Skånedatabasen samt egna beräkningar.

Ökat behov av andra bostadsformer

Befolkningen i Helsingborg väntas fortsätta öka under kommande år, men i lägre takt än tidigare prognostiserat. De tre stora årskullarna som är födda kring 90-talet, 60-talet och 40-talet kommer i hög grad att påverka hur befolkningsökningen fördelas mellan åldrarna. Det innebär att det är hushållen i åldrarna 30-40, 55-65, och 75-90 år som väntas öka mest de kommande 5 åren. Dessa årskullar kommer med stor sannolikhet att efterfråga ett varierat nyttillskott av bostäder. Men efterfrågan på större flerbostadslägenheter samt småhus kommer allt annat lika att vara större än under 2010-talet.

Så som demografin ser ut kommer generationsväxlingen i det befintliga småhusbeståndet inte att räcka till för att täcka de kommande behoven i Helsingborg. För att de som vill bo i småhus inte ska behöva söka sig till någon annan kommun behöver omsättningen i beståndet öka, eller så behöver det byggas fler småhus. Om omsättningen ska kunna öka behöver de som idag bor i småhus i högre utsträckning flytta när deras bostadsbehov ändrar sig. Många i denna grupp är äldre i två- och enpersonshushåll som hade kunnat bo i en mindre bostad. Ekonomiska-, känslomässiga- och praktiska skäl gör dock att flertalet äldre väntar in i det sista med att lämna sin bostad. Det är oklart precis hur lågkonjunkturen påverkar de äldres flyttningsmönster. Minskade ekonomiska marginaler kan medföra att en del äldre tvingas sälja sina småhus och flytta till lägenheter i flerbostadshus, medan andra kanske väntar med en planerad flytt för att inte behöva sälja till lägre pris efter att huspriserna har fallit.

Det försämrade konjunktur- och ränteläget påverkar förutsättningarna för bostadsbyggandet under de kommande åren, och därmed möjligheterna för marknaden att svara upp mot de demografiska bostadsbehoven. Historiskt sett har bostadsproduktionen fallit snabbt vid

konjunktturnedgångar, för att sedan återhämta sig mer långsamt när konjunkturen vänder upp igen. Mycket tyder i skrivande stund att så även kan bli fallet denna gång. Samtidigt kan de mest attraktiva nybyggnadsområdena förväntas vara mindre konjunkturkänsliga, och flera projekt där kan eventuellt komma att fortsätta mer eller mindre opåverkade.

Förutom att byggtakten minskar när konjunkturen viker, tenderar efterfrågan på ägande- och bostadsrätter att falla till förmån för hyresrätter. Anledningen är att hushållen som regel blir mindre riskvilliga när framtidsutsikterna mörknar, och att färre får möjlighet att ta bostadslån när ekonomin försvagas. Förutom upplåtelseformen, påverkas även storleken på nyproducerade bostäder av konjunkturen. Vid lågkonjunktur tenderar mindre lägenhetstyper dominera och omvänt.

Motstridiga behov när staden växer

När staden växer innebär det en ökad konkurrens om hur marken ska användas. Det handlar om olika bostadstyper men också om hur kontor, handel, service, industri, logistik, infrastruktur, biologisk mångfald och jordbruk ska prioriteras mot varandra. När förutsättningarna förändras behöver omprioriteringar göras löpande. Ett exempel är det ökade behovet av småhus där delar av byggnationen kan komma att hamna på åkermark.

Stora delar av den obebyggda marken i Helsingborg är högklassig åkermark. Den har traditionellt sett haft ett lågt ekonomiskt värde jämfört med om den används till bostäder eller verksamheter. Men synen på den förändras genom att den i allt högre grad ses som en strategisk resurs för att säkra Sveriges långsiktiga livsmedelsförsörjning. Länsstyrelsen invänder därför oftare mot exploatering av den. Det handlar bland annat om att klimatförändringarna riskerar att minska livsmedelsproduktionen globalt och att Sverige idag importerar cirka hälften av all mat. En mängd motstridiga lokala och nationella intressen konkurrerar därmed om begränsade ytor. Bland annat planeras Sveriges största solkraftsanläggning att byggas i norra Helsingborg på åkermark, något som har överklagats i flera instanser.

Motsatsen till att bygga på åkermark är att förtätat i den befintliga bebyggelsen. Genom förtätning kan stora bostadsvolymer skapas, ofta i goda kollektivtrafiknära lägen. Men med förtätning följer andra utmaningar, såsom risk för ökat buller, luftföroreningar och slitage på parker och andra offentliga miljöer, vilket ställer högre krav på god planering. Småhus är också svåra att bygga i större utsträckning genom förtätning. Ett sätt är då att istället låta mindre orter runt staden utvecklas och på sikt tydligare integreras med centralorten. När orterna växer och förtätas skapas dessutom lokala förutsättningar för en mer utbyggd service, infrastruktur och kollektivtrafik.

Teknikutvecklingen ger förändrade förutsättningar

Med fortsatt teknikutveckling kan skillnaderna mellan centrum och periferi eventuellt komma att minska. Redan idag gynnas den stadsnära landsbygden relativt sett mer av den ökade tillgången på digitala tjänster som på olika sätt ersätter fysiska och platsbundna tjänster. Ett exempel på det är hur matkassar ofta kan beställas på samma villkor i Helsingborgs stationsorter som inne i centralorten där närheten till mataffärer ofta är bättre och behovet därmed mindre. Dessutom har underlaget för privat och offentlig service till viss del förstärkts i mindre orter, då många har fortsatt att jobba hemifrån även efter Coronapandemins akuta fas. Det ger potentiellt sett ett större behov av lunchställen, caféer, handel och lokala mötesplatser på andra platser än tidigare, med effekter på den kommunala planeringen.

En annan förändring att närmiljön och stadsmiljön i allt högre grad används som en förlängning av både hemmet och arbetsplatsen. Drivkrafter är en växande privat servicenäring med ett ökat antal mötesplatser i det offentliga rummet och tillgången till internet och digitala lösningar oavsett var vi befinner oss. Utvecklingen understöds också av kommunala satsningar på mer attraktiva offentliga miljöer som inbjuder till mänskliga möten och den växande koncentrationen av kunskapsintensiva arbetsplatser i de större städerna.

Fortsatt strukturomvandling i näringslivet förändrar behoven

Det ökade hemarbetet i spåren av pandemin och nya arbetssätt ger förändrade förutsättningar för kontorsmarknaden, med den tilltagande digitaliseringen och en allt mer kunskapsintensiv tjänstesektor som långsiktiga drivkrafter. Trenden går mot mer flexibla arbetsytor, och en ökad efterfrågan på kontorshotell och coworking där man är villig att dela lokaler med andra verksamheter. I närtid eldas utvecklingen dessutom på av önskan i många företag att dra ner på hyreskostnaderna när marginalerna pressas av högre räntenivåer och en svagare konjunktur. Därför bedöms takten i nybyggnationen av kontorslokaler bli lägre under de närmaste åren. Mycket av det som byggs kan också komma att få en annan karaktär än tidigare.

Det digitala språnget under början av pandemin snabbade även på strukturomvandlingen inom detaljhandeln. Det påverkade behovet av butikslokaler både i centralorten och i handelsområden utanför Helsingborg. Samtidigt upplevde e-handeln och de delar av transport- och logistiknäringen som ligger nära denna en boom, och ökade behovet av lokalytor och verksamhetsmark kopplat till detta. Utvecklingen har nu tagit ytterligare en vändning, där stigande räntor och en minskad köpkraft bland hushållen påverkar detaljhandels omsättning negativt. Det är i dagsläget oklart hur stor påverkan det får på olika delar av detaljhandeln och omkringliggande näringar, och därmed behovet av lokaler och verksamhetsmark. Men det kommer sannolikt att accelerera utvecklingen av nya affärsmodeller, där lokal- och markbehoven kan komma att se ganska annorlunda ut jämfört med tidigare.

Läs mer om drivkrafterna bakom brännpunkten i följande megatrendbeskrivning:

Utvecklingen som beskrivs i brännpunkten ger flera utmaningar för staden. Kanske har du idéer eller förslag som kan hjälpa oss att lösa dem? Ta gärna kontakt med oss – du hittar kontaktuppgifter under respektive utmaning. Vi jobbar för en lite smartare, mer hållbar och omtänksam stad – en utmaning i taget.

- Hur kan vi skapa attraktiva bostadsmiljöer för barnfamiljer?
- Hur kan vi minska vårt klimatavtryck och nå klimatneutralitet 2030?
- Hur kan vi dra nytta av näringslivets vilja till grön omställning?
- Hur kan vi skapa bättre och mer målgruppsanpassade tjänster för äldre?

Läs mer om drivkrafterna bakom brännpunkten i följande megatrendbeskrivningar:

Demografiska förändringar

Teknikutveckling

Klimat- och miljöförändringar

Referenser

Anselmsson, Johan 2021. Ut ur pandemin – rakt in i den digitala transformationen. Ska stadskärnans överlevnad bli en valfråga 2022?

Helsingborgs stad 2022. Befolkningsprognos.
Internetstiftelsen 2022. Svenskarna och internet 2022.
IVA 2017. Den urbana utvecklingens drivkrafter och konsekvenser.
Jordbruksverket 2021. Exploatering av jordbruksmark 2016–2020.
Martin Andersson, Johan P. Larsson, Joakim Wernberg 2017. Närhet och nätverk –
Urbaniseringens roll utanför storstäderna.
Region Skåne. 2019. Modell för bostadsefterfrågan i Skåne.
Region Skåne 2018. Bostadsbyggande under olika konjunkturcykler: En översikt av politiska
beslut och bostadsbyggande mellan 1990-2017.
SCB 2020. Så flyttar nyanlända flyktingar under de första åren i Sverige: Flyttmönster bland
kommunmottagna 2016–2019. Integration: Rapport 14
Stadsbyggnadsförvaltningen 2018. Projektplan Utvecklingsplaner för stationsorter Fas 1.
Swedbank, september 2020. Handelns utsikter.

14. El och IT under press

Vi lever i ett samhälle som alltmer förlitar sig på digitala lösningar som ska fungera utan avbrott eller krångel. Digitaliseringen har bidragit till bättre tjänster och en enklare vardag men också ökade risker och en ökad sårbarhet på en rad områden. Samtidigt pågår en snabb elektrifiering på flera områden för att minska utsläppen av växthusgaser. Utvecklingen förutsätter i båda fallen en stabil elförsörjning vilket gör samhället mer sårbart mot störningar i kraftöverföringen och kapacitetsbrister i elnätet.

Samhällets sårbarhet har ökat väsentligt under senare år både i Sverige och andra länder. Bakgrunden är ökade politiska spänningar mellan och inom länder, växande ofrihet i många delar av världen, samt tilltagande klimatförändring och miljöpåverkan. Tillsammans med ett stort och växande omvärldsberoende ger det i förlängningen en ökad kommunal sårbarhet vid störningar och kriser. I det här läget har en ökande elektrifiering i stora delar av samhället på många sätt kommit att förstärka sårbarheten. Motsvarande gäller den ökade digitaliseringen med bland annat en växande användning av molntjänster för olika IT-lösningar. Sårbarheten påverkas även av trenden mot en ökad centralisering för att effektivisera och rationalisera verksamheter.

Mer sårbar elförsörjning

Efter nedläggningen av Barsebäck och senare Öresundsverket i Malmö är elförsörjningen i Skåne i hög grad beroende av ström från andra regioner och utlandet. Samtidigt är överföringskapaciteten mellan de norra och södra delarna av Sverige begränsad och det råder idag nätkapacitetsbrist i delar av Skåne, vilket betyder att det vid efterfrågetoppar inte går att föra över efterfrågad effekt på grund av att ledningarna inte klarar av det. Därmed ökar risken för avbrott och störningar, och skulle ett större elavbrott inträffa saknas idag förutsättningar för att uppfylla lagkrav om nöddrift och återuppbyggnad i södra Sverige. Vintern 2022/23 fanns det för första gången en reell risk för manuell förbrukningsfrånkoppling, det vill säga att elkunder i utvalda områden tillfälligt kopplas bort från elnätet i en bristsituation för att undvika överbelastning.

Med både otillräcklig lokal elproduktion och brister i överföringen är energiförsörjningen en stor utmaning för Skånes näringsliv framåt. De begränsningar det ger, tillsammans med höga elpriser i stort, påverkar företagens lönsamhet och attraktiviteten för expansion och etableringar. I förlängningen riskerar elintensiva företag flytta delar eller hela verksamheter från Skåne, att kommunala utbyggnadsplaner kan komma att påverkas och att infrastrukturinvesteringar får stå tillbaka. Detta i ett läge där omställningen mot ett fossilfritt samhälle förväntas öka elbehovet.

Regionala politiska företrädare och företagsledare har högljutt uppmärksammat problemen. Otillräckliga eller försenade investeringar som är beroende av nationella beslut innebär dock att det troligen kommer ta flera år innan Skåne får tillräcklig lokal elproduktion och ett upprustat kraftnät som säkrar kapacitetsöverföringen. Utvecklingen har bidragit till en ökad sårbarhet i energisystemet som förstärks över tid när efterfrågan på el gradvis ökar i takt med att befolkningen växer, bostadsbyggandet fortsätter, transportsektorn elektrifieras och att industrier vill expandera. Samtidigt förväntas risken för effektbrist vid hög efterfrågan öka i Sverige framåt, inte minst då elproduktionen i Norrland kommer att användas lokalt i större utsträckning när flera större elintensiva industriprojekt i norr tas i bruk de kommande åren. I

Helsingborgs stads energiplan pekas energieffektivisering och minskad elanvändning ut som viktiga åtgärder för att möta utvecklingen. Konkret gäller det exempelvis stadens byggnader och lokaler samt gatubelysning där stora kliv har tagits de senaste åren.

Till bilden hör att såväl basala kommunala tjänster såsom vatten och värme som telekommunikation och mer avancerade tjänster är beroende av el. Den digitala infrastrukturen står dessutom för en växande andel av energianvändningen och är beroende av el för att fungera. Digitaliseringen ökar därmed elanvändningen. Det innebär även att samhället idag är mer sårbart än tidigare för elavbrott som kan handla om allt från driftfel och naturolyckor till medvetet sabotage.

Ökat digitalt beroende

Med fler digitala, uppkopplade och integrerade tjänster och produkter ökar det digitala beroendet, både på samhällsnivå och för individen. Det innebär en större sårbarhet vilket bland annat ställer krav på förmågan att planera för och hantera större avbrott.

Vidare medför en förändrad brottslighet nya risker, där digitaliseringen ökat möjligheterna för id-kapning, hackning, samt övertagande och styrning av saker och tjänster. Dessa risker ökar också med satsningarna på smarta och uppkopplade städer, vilka förväntas accelerera med införandet av 5G teknik i mobilnäten. Över 230 000 personer i Sverige upplevde 2019 en ekonomisk förlust till följd av identitetsstöld, e-postmeddelanden från bedragare eller omdirigering till falska webbplatser. Nationellt har hälften av alla företag med anställda utsatts för IT-brott, och av dessa har sex av tio avstått från att polisanmäla. Ett exempel på ett företag som blivit utsatt är Coop, som tvingades hålla 300 butiker stängda i nästan en vecka efter att utpressare hackat företagets IT-system i juli 2021.

Även kommuner är sårbara, och det finns flera internationella exempel på cyberattacker där hackare försökt utpressa städer på pengar efter att ha kapat eller stängt ner datorsystem med följd att exempelvis varken löner eller räkningar kunnat betalas. I Sverige råkade Kalix kommun ut för en motsvarande attack i december 2021 med resultat att flera centrala IT-system låg nere i flera veckor. Dessutom har sjukvården de senaste åren blivit ett allt vanligare mål för utpressning MSB har varnat för den hotbild som finns mot Sverige och har tagit fram rekommendationer som sjukvården kan använda för att skydda sig mot utpressningsprogram.

Ökad sårbarhet med centralisering och outsourcing

Vi använder i allt högre grad ny teknik och nya digitala lösningar för att effektivisera tjänster och verksamheter. En bieffekt av detta är att allt fler system blir beroende av varandra. En annan är att effektiviseringar ofta innebär ökad centralisering eftersom det ofta finns stordriftsfördelar i att samla verksamheter och funktioner på ett ställe. Resultatet blir lätt en större sårbarhet när oberoende och lokala tjänster ersätts med mer rationella samlade lösningar.

En del tekniska lösningar medför dessutom en ökad risk att kommunala tjänster låses in i lösningar som kommunerna inte själva kan kontrollera fullt ut. Det gäller bland annat de stora molntjänster som har vuxit fram under senare år. Många svenska kommuner har på så vis kommit att outsourca delar av sin IT-miljö, och för allt fler tjänster finns ett ökat beroende av framförallt amerikanska systemleverantörer. Sårbarheten i att använda externa IT-lösningar visades tydligt i härvan runt Transportstyrelsens hantering av personuppgifter häromåret, och

liknande hantering är spridd över det offentliga Sverige. Det finns även risker i skiftet mellan system. 2019 införde Folketandvården Skåne ett nytt upphandlat digitalt journalsystem, vilket medförde driftstörningar och brister i överföringen av data. Detta ledde till att de lex Maria-anmälde sig själva som en del av en intern utredning av införandeprocessen.

Centrala system med stora mängder data från många olika aktörer är också attraktiva mål för intrång i och kapningar, vilket ökar risken för att inloggningsuppgifter och annan viktig information stjäls. Ett dataintrång hos säkerhetsföretaget Gunnebo under hösten 2020 ledde till läckage av sekretessbelagd information från en mängd aktörer, inklusive Riksdagen, banker, kärnkraftverk och sjukhus. När företaget inte gick med på utpressarnas krav publicerades informationen öppet på internet.

Läs mer om drivkrafterna bakom brännpunkten i följande megatrendbeskrivning:

Utvecklingen som beskrivs i brännpunkten ger flera utmaningar för staden. Kanske har du idéer eller förslag som kan hjälpa oss att lösa dem? Ta gärna kontakt med oss – du hittar kontaktuppgifter under respektive utmaning. Vi jobbar för en lite smartare, mer hållbar och omtänksam stad – en utmaning i taget.

- Hur kan vi öka motståndskraften i våra el- och IT-system?
- Hur kan vi minska vårt klimatavtryck och nå klimatneutralitet 2030?

Läs mer om drivkrafterna bakom brännpunkten i följande megatrendbeskrivningar:

Globalisering

Teknikutveckling

Klimat- och miljöförändringar

Referenser

Dental24 19 september 2019. Införandet av nya IT-system leder till anmälan enligt lex Maria.
Energiföretagen 10 september 2019. Elbristen har många ansikten – Energiföretagen förklarar.
FOI november 2017. Sveriges elförsörjning – Hur möter vi en ökad sårbarhet? i Särtryck av strategisk utblick 7.
Företagarna 3 oktober 2019. IT-säkerhet i fokus hela oktober.
Helsingborgs stad 2022. Helsingborgs Eleffektplan 2022-2026.
MSB 2020. MSB:s statistik- och analysverktyg IDA.
MSB 2017. Introduktion till avsiktliga elektromagnetiska hot mot samhällsviktig verksamhet och kritisk infrastruktur, s39.
SCB 2019-11-22. Mer än en tredjedel av befolkningen har fått e-post från bedragare.
SKR 27 januari 2023. Informationssäkerhet och outsourcing.
Utveckling Skåne 2020. Scenario för det skånska elsystemet – elanvändning och effektbehov.
Utveckling Skåne 2020. Scenario för det skånska elsystemet – elproduktion.
VDTidningen 22 oktober 2019: Lars Westerlund. Allt vanligare med it-brott.
Öresundskraft 2019. Är det elbrist i Helsingborg och Ängelholm? Missvisande debatt om elbrist.

15. Kriser förändrar och utmanar

Efter flera år med återkommande kriser och konflikter omvärlden har flera förutsättningar utmanats och i vissa fall förändrats i grunden. Resultatet är att referensramarna i samhället på flera sätt har förändrats och att sådant som tidigare var självklart inte längre gäller. Vi befinner oss nu i en mer osäker tid efter en rad globala kriser de senaste åren, vilket tydliggjort behovet av beredskap och kontinuitet samt ökat fokus på risk och sårbarhet.

Ny verklighetsbild i krisernas spår

På kort tid har det svenska samhället utsatts för flera chocker som utmanat känslan av framgång och utveckling. Flyktingvågen 2015-16, pandemin 2020 och nu senast kriget i Ukraina har alla medfört kriser som kraftigt påverkat vår tid och världsbild. Tidsandan har förändrats snabbt och med det har både gamla sanningar och prioriteringar inom en mängd områden utmanats. När människor genomgår kriser påverkar det också deras världsbild och förväntningar på framtiden. Flera av de mer bestående effekterna av de senaste årens kriser är därmed kulturella snarare än fysiska. Dessa mentala förändringar ger även upphov till nya vägval, en annan prioritering av resurser och förändrad efterfrågan på varor och tjänster. Sammantaget ger det tydliga reella avtryck på samhällsutvecklingen.

Det är ofta svårt för individer att ta till sig och acceptera kriser och andra genomgripande samhällsförändringar de inte tidigare har upplevt själva. Samtidigt skapar kriser nya referensramar för hur en viss situation upplevs samt hur man ska handla nästa gång, något som påverkar individer och samhällsutvecklingen framåt. Olika generationer har därför olika referensramar som formar bilden av omvärlden och för vad som är möjligt.

De senaste kriserna har lett till förändrade prioriteringar hos invånare och kunder där många värderar trygghet, hälsa, säkerhet och sparande betydligt högre än för några år sedan. Både hushållens och näringslivets framtidsutsikter har sänkts rejält, och med förväntan om lågkonjunktur påverkas handlingsmönster därefter.

Andra referensramar framåt på en mängd områden

I krisernas spår har beteenden påverkats och uppfattningen om vad som är ett normalläge förändrats på kort tid. Efter att under lång tid blivit vana vid stabila konsumentpriser och möjligheten att kunna få allt vi vill ha närapå direkt så sker nu en justering. Kraftig påverkan på näringslivets försörjningskedjor innebär en läroprocess både för företag och konsumenter, som bägge vant sig vid ett sömlöst just-in-time-system. Där planeringshorisonter i många fall har varit korta utmanas nu verklighetsbilden.

Vi har till exempel tidigare varit vana vid en billig och stabil eltillförsel, något som har utmanats rejält de senaste åren, inte minst i södra Sverige. Det har lett till att varken hushåll eller energiintensiva verksamheter har haft några större incitament till energieffektivitet. Energishocken leder nu till att vi kommer att prata om energi i helt andra termer, åtminstone inom överskådlig tid. På samma sätt har de länge låga matpriserna lett till orimliga förväntningar som nu inte kan mötas när livsmedelspriserna justeras uppåt. Det kan tänkas att vi framåt kommer få se liknande utveckling även inom andra områden där vi vant oss vid en trygg och billig försörjning, exempelvis inom sanitet och renhållning. I Sverige är vi vana vid en billig och närapå oändlig vattenförsörjning, vilket lett till att frågor om resursanvändning och

effektivitet inte har legat särskilt högt på agendan. Det kan tänkas att vi framöver får en liknande samhällsförflyttning kring vatten som vi de senaste åren genomlevt kopplat till el.

En lokal förändring är hur gränsstängningarna i Öresundsregionen påverkar människor och företag. Både Sverige och Danmark har sedan 2015 i olika lägen infört gränsstängningar och ökade kontroller över Öresund. Påverkan på gränsövergångarna har inledningsvis varit tillfälliga, men har sedan förlängts gång på gång men också skiftat i intensitet. Under början av pandemin 2020 stängdes gränsen i praktiken mer eller mindre helt. Sammanlagt har stängningarna och kontrollerna lett till ökade samhällskostnader genom längre restider, försvårad arbetspendling och en minskad attraktivitet för internationella etableringar. Men de fysiska gränsstängningarna påverkar också den mentala bilden av Öresundsregionen. Det vi inte trodde var möjligt längre hände plötsligt och går emot det långsiktiga arbete som lagts ner på att integrera regionen. Istället har bilden av en splittrad Öresundsregion efter de nationella gränserna förstärkts.

Utmanad försörjning av varor och tjänster

I takt med de senaste årtiondenas globalisering har organisationer och företag i stigande grad förlitat sig på leverantörer och underleverantörer i andra länder och världsdelar. Tillgången till insatsvaror i industrin har blivit alltmer beroende av långa globala försörjningskedjor, samtidigt som lagerhållningen har begränsats till ett minimum. Fördelarna har varit lägre kostnader i flera led.

De senaste årens kriser har emellertid inneburit både plötsliga avbrott i leveranskedjorna och kraftiga svängningar i utbud och efterfrågan för olika varor. Då har nackdelarna med systemet i form av sårbarhet och små marginaler tydligt blottlagts. Exempelvis ledde skeppet Evergreens blockering av Suez-kanalen 2021 där 12 procent av världshandeln passerar till betydande leveransstörningar. Ett annat exempel är pandeminestängningarna i Kina fram till hösten 2022 som påverkade både priserna och tillgången till en mängd produkter på världsmarknaden.

Denna typ av erfarenheter har påverkat tilliten till de globala försörjningskedjorna negativt. Till följd av detta har värdekedjor och behovet av buffertar omvärderats, och många företag och organisationer ser över sin logistik. Därmed har leveranssäkerhet och kontinuitetshantering kommit i tydligare fokus. Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att förändringar såsom flyttad produktion, ökad lagerhållning eller byte av leverantörer i de flesta fall leder till högre kostnader, åtminstone på kort sikt.

Större lagerhållning ger allt annat lika högre robusthet när osäkerheten ökar och bättre förmåga att klara tillfälliga kriser. Samtidigt är beredskapslager till viss del ineffektiva, då det inte är givet på förhand exakt vilka bristvarorna kommer att vara. Det gör att risken för utbudssvårigheter och inflation ändå kan finnas kvar när trycket på kritiska varor ökar. En annan risk med att snabbt utöka lagerhållningen i samhället är att man börjar tumma på kvalitet och regler kring leverantörer, vilket kan gynna oseriösa aktörer och kriminell verksamhet. Utvecklingen kan både komma att gynna eller utmana den starka position som Helsingborg har inom logistik, beroende på hur logistikkedjan påverkas exempelvis i form av förändrat antal containrar, ändrade transportsätt och förändrad lagerhållning.

Fokus på nationell beredskap

Sverige är väldigt importberoende och landets beroenden av fungerande varuflöden är uppenbara på en rad områden. Sårbarheten inom många samhällsviktiga verksamheter så som skola, vård och omsorg har synliggjorts de senaste åren. Självförsörjningen av livsmedel och insatsvaror till jordbruket har gradvis minskat i Sverige under de senaste årtiondena, och är bland den lägsta i hela EU. Sårbarheten förstärks av att de statliga lager av förnödenheter, som tidigare funnits, har avvecklats. Samtidigt upplevs de säkerhetspolitiska hoten större än på årtionden. Behovet av ökad motståndskraft och autonomi är tydlig och detta har lett till kraftigt ökade offentliga investeringar inom nationell och civil beredskap samt en kraftig utbyggnad av försvaret de kommande åren.

En del av den förstärkta beredskapen kommer att vara mål om ökad nationell produktion av olika varor. Det offentliga och näringslivet behöver arbeta närmare varandra för att lösa detta, inte minst när det gäller samhällskritiska produkter. Samtidigt finns en risk för högre priser, sämre utbud och lägre effektivitet med mer lokal produktion. Det har i sammanhanget framförts förhoppningar om att ny innovativ teknik ska bidra till ökad transparens och hjälpa till att bättre balansera behoven av effektivitet och resiliens. Även för råvaror finns det ett större fokus på leveranssäkerhet och kontroll, inte minst ur ett europeiskt perspektiv. EU ser över kritiska beroenden av ett 30-tal råvaror, inte minst kring metaller som behövs i strategiska industrier framöver. Detta skapar ett ökat tryck på att Sverige ska öka gruvutvinningen, inte minst av sällsynta jordartsmetaller, något som redan ger upphov till lokala konflikter kring möjliga gruvor.

Kommande kriser?

Den förstärkta osäkerheten ökar behovet av ett nytt risk- och säkerhetstänkande i alla delar av samhället. Samtidigt kan det vara riskabelt att prioritera utifrån tidigare kriser och bygga lösningar baserat på dessa. Ingen vet precis hur kommande kriser kommer att se ut, men de blir sannolikt helt annorlunda med andra och oväntade konsekvenser än tidigare. Det blir därför allt viktigare att fokusera på vilken kontinuitetshantering, eller plan B, som samhällsviktiga verksamheter har. Genom att identifiera och säkerställa att det finns alternativa lösningar för verksamhetskritiska processer ökar chanserna att samhället kan hantera olika typer av störningar med så låg påverkan som möjligt. Genom en välutformad kontinuitetshantering går det att mildra konsekvenserna och snabbare återhämta sig från störningen.

Grundläggande är att osäkerheten successivt har ökat i takt med att komplexiteten i samtiden vuxit. Det handlar bland annat om att världen å ena sidan blivit allt rikare och mer sammankopplad på tvärs av länder och världsdelar med hjälp av ny teknik, billiga transporter och frihandelsavtal, men å andra sidan upplever ökade spänningar inom och mellan länder. Det senare kan kopplas till den stress utvecklingen gett upphov till på samhällen, ekosystem och klimat. Inte minst förväntas effekterna av klimatförändringarna bli alltmer kännbara och ge upphov till stigande spänningar.

Ett problem är det att ofta är omöjligt att förutsäga när en kris kommer även om förutsättningarna är kända. Men det går att minska sårbarheten med planering och förebyggande arbete, såväl för staden som för dess företag, organisationer och på individnivå.

Utmaningar med koppling till brännpunkten

Utvecklingen som beskrivs i brännpunkten ger flera utmaningar för staden. Kanske har du idéer eller förslag som kan hjälpa oss att lösa dem? Ta gärna kontakt med oss – du hittar

kontaktuppgifter under respektive utmaning. Vi jobbar för en lite smartare, mer hållbar och omtänksam stad – en utmaning i taget.

- Hur kan vi öka motståndskraften i våra el- och IT-system?
- Hur kan vi öka invånarnas trygghet och säkerhet?

Läs mer

Läs mer om drivkrafterna bakom brännpunkten i följande megatrendbeskrivningar:

Globalisering

Teknikutveckling

Klimat- och miljöförändringar.

Referenser

EU-kommissionen 2022. Critical raw materials.

FOI 2019. Civilt försvar i gråzon.

Foreign Affairs July/August 2020. When the System Fails.

Livsmedelsverket 2020. En robust livsmedelsförsörjning vid kriser och höjd beredskap.

SLU 2018. Livsmedelsproduktion ur ett beredskapsperspektiv – Sårbarheter och lösningar för ökad resiliens.

Säkerhetspolisen 2023. Säkerhetspolisen 2022/2023.

The Guardian 26 april 2021. How the Suez canal blockage can seriously dent world trade.

World Economic Forum 30 September 2020. Here's how we need to change global supply chains after COVID-19.

Utmaningar

Stadsövergripande problem med utgångspunkt i de förändringar i omvärlden som beskrivs i brännpunkterna. Utmaningarna ger riktning i vårt innovationsarbete och kan användas som startpunkt för nulägeskoll.

Är du nyfiken på hur er verksamhet kan använda forskningskunskap för att ta er an stadens utmaningar? Kontakta Helsingborgs stads forsknings- och utvecklingsenhet på fou@helsingborg.se.

Innovationer

Ett av verktygen som staden använder för att lösa utmaningarna är vårt innovationsarbete. På Helsingborgs stads innovationsdatabas kan du se vilka innovationsinitiativ som är kopplade till varje utmaning.

01. Hur kan vi förenkla invånarnas vardag med hjälp av ny teknik?

En smart, hållbar och omtänksam stad använder data och digitalisering för att göra det lätt för invånarna att lösa sina problem.

Möjligheterna att förbättra och förenkla stadens tjänster ökar med ny teknik, AI och verktyg för digitalisering. Samtidigt växer produktionen av data för varje år både internt och externt. Tillsammans skapar det helt nya förutsättningar för att möta invånarnas och välfärdens utmaningar. Hur drar vi nytta av detta mer effektivt i verksamhetsutveckling och innovation? Hur kan data omsättas i digitala tjänster och lösningar för att förenkla invånarnas vardag och att öka deras livskvalitet, hälsa och delaktighet? Hur kan vi möjliggöra för invånarna att i högre grad göra jobbet själva?

Kontakt: Karolina.ekerlund@helsingborg.se

Brännpunkter

Läs mer om drivkrafterna bakom utmaningen i stadens trend- och omvärldsanalys. I brännpunkterna beskrivs trender i Helsingborgs nära omvärld som påverkar utmaningen på olika sätt.

Ökade välfärdskostnader

Ökande förväntningar

Nya krav på dialog och kommunikation

Fler äldre och färre unga

Globala målen

Denna utmaning är en del av de globala hållbarhetsmålen för:

02. Hur kan vi göra invånarna mer delaktiga och medskapande?

Vi behöver öka den demokratiska processen i stadsutveckling och skapa långsiktiga strukturer för dialog och medverkan.

Staden behöver få mer effektiva verktyg för tät invånarinvolvering i stadsutvecklingen, för en mer invånarnära och behovsdriven stadsdelsutveckling. Vissa målgrupper engagerar sig i smalare frågor, som berör dem och deras familj mer direkt. Det är idag främst personer i medelåldern och äldre runt pensionsåldern som intresserar sig för invånarinvolvering i ett bredare perspektiv. Behovet och nyttan för staden att delta mer direkt i dialogen med invånarna i olika frågor har ökat. Hur når vi ut till fler samhällsgrupper?

Kontakt: Karolina.ekerlund@helsingborg.se

Brännpunkter

Läs mer om drivkrafterna bakom utmaningen i stadens trend- och omvärldsanalys. I brännpunkterna beskrivs trender i Helsingborgs nära omvärld som påverkar utmaningen på olika sätt.

Ökande förväntningar

Nya krav på dialog och kommunikation

Ökat fokus på trygghet

Invånarna i skilda världar

Globala Mål

Denna utmaning är en del av de globala hållbarhetsmålen för:

03. Hur kan vi öka invånarnas trygghet och säkerhet

I Helsingborg är tilliten mellan invånarna lägre än i de flesta jämförbara städer, vilket delvis kan förklara varför invånarnas trygghet i det offentliga rummet också i genomsnitt är lägre.

Forskning visar att tryggheten tydligt påverkas av den tillit, gemenskap och samhörighet människor känner till och med andra invånare i det egna bostadsområdet. Detta avgörs i sin tur till stor del av den egna livssituationen och påverkas dessutom av beteendet från andra som vistas eller rör sig i området. Hur skapar vi trygga stadsmiljöer och möjliggör gemenskap som stärker tilliten och tryggheten i våra stadsdelar? Hur kan vi få fler i otrygga stadsdelar i utbildning och arbete? Hur kan vi skapa en lugnare trafikmiljö och en tryggare kollektivtrafik?

Kontakt: karolina.ekerlund@helsingborg.se

Brännpunkter

Läs mer om drivkrafterna bakom utmaningen. I brännpunkterna beskrivs trender i Helsingborgs nära omvärld som påverkar utmaningen på olika sätt.

Ökat fokus på trygghet
Ökat fokus på välfärdsbrott
Slaget om kompetensen
Fortsatta integrationsutmaningar
Invånarna i skilda världar
Kriser förändrar och utmanar

04. Hur kan vi stävja välfärdsbrott?

Bedrägerierna riktade mot de offentliga välfärdssystemen ökar och kan ofta kopplas till den organiserade brottsligheten. Helsingborg är inte immun mot utvecklingen.

Det handlar bland annat om att det blivit vanligare att föreningar och företag på felaktiga grunder tar emot offentliga utbetalningar, och att det många gånger finns kopplingar till den organiserade brottsligheten. När medel stjäls från välfärdssystemen genom omfattande och strukturerade brottsupplägg blir det mindre pengar över till vård, skola och omsorg. På kortare sikt riskerar det att undergräva förtroendet för politiker och myndigheter. På längre sikt kan utvecklingen i värsta fall bli systemhotande och underminera förutsättningarna för tillväxt, trygghet och välfärd i hela samhället. Hur kan vi bli bättre på att förhindra felaktiga utbetalningar? Hur kan vi öka vår förmåga att upptäcka försök till infiltration och påverkan på beslut? Hur kan vi stävja svarthandel med varor och tjänster som skapar möjligheter för den organiserade brottsligheten att växa?

Brännpunkter

Läs mer om drivkrafterna bakom utmaningen i stadens trend- och omvärldsanalys. I brännpunkterna beskrivs trender i Helsingborgs nära omvärld som påverkar utmaningen på olika sätt.

Ökat fokus på välfärdsbrott
Ökat fokus på trygghet
Fortsatta integrationsutmaningar

05. Hur kan vi få alla i samhället att bli anställningsbara eller självförsörjande?

Arbetslösheten har länge varit hög i Helsingborg och många står långt från arbetsmarknaden.

Vi behöver arbeta mer proaktivt med att förhindra att människor blir beroende av försörjningsstöd, till exempel genom att få fler att vilja utbilda sig. Många arbetslösa saknar de kompetenser som efterfrågas på en allt rörligare och förändrad arbetsmarknad. Eller kunskap om och färdigheter i att driva egen verksamhet. Särskilt svårt är det att få ut utrikesfödda kvinnor i arbetslivet. Utmaningen består till stor del i att många saknar utbildning på gymnasienivå eller tillräckliga kunskaper i svenska, vilket ofta krävs för att få arbete i Sverige. Hur blir vi bättre på att proaktivt se till att alla i samhället blir anställningsbara eller

självförsörjande? Hur kan vi ta bort språkhindret för utrikesfödda så att de får en kortare väg till arbete?

Kontakt: Peter.ekstrom@helsingborg.se

Brännpunkter

Läs mer om drivkrafterna bakom utmaningen. I brännpunkterna beskrivs trender i Helsingborgs nära omvärld som påverkar utmaningen på olika sätt.

Slaget om kompetensen
Fortsatta integrationsutmaningar
Ökat fokus på trygghet
Ökade välfärdskostnader

06. Hur kan vi bli bättre på att attrahera, behålla och utveckla kompetens?

Det kommer bli allt svårare att locka till sig och behålla medarbetare och chefer när konkurrensen om arbetskraft framöver skärps. Samtidigt medför användningen av ny teknik och nya arbetssätt ett ökat behov av kompetensutveckling.

Under kommande år förväntas andelen invånare i arbetsför ålder att minska parallellt med att andelen äldre ökar. Samtidigt är efterfrågan på kompetens redan större än utbudet på arbetsmarknaden. I förlängningen kan bli svårt att rekrytera tillräckligt med personal inte minst inom skola, vård och omsorg. Parallellt ökar användningen av ny teknik i arbetet, och därmed behovet av löpande vidareutbildning för att den enskilde medarbetaren ska kunna lösa sina arbetsuppgifter. Dessutom finns ett ökat behov av att involvera kunder och brukare för att säkra att vi har rätt förmåga och kompetens vid utformningen och utförandet av tjänster.

Hur kan vi stärka vår attraktivitet som arbetsgivare ytterligare när konkurrensen om arbetskraft ökar? Hur kan vi hitta nya sätt att kompetensutveckla för att kunna dra största möjliga nytta av digitaliseringens och teknikutvecklingens möjligheter? Hur kan vi involvera dem vi finns till för, för att skärpa våra rekryteringar och säkra att vi får tillgång till rätt förmågor?

Kontakt: Karolina.ekerlund@helsingborg.se

Brännpunkter

Läs mer om drivkrafterna bakom utmaningen. I brännpunkterna beskrivs trender i Helsingborgs nära omvärld som påverkar utmaningen på olika sätt.

Slaget om kompetensen
Ökande välfärdskostnader
Allt fler unga och äldre
Nya krav på dialog och kommunikation

07. Hur kan vi få fler elever att nå kunskapsmålen i skolan?

Skolan fungerar till viss del som den alltid har gjort. Lärandet sker till stor del i klassrummet och undervisningen följer en nationellt fastställd läroplan som anger de kunskapskrav som ska uppnås. Samtidigt är barn och elever i skolan alla olika och har olika bakgrund, förutsättningar och behov för sitt lärande. Här skapar ny kunskap om individualiserad undervisning och digital teknik nya möjligheter. Forskning har till exempel visat att AR/VR kan vara effektiva redskap i undervisningen. Vi behöver testa och utvärdera nya digitala metodiker bättre och oftare för att se potentialen. Här bör digitaliseringen uppfattas mer som ett medel för att främja möjligheterna till lärande än som ett mål i sig självt.

Hur använder vi teknikens möjligheter för att främja och utvärdera lärandet? Hur ska framtidens skolmiljöer se ut var ska de bedriva sin verksamhet? Hur skapar vi möjligheter för en undervisning som är anpassad efter varje elevs behov? Hur kan vi bli skickligare i att snabbare hitta rätt stöd för varje elev så att eleven når kunskapsmålen?

Kontakt: Cecilia.larsson@helsingborg.se

Brännpunkter

Läs mer om drivkrafterna bakom utmaningen i stadens trend- och omvärldsanalys. I brännpunkterna beskrivs trender i Helsingborgs nära omvärld som påverkar utmaningen på olika sätt.

Slaget om kompetensen
Fortsatta integrationsutmaningar
Ökad ohälsa bland unga
Färre barn och fler äldre

08. Hur kan vi skapa attraktiva bostadsmiljöer för barnfamiljer?

Den stora generationen unga vuxna som föddes i slutet på 80-talet och början på 90-talet har nu kommit upp i familjebildande ålder.

Många i gruppen bor i mindre lägenheter men söker nu en bostad i ett barnvänligt område, ofta en villa eller ett radhus. Nyproduktionen av mer familjevänliga bostäder har varit liten i Helsingborg och lämpliga bostäder i det befintliga beståndet frigörs i lägre takt än de efterfrågas. Många söker sig då till näraliggande kommuner där priserna är lägre och utbudet större.

Hur kan vi möta den ökade efterfrågan på villor och radhus och samtidigt hushålla med begränsade markresurser? Hur kan vi planera för familjevänliga bostäder som passar flera olika typer av livssituationer och ekonomiska förutsättningar? Hur kan vi skapa bättre förutsättningar för flyttkedjor?

Kontakt: Martina.vonTrampe@helsingborg.se

Brännpunkter

Läs mer om drivkrafterna bakom utmaningen i stadens trend- och omvärldsanalys. I brännpunkterna beskrivs trender i Helsingborgs nära omvärld som påverkar utmaningen på olika sätt.

Mark- och bostadsbehov i förändring

Färre barn och fler äldre

Ökat fokus på trygghet

09. Hur kan vi främja psykisk och fysisk hälsa bland unga?

Statistiken visar att allt fler barn och unga i Helsingborg drabbas av psykiska besvär. Det gäller särskilt flickor i tonåren, där även den självskattade hälsan försämrats mycket under senare år.

Sedan mitten av 1980-talet har andelen unga som uppger att de har återkommande psykosomatiska symtom fördubblats, och nästan hälften av 15-åringarna har denna typ av besvär. Samtidigt rör vi på oss för lite, framför allt gäller detta unga tjejer. Detta leder till långsiktiga hälsoeffekter som inlärningsproblem och minskat välbefinnande. Hur kan vi stärka barn och ungas psykiska hälsa? Hur kan vi få unga tjejer att röra på sig mer? Hur kan vi främja psykisk hälsa i skolmiljön och lära unga att bättre hantera stress?

Kontakt: pernilla.danielsson@helsingborg.se

Brännpunkter

Läs mer om drivkrafterna bakom utmaningen i stadens trend- och omvärldsanalys. I brännpunkterna beskrivs trender i Helsingborgs nära omvärld som påverkar utmaningen på olika sätt.

Ökad ohälsa bland unga

Färre barn och fler äldre

Slaget om kompetensen

10. Hur kan vi få människor att känna sig mindre ensamma?

Social isolering är generellt sett vanligast bland äldre men förekommer i alla åldrar. Det finns ett tydligt samband mellan social isolering och att inte ha någon nära vän.

Social isolering är hälsofarligt och jämförbart med att ha dåliga levnadsvanor. Ensamheten innebär en ökad risk för att utveckla hjärt- och kärlsjukdomar, stroke och demens. Risken ökar

också för psykiska problem. Hur möter vi ensamhet bland stadens invånare? Hur kan vi hitta nya sätt att bryta ofrivillig ensamhet?

Kontakt: bitte.wikstrom@helsingborg.se

Brännpunkter

Läs mer om drivkrafterna bakom utmaningen i stadens trend- och omvärldsanalys. I brännpunkterna beskrivs trender i Helsingborgs nära omvärld som påverkar utmaningen på olika sätt.

Fler barn och färre äldre
Ökad ohälsa bland unga
Fortsatta integrationsutmaningar
Invånarna i skilda världar

11. Hur skapar vi bättre och mer målgruppsanpassade tjänster för äldre?

Andelen helsingborgare som är över 80 år förväntas öka med ca 40 procent fram till 2030.

De nya generationerna äldre har andra förväntningar på staden jämfört med tidigare. De är mer välutbildade, resursstarka och individualistiska jämfört med tidigare generationer. Många vill leva ett aktivt liv högt upp i åldrarna och det ställer allt större krav på tjänster kopplade till detta. Det handlar också om ökade möjligheter till individuella val kring till exempel digitala lösningar, boende, mobilitet och fritid. Hur kan vi möta denna utveckling? Vilka smarta boendelösningar bidrar till ökad trygghet och ökad livskvalitet?

Kontakt: gentijana.dobrajnygren@helsingborg.se

Brännpunkter

Läs mer om drivkrafterna bakom utmaningen. I brännpunkterna beskrivs trender i Helsingborgs nära omvärld som påverkar utmaningen på olika sätt.

Färre barn och fler äldre
Ökande förväntningar
Ökade välfärdskostnader
Slaget om kompetensen

12. Hur kan vi minska vårt klimatavtryck och nå klimatneutralitet 2030?

Helsingborg ska vara klimatneutralt senast 2030. Det innebär utsläppen inom det geografiska området Helsingborg fram till dess måste minska med 70 % jämfört med 2022 och att resterande utsläpp ska tas upp med hjälp av ökade kolsänkor.

Fler människor bor i städer och städer står för 75 procent av den globala energianvändningen, 75 procent av de globala utsläppen.

Hur stimulerar vi innovation som leder till minskad klimatpåverkan och ett mer cirkulärt samhälle? Hur kan vi skapa fler tekniska och biologiska kolsänkor i Helsingborg? Hur åstadkommer vi medvetenheten, viljan och beteendeförändringen som måste till för att vi ska kunna uppfylla Parisavtalet och de mål som satts upp av såväl Helsingborgs stad som EU?

Kontakt: jens.gille@helsingborg.se

Brännpunkter

Läs mer om drivkrafterna bakom utmaningen. I brännpunkterna beskrivs trender i Helsingborgs nära omvärld som påverkar utmaningen på olika sätt.

Omställning mot ett grönare samhälle
Mark och bostadsbehov i förändring
Ökande klimatkänningar
El och IT under press

13. Hur kan vi dra nytta av näringslivets vilja till grön omställning?

Näringslivet har en central roll i omställningen mot grön hållbarhet, efterfrågan på hållbara och klimatsmarta produkter och tjänster förväntas fortsätta öka.

Men detta räcker ofta inte för att överkomma marknadsbarriärer. Därför behöver näringslivet och den offentliga sektorn hjälpas åt. Det kan handla om att göra det lättare för företag att innovera och marknadsföra hållbara lösningar exempelvis genom vår roll som beställare – vi köper varor och tjänster för ca 3,5 miljarder kronor per år – men också i vår roll som stads- och samhällsutvecklare – vi behöver bli bättre på att samskapa med näringslivet, exempel i stadsplanering, klimatavtalet och inom ramen för GreenChangeHbg.

Kontakt: jens.gille@helsingborg.se

Brännpunkter

Läs mer om drivkrafterna bakom utmaningen. I brännpunkterna beskrivs trender i Helsingborgs nära omvärld som påverkar utmaningen på olika sätt.

Omställning mot ett grönare samhälle
Mark och bostadsbehov i förändring
Ökande klimatkänningar

14. Hur kan vi öka motståndskraften i våra el- och IT-system?

Med fler saker och tjänster som kopplas upp och ihop digitalt ökar också sårbarheten, både för samhället och individen.

Samtidigt medför en förändrad brottslighet nya risker, där digitaliseringen ökat möjligheterna för bland annat id-kapning, hackning, samt övertagande och styrning av saker såväl som tjänster. Den digitala infrastrukturen är dessutom beroende av elförsörjningen för att fungera, vilket understryker utmaningen. Hur kan vi begränsa denna sårbarhet och öka vår motståndskraft ute i förvaltningar och bolag?

Kontakt: karolina.ekerlund@helsingborg.se

Brännpunkter

Läs mer om drivkrafterna bakom utmaningen. I brännpunkterna beskrivs trender i Helsingborgs nära omvärld som påverkar utmaningen på olika sätt.

El och IT under press
Ökat fokus på välfärdsbrott
Kriser förändrar och utmanar
Ökade välfärdskostnader

Megatrender

Övergripande och globala drivkrafter för utvecklingen som beskrivs i brännpunkterna. Megatrenderna kan användas i planering, projekt och innovationsarbete med lång tidshorisont.

Demografiska förändringar

Världens befolkning växer eftersom människor lever längre. Samtidigt har antalet barn som föds planat ut, vilket medför att befolkningstillväxten i världen långsamt avtar. Konsekvensen i de flesta hög- och medelinkomstländer är åldrande befolkningar och en ökande försörjningsbörda, medan många låginkomstländer fortsatt har stora och unga befolkningar.

I Sverige blir vi allt fler, samtidigt som vi blir allt äldre. Med en mindre andel i arbetsför ålder innebär det att fler ska försörjas framöver. Befolkningen fortsätter att växa i Helsingborg, främst på grund av inflyttning från andra delar av landet och invandring. Samtidigt är befolkningstillväxten nu betydligt lägre än under toppåren efter flyktingkrisen 2015-16 och förväntas fortsätta ligga på en lägre nivå under kommande år.

Befolkningen i världen fortsätter att öka men i långsammare takt

Världens befolkning har vuxit snabbt under de senaste årtiondena och dagens 8 miljarder människor väntas öka till nära 10 miljarder fram till 2050. Den största befolkningstillväxten förväntas i Afrika och Asien, med ökningarna på upp emot 1 100 miljoner respektive 600 miljoner invånare. I den motsatta ändan av skalan ligger Europa som enda kontinent där befolkningen väntas minska något.

En global trend är att ökningstakten långsamt saktar in, och att det föds allt färre barn per kvinna i en majoritet av världens länder.[1] Forskningen visar att detta sker när fler barn överlever till vuxen ålder, och när de inte längre behövs som arbetskraft för familjens försörjning. Kopplingar görs också till kvinnors utbildningsnivå och deltagande i arbetslivet, samt tillgången till preventivmedel och familjeplanering.

Lägre barnafödande och ökad medellivslängd ger åldrande befolkningar

Samtidigt som kvinnor föder färre barn, lever människor längre i alla världsdelar. Vid 1990-talets mitt kunde nyfödda i genomsnitt förväntas leva tills de blev 65 år, idag har snittet ökat till över 70 år och 2035 kan nyfödda se fram emot att leva i genomsnitt 75 år. Förklaringen är ett ökat välbefinnande och en förbättrad hälsosituation i de flesta delar av världen. Förändringen har de senaste 20 åren varit särskilt tydlig i Afrika, där barnadödligheten har minskat mer än på någon annan kontinent sedan millennieskiftet.[2]

Samlat sett innebär utvecklingen att världens befolkning blir allt äldre. Den har gått längst i Europa, Nordamerika och delar av Asien. Bland länder med högst medellivslängd finns Japan, Tyskland och Italien, där mellan en femtedel och en dryg fjärdedel av befolkningen i dag är äldre än 65 år. Andelen förväntas växa till nära en tredjedel fram till 2035, med potentiellt sett stora utmaningar för välfärd och tillväxt som följd. Utmaningarna förväntas också bli stora i medelinkomstländer som Kina och Thailand, som åldras mycket snabbt och därför riskerar att bli "gamla innan de hinner bli rika". Det handlar bland annat om att äldre har ett större behov av vård och omsorg, vilket ökar trycket på länders hälso- och sjukvård. Samtidigt krävs fungerande pensionssystem för att trygga de äldres försörjning. Detta kan bli en särskilt stor

börda för medelinkomstländer, som ofta har begränsade resurser för att möta de växande behoven.

En annan utmaning är att vård- och omsorgstjänster ofta är arbetskraftsintensiva vilket kan leda till arbetskraftsbrist när efterfrågan på dem ökar. Tendenser på detta syns redan i flera Europeiska länder. Utvecklingen medför även sociala utmaningar med en ökad risk för ensamhet och isolering samt bristande vård och stöd för äldre människor. Även yngre generationer påverkas när de förväntas arbeta mer, och länder tvingas prioritera hårdare mellan omsorg och välfärd för äldre och satsningar på framtiden i form av forskning, utbildning och infrastrukturinvesteringar.

Snabb befolkningstillväxt i låginkomstländer driver på migration och urbanisering

Ett antal länder har fortsatt en stor andel unga och en hög befolkningstillväxt, vilket ger helt andra utmaningar. Ett flertal av dessa finns i Afrika söder om Sahara, där barn under 15 år i vissa fall utgör mer än halva befolkningen. Att hitta försörjning och meningsfull sysselsättning åt de många unga är centrala frågor för dessa länder. I andra länder där andelen barn har minskat något men där befolkningstillväxten fortsatt är hög räcker inte den ekonomiska tillväxten inte alltid till för att öka välståndet per invånare, och medför arbetslösheten hålls kvar på höga nivåer. Det gäller bland annat en rad länder i Mellanöstern och Nordafrika, till exempel Libyen och Jordanien.

Samtidigt ger ett minskat barnafödande i dessa länder stora möjligheter till välstånd och utveckling när andelen invånare i arbetsför ålder ökar. Förutsättningarna är att länderna satsar på utbildning, ökar tillgången till hälso- och sjukvård samt främjar möjligheter till anställning och arbete enligt FN. [4]

Fattigdom samt krig och konflikter medför att många människor tar chansen att söka en bättre tillvaro i höginkomstländer i framförallt Europa och Nordamerika. Det ökar tillgången på arbetskraft i länder med åldrande befolkningar. Men en hög invandring av flyktingar och migranter medför även utmaningar att integrera nyanlända på arbets- och boendemarknaderna, och har visat sig spä på politiskt missnöje och spänningar i relationerna mellan länder.

Den globala befolkningsökningen bidrar på många håll till en fortsatt snabb urbanisering. Tydligast är detta i Afrika och delar av Asien, men tendensen går även att spåra i Sverige och norra Europa. Mönstret i många utvecklingsländer är att människor flyttar från landsbygd till stad, och från mindre städer till större. I Sverige handlar det istället om att städerna växer medan befolkningen på landsbygden är mer eller mindre konstant.[5] Denna utveckling har emellertid saktat in under de senaste åren på grund av att invandringen har minskat och att gruppen unga som flyttar hemifrån nu är mindre än tidigare. Samtidigt har den stora generationen födda i slutet på 80-talet och början av 90-talet kommit upp i familjebildande ålder. Det förstärker flyttströmmarna i motsatt riktning ut till mindre kommuner i närheten av större städer.

Demografisk utveckling i Sverige och Helsingborg

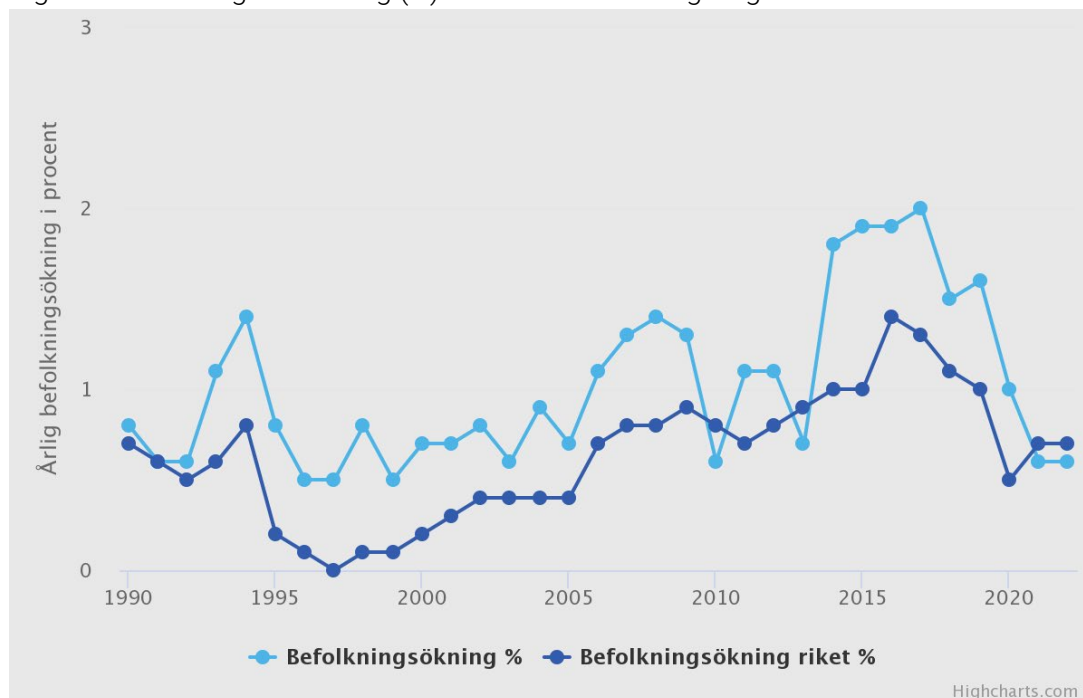
Sverige tillhör en grupp höginkomstländer med en något yngre befolkning, där befolkningen samtidigt åldras långsammare. Befolkningen i Helsingborg väntas dessutom åldras något långsammare än i Sverige som helhet. Helsingborgarnas medelålder förväntas öka med nära

ett och ett halvt år till 42,2 år fram till 2035, jämfört med drygt ett och ett halvt år till 43,2 år för riket som helhet.

Helsingborgs befolkning växte snabbt under 2010-talet och förväntas växa med ytterligare 18 000 invånare fram till 2035. Tillväxttakten bromsade emellertid in väsentligt under pandemin och prognosen är att den kommer att fortsätta ligga på en lägre nivå under de kommande åren. I perioden fram till 2035 väntas andelen äldre och yngre i befolkningen att öka medan åldersgruppen med flest sysselsatta, 20-64 år, väntas minska som andel av den totala befolkningen.

Att befolkningen åldras lite långsammare i Helsingborg innebär inte att försörjningsbördan förväntas öka mindre här än i Sverige som helhet.[6] Det beror främst på att andelen barn och unga ökar mer i Helsingborg och att det åter upp effekten av att staden sannolikt kommer att ha en lägre andel äldre än riket.

Figur 1: Befolkningsutveckling (%) 2000-2020 i Helsingborg och riket

Den stora befolkningsökningen i Sverige under 2010-talet berodde främst på invandring. Totalt sett beviljades 1,2 miljoner uppehållstillstånd i perioden 2010 till 2020. De största grupperna som beviljades uppehållstillstånd var asylsökande, arbetskraftsinvandrare och anhöriga. Statistiska centralbyrån (SCB) har visat att asylinvandrare efter några år i landet tenderade att söka sig till större städer med mellan 50 000 och 200 000 invånare och kommuner nära en sådan stad.[7] Om mönstret kvarstår innebär det en fortsatt nettoinflyttning i denna grupp från övriga Sverige till Helsingborg. Men utvecklingen har nu sannolikt försvagats till följd av att asylinvandringen till Sverige har minskat.

Demografin påverkar den kommunala ekonomin

Kommunernas ekonomiska situation är känslig för variationer i demografin. Det tydligaste exemplet är antalet barn och äldre som direkt kopplas till behov av skola, vård och omsorg.

Den snabba befolkningsökningen under 2010-talet kombinerat med en förväntning om att andelen unga och äldre i befolkningen skulle fortsätta att öka snabbt gav upphov till mörka framtidsutsikter under slutet av årtiondet. En vanlig bedömning var att kommunernas skatteintäkter inte skulle öka tillräckligt mycket framöver för att kunna finansiera kommande kostnader för befolkningstillväxten och förändringarna i ålderssammansättning. Grupper med hög sysselsättning väntades dessutom minska medan andra grupper med historiskt sätt lägre sysselsättningsnivåer så som flyktingar och deras anhöriga skulle öka.

En snabb minskning i flyktinginvandringen, en lägre befolkningstillväxt och en stark återhämtning i ekonomin under 2021 förändrade tillfälligt bilden väsentligt. Den långsammare ökningstakten bidrog till ljusare kommunekonomiska utsikter, och därmed bättre förutsättningar att möta de ökade välfärdskostnader som kommer av att befolkningen samtidigt växer och åldras. Sedan dess har de ekonomiska utsikterna åter förvärrats. Men det beror på helt andra saker, som inte kan kopplas till befolkningsutvecklingen.

Brännpunkter med koppling till megatrenden

Megatrenden innehåller drivkrafter för utvecklingen i flera av brännpunkterna som beskriver trender i Helsingborgs nära omvärld.

- Ökade välfärdskostnader
- Färre barn och fler äldre
- Slaget om kompetensen
- Fortsatta integrationsutmaningar
- Invånarna i skilda världar
- Ökat fokus på trygghet

Referenser

- [1] FN 2022. World Population Prospects 2022: Summary of Results. New York.
- [2] Ibid
- [3] IMF oktober 2020. IMF Working Paper – A Vicious Cycle: How Pandemics Lead to Economic Despair and Social Unrest.
- [4] FN 2022. World Population Prospects 2022: Summary of Results. New York
- [5] SCB 2015. Urbanisering – från land till stad.
- [6] Försörjningsbördan anger hur många de som är sysselsatta behöver försörja i genomsnitt.
- [7] SCB 2020. Så flyttar nyanlända flyktingar under de första åren i Sverige.

Globalisering

Globaliseringen har varit en avgörande drivkraft för välstandsökningen i världen under de senaste årtiondena. Den har bidragit till att miljontals människor lyckats ta sig ur den djupaste fattigdomen, samtidigt som den har gynnat företag och länder i den rika delen av världen. Men globaliseringen har också bidragit till en växande osäkerhet om framtiden, där utvecklingen ibland kan uppfattas som ett hot mot de egna livsvillkoren. Det har bidragit till en motreaktion som accelererat i spåren av Coronapandemin. Globaliseringen utmanas också av kriget i Ukraina som har ökat de säkerhetspolitiska spänningarna i världen. Flera av globaliseringens drivkrafter ser emellertid ut att bestå även om förutsättningarna har förändrats med tiden.

Globaliseringen innebär en ökad global sammankoppling och ökat ömsesidigt beroende. Helsingborg kopplas närmare omvärlden och världen kommer närmare Helsingborg. Stadens befolkning blir allt mer heterogen och vad som efterfrågas av kommunen förändras. Samtidigt som det lokala näringslivet fått nya export- och affärsmöjligheter, utsätts det för större konkurrens och krav.

Vad menas med globalisering?

Globaliseringen är en global trend som sträcker sig långt tillbaka i tiden. Den springer ur de tekniska och sociala landvinningar som successivt möjliggjort allt närmare mänskliga kontakter på tvärs av länder och kontinenter. I det långa perspektivet har utvecklingen varit entydig även om vägen kantats av perioder med bakslag och tillfälligt ökad isolering från omvärlden.

Som fenomen har globaliseringen diskuterats intensivt i flera årtionden och bilden av den har förändrats med tiden. På 1990-talet handlade globaliseringsdebatten till stor del om handel, kapitalflöden och investeringar. Förespråkarna pekade på att alla skulle vinna på ökad samhandel, utifrån både historiska erfarenheter och ekonomisk teori. Argumenten fick stor genomslag efter murens fall när länderna i Östeuropa skulle integreras i världsekonomin och ekonomisk utveckling ansågs gå hand i hand med fred, frihet och demokrati. Kritikerna menade å sin sida att globaliseringen mest gynnade de multinationella företagen, på bekostnad av både arbetarna i väst och de fattiga i resten av världen.

Efter årtusendeskiftet gled fokus över mot den snabba utvecklingen i Kina och andra tillväxtmarknader, som sammanföll med Kinas intåg i världshandelsorganisationen WTO 2001. Samtidigt accelererade utflyttningen av arbetsplatser och industriproduktion från Europa och USA till låglöneländer i framför allt Asien. Det visade sig snart att både kritiker och förespråkare av globaliseringen delvis hade fått rätt: lönerna steg snabbt i framför allt Kina, och miljontals människor lämnade fattigdomen.[1] Dessutom blev många konsumtionsvaror i västvärlden väsentligt billigare, vilket i sin tur pressade ner inflationen och gjorde det billigare att låna pengar. Men utflyttningen av arbetsplatser till fattigare länder bidrog till ökade inkomstskillnader och låga reallöneökningar bland medelinkomsttagare i stora delar av västvärlden.[2]

Spridning av information, kunskap och produktion

Arbetsdelningen mellan länder, regioner och världsdelar förändrades och förstärktes i takt med att de globala försörjningskedjorna blev längre och mer uppdelade. Ett stopp i produktionen i en specialiserad fabrik i en del av världen kunde på kort tid begränsa tillgången på varor på andra sidan jordklotet. Samtidigt kom varuproduktionen i allt högre grad att förlita sig på just-

in-time, ett mer lönsamt och närmast lagerlöst produktionssystem med mycket kort väg från beställning till leverans. Förutsättningen för att detta ska fungera är snabba, tillförlitliga och billiga transporter.

Uppmärksamhet riktades också mot att utvecklingen och spridningen av internet och annan informationsteknologi hade blivit en central drivkraft i globaliseringen. Det möjliggjorde snabbare och enklare kommunikation mellan världsdelarna, vilket var en förutsättning för utflyttningen av industriproduktion till allt mer specialiserade producenter världen över.[3] Dessutom blev enorma mängder kunskap och information på kort tid tillgänglig utanför den rika delen av världen. Detta öppnade upp för en rekordsnabb spridning av nya idéer, teknologier och produktionsmetoder, något som i sin tur accelererade den ekonomiska tillväxten i många utvecklingsländer.

Ekonomisk "hyperglobalisering" tar slut

Globaliseringen saktade sedan in på flera sätt under 2010-talet, och en del ekonomer gav då uttryck för att åren med "hyperglobalisering" nått sitt slut. Under många år ökade exempelvis handeln med varor mellan länder ungefär dubbelt så snabbt som den ekonomiska tillväxten i världen. Förhållandet bröts under finanskrisen och har sedan aldrig återhämtat sig.[5]

Inbromsningen kopplades bland annat till omställningen mot en mer konsumtionsledd ekonomi i Kina och andra tillväxtländer, med stigande löner och minskad skillnad i tillverkningskostnader i industrin gentemot rika länder i Nordamerika och Europa. Här syntes också tecken på en begynnande regionalisering i storföretagens tillverkning, som dels handlar om att produktionen läggs så nära slutkonsumenterna som möjligt när skillnader i produktionskostnader minskar, och dels att det finns synergieffekter att hämta av att förlägga utveckling och produktion i närheten av varandra.[6]

Vidare framfördes tankar om att den ökande automatiseringen och robotiseringen inom industrin skulle komma att minska efterfrågan på lågavlönad arbetskraft och därmed behovet av långa globala försörjningskedjor. Vissa ekonomer menade att detta skulle göra det svårt för fattigare länder i till exempel Afrika att följa Kinas väg mot utveckling och välstånd genom exportdriven tillväxt baserad på billig arbetskraft.[7]

Växande politiskt missnöje

Under 2010-talet skedde även ett skifte i globaliseringsdebatten, där fokus flyttade till de obalanser och den polarisering utvecklingen hade medfört.[4] Samtidigt växte det politiska missnöjet i många länder i västvärlden. Den fick sin näring i rädslan för nya terrordåd, en ökad osäkerhet om framtiden bland globaliseringens förlorare, och i uppfattningen om att det politiska ledarskapet varit otillräckligt i kölvattnet på finanskrisen och senare flyktningkrisen. Det bidrog till ett ökat motstånd mot frihandel, fria kapitalrörelser och internationell migration, centrala drivkrafter i globaliseringen. Missnöjet underminerade de politiska samarbetsrelationerna mellan länderna och satte utvecklingen mot en fortsatt globalisering under press.

Dessutom pågick en närmast kulturell motreaktion i delar av befolkningen i Europa och Nordamerika, framförallt bland äldre män med kortare utbildning.[8] Dessa kände i många fall inte igen sig i de individorienterade och kosmopolitiska värderingar som utgjorde normen bland den högutbildade och urbana klassen i de större städerna. Globaliseringen uppfattas som ett växande hot mot deras självbild och sätt att leva. Valet av Donald Trump till president

och folkomröstningen om Storbritanniens medlemskap i EU 2016 är exempel på effekter av detta.

Avglobalisering eller bara förändrade förutsättningar?

Många av de mellanstatliga samarbeten, internationella avtal och globala institutioner som understött globaliseringen har försvagats efterhand som spänningarna inom och mellan länder har ökat. Det blev särskilt tydligt under Coronapandemin. Exempel på detta är hur den nordiska passunionen urholkats sedan flyktingkrisen 2015 för att sedan nästan helt sättas ur spel under delar av 2020 och 2021, samt hur WTO och Världshälsoorganisationen försvagats av den ökade misstron mellan USA och Kina. Utvecklingen sattes på sin spets under början av pandemin när gränser stängdes och leveranser av allt ifrån sjukvårdsmateriel och mediciner till insatsvaror i industrin på kort tid ströps utan närmare internationell koordinering.

En del bedömare menar att det nu sker en "avglobalisering" och att trenden kan komma att tillta under kommande år.[9] Argumentet understryks av hur sårbara de globala försörjningskedjorna visade sig vara under pandemin, och hur de sedan åter satts under förnyad press efter Rysslands invasion av Ukraina. Det senare har även accelererat de säkerhetspolitiska spänningarna globalt, vilket underminerar förutsättningarna för öppenhet och samarbete i stora delar av världen. Det har fått en del bedömare att tala om att vi rör oss mot ett nytt kallt krig mellan västvärlden å ena sidan och Ryssland och Kina å den andra.

Bilden är emellertid inte entydig. Trots fortsatta gnidningar går det att argumentera för att samarbetsklimatet i delar av världen har förbättrats på vissa områden. Till exempel lyckades EU:s 27 medlemsländer enas om en gemensam plan för upphandling och distribution av vaccin under hösten 2020. På motsvarande vis har det försvarspolitiska samarbetet mellan Natos 30 medlemmar stärkts som en reaktion på kriget i Ukraina. På sikt skulle utvecklingen kunna leda till en mer uppdelad men fortsatt globaliserad värld, där samarbete fortsätter att fördjupas inom separata sfärer men där utbytet mellan blocken minskar eller stagnerar.

Det finns vidare goda skäl för att tro att mycket av den produktions- och leveransmodell som är baserad på just-in-time och globala försörjningskedjor till stor del kommer att överleva även om incitamenten för och kraven på minskad sårbarhet redan har bidragit till förändringar. Annat som pekar mot fortsatt globalisering är att den digitala kommunikationen mellan länder och världsdelar fortsätter att accelerera. Samtidigt finns inga tecken på att den teknikutveckling som ökar möjligheterna att kommunicera samt att transportera människor, varor och tjänster skulle komma att avta.

Tyngdpunkten i världen förskjuts

Globaliseringen har inte bara bidragit till en minskad fattigdom globalt, utan också förskjutit den ekonomiska och politiska tyngdpunkten i världen bort från Europa och Nordamerika. På några få årtionden har tidigare fattiga och marginaliserade länder som Kina och Indien seglat upp som ekonomiska stormakter. Minskade relativa skillnader gentemot Västvärlden har även fått en lång rad andra tillväxtländer att flytta fram sina positioner. Det avspeglas till exempel i att centrum för världshandeln inte längre kretsar runt USA och EU utan har sin tyngdpunkt i Asien med Kina i centrum.

Utvecklingen har gett upphov till ett vakuum på den världspolitiska scenen som utnyttjas av auktoritära regimer och politiska rörelser i strävan att öka sin legitimitet och sitt inflytande på västvärldens bekostnad. Vissa länder, däribland Nordkorea och Iran, utnyttjar hotet om

kärnvapen medan andra, såsom Saudiarabien och Ryssland använder västvärldens beroende av fossila energikällor som påtryckningsmedel för att uppnå olika mål. Det syns även i Kinas ökade användning av hot och repressalier mot länder, organisationer och individer som kritiserar regimen eller bara försöker skydda sina egna intressen. Exempel på detta är Kinas reaktioner på Sveriges kritik av kidnappningen och fängslandet av den svenske bokförläggaren Gui Minhai och mot beslutet att utestänga Huawei från utbyggnaden av det svenska 5G-nätet.

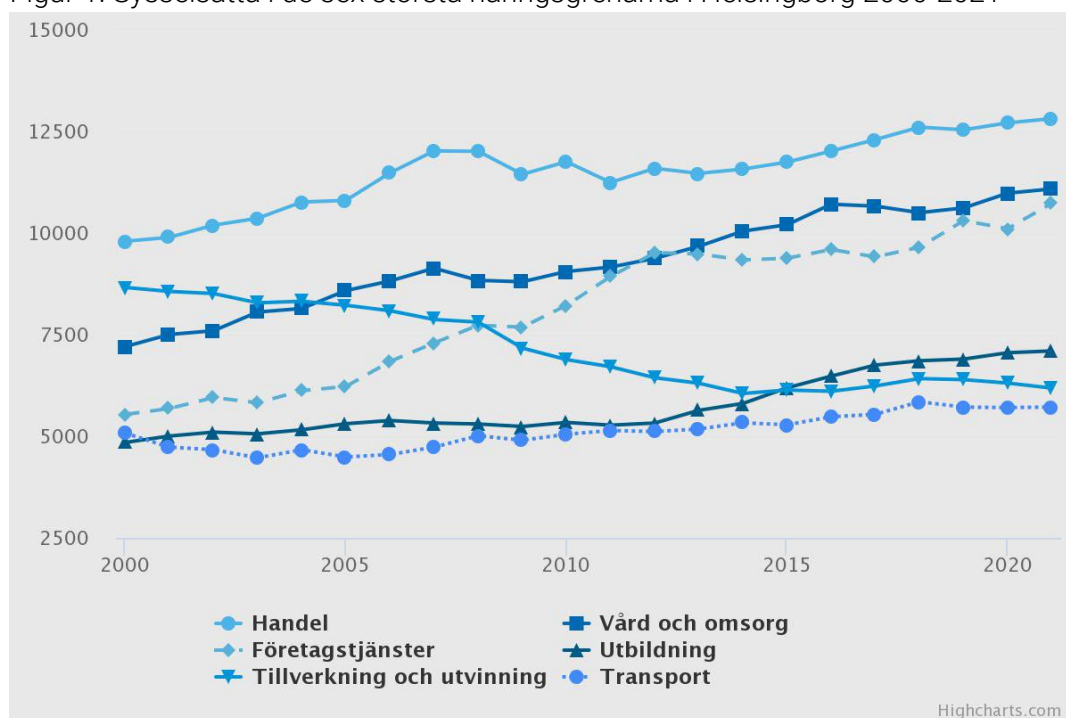
Västvärldens minskande inflytande visar sig också i diskussioner om kultur, livsåskådning, värderingar och verklighetsuppfattningar. Motståndet har ökat mot värderingar som vissa länder och grupper uppfattar som synonymt med en västerländsk verklighetsuppfattning. Under hösten 2015 valde exempelvis FN att stryka homosexuellas rättigheter från organisationens globala utvecklingsmål efter påstötningar från Saudiarabien.[10] Vidare har västvärldens kulturella dominans och mjuka makt kommit att utmanas.

Globaliseringens påverkan nationellt och lokalt

Som ett litet exportberoende land har globaliseringen ett avgörande inflytande på den ekonomiska utvecklingen i Sverige. Det visar sig bland annat i den kraftiga ökningen av den gränsöverskridande handeln och i direktinvesteringarna till och från utlandet sedan 1970-talet.

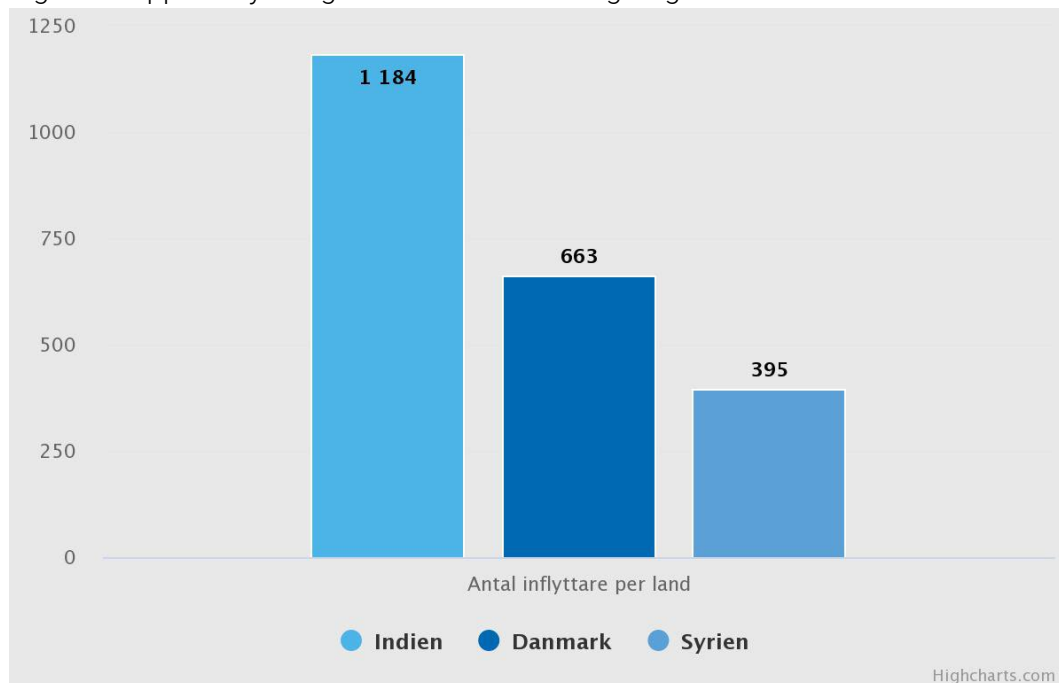
Sverige tillhör på flera sätt globaliseringens vinnare. En betydande faktor är att det svenska näringslivet har blivit allt mer konkurrensutsatt från utlandet. Det innebär att företagen löpande har tvingats öka värdet av medarbetarnas arbete genom rationaliseringar, produktutveckling och innovation för att överleva på den globala marknaden. Detta har skapat fler högavlönade arbeten i kunskapsintensiva delar av tjänstesektorn och industrin. Samtidigt har globaliseringen tvingat företag med låg konkurrenskraft att dra ner på verksamheten, vilket har frigjort arbetskraft till nytta för andra mer produktiva delar av näringslivet. De stora exportföretagen har i flera fall haft en mycket stor värdetillväxt de senaste årtiondena.

Figur 1. Sysselsatta i de sex största näringsgrenarna i Helsingborg 2000-2021

En lokal effekt av globalisering är att antalet anställda inom industrin har minskat under de senaste årtiondena. Till gengäld har antalet utländska företag som har verksamhet i Helsingborg har vuxit kraftigt. Globaliseringen och den ökade rörligheten mellan länder har bidragit till att antalet i arbetsför ålder ökat, vilket lokalt till exempel gett utslag i fler internationella studenter på Campus Helsingborg och fler utländska anställda bland Helsingborgs företag. Inflyttningen av personer från Indien har varit den största från utlandet till Helsingborg under senare år och hänger till stor del ihop med ett behov av ingenjörer och IT-kompetens hos större arbetsgivare i Helsingborg.

Figur 2. Topp 3 inflyttning från länder till Helsingborg 2018 till 2021

Brännpunkter med koppling till megatrenden

Megatrenden innehåller drivkrafter för utvecklingen i flera av brännpunkterna som beskriver trender i Helsingborgs nära omvärld.

- Ökade välfärdskostnader
- Slaget om kompetensen
- Fortsatta integrationsutmaningar
- Invånarna i skilda världar
- Ökat fokus på trygghet
- Ökat fokus på välfärdsbrott
- Nya krav på dialog och kommunikation
- Omställning mot ett grönare samhälle
- Kriser förändrar och utmanar

Referenser

- [1] UN 2008. The Millennium Development Goals Report 2008. New York
- [2] World Bank 2013. Global Income Distribution. From the Fall of the Berlin Wall to the Great Recession.
- [3] WTO 2011. Trade patterns and global value chains in East Asia

- [4] Av bl.a. Paul Krugman, Nouriel Roubini och Thomas Piketty
- [5] WTO 2019. World Trade Statistical Review
- [6] Financial Times, 30 september 2015. World Trade Organisation slashes forecast for global commerce
- [7] Rodrik, Dani, 8 februari 2021. Poor Countries' Technology Dilemma i Project Syndicate
- [8] Inglehart F Ronald, Norris Pippa 2016. Trump, Brexit, and the Rise of Populism: Economic Have-Nots and Cultural Backlash. Harvard Kennedy School.
- [9] jfr Moyo Dambisa 28 augusti 2020. The Post-Pandemic Economy's Barriers to Growth
- [10] Independent, 29 september 2015. Saudi Arabia insists UN keeps LGBT rights out of its development goals

Klimat- och miljöutmaningar

Under de senaste årtiondena har det blivit alltmer tydligt hur människan påverkar förutsättningarna och livsbetingelserna på jorden. Klimatförändringar, försvagade habitat och ekosystem, överutnyttjande av naturresurser och spridning av kemikalier är allvarliga miljöproblem. Dessa utmaningar hänger ihop med varandra, och det gör även deras lösningar. Miljöutmaningarna finns på flera nivåer. Men allt har sin början i det lokala och nära hos organisationer, företag och individer, och i de vardagliga val och beslut vi fattar varje dag. Samtidigt väger politiska beslut på nationell och internationell nivå tungt för vilka val som är möjliga att göra.

Utmaningarna alltmer påtagliga

Människans miljö- och klimatpåverkan har med tiden blivit allt mer påtaglig. Utvecklingen har nått till en punkt där det globalt sett har blivit svårare att uppfylla grundläggande mänskliga behov av mat, vatten, hälsa och trygghet.[1] Samtidigt har planetens förmåga att stå emot störningar minskat i takt med att påverkan från mänskliga aktiviteter har ökat. Ett exempel på detta är hur skog till en yta åtta gånger så stor som Sverige har huggits ner och förlorats mellan 1990 och 2020. Därmed har skogsmark som tidigare fungerade som gigantiska kolsänkor har omvandlas till kolkällor.[2] Människans strävan att skapa effektiva system för jordbruk, skogsbruk och stadsutveckling ger oss fördelar på kort sikt, men minskar med andra ord planetens förmåga att stå emot störningar på lång sikt.

Den internationella forskningsenheten Stockholm Resilience Center studerar konsekvenserna av mänskligt aktivitet på jorden utifrån ett systemperspektiv. Syftet är att undersöka var gränserna för vad planeten tål går, så kallade planetära gränser.[3] Deras studier pekar på att mänskligheten utsätter jordens ekosystem och livsmiljöer för mer än de kan tåla på ett antal områden. Särskilt allvarligt är att oåterkalleliga gränser i flera fall redan passerats genom minskad biologisk mångfald, ökat näringsläckage och övergödning, omvandling av naturområden till jordbruksland och urbana miljöer, samt mänsklig klimatpåverkan. Gemensamt för dessa är att de anses kunna medföra permanenta förändringar i villkoren för livet på jorden. I januari 2022 blev ytterligare en kartläggning av planetariska gränser klar och forskare konstaterade att mänskligheten har långt överskridit gränsen för olika miljöföroreningar, inkluderat plast som tidigare inte uppmärksammats lika mycket.

System ur balans

Konsekvenserna av att flera av systemen är ur balans är många. Dålig luftkvalitet ger akuta hälsoproblem i många av världens växande storstäder. Tilltagande klimatförändringar påverkar redan den globala livsmedelsförsörjningen. Det är inom några få årtionden osäkert om maten kommer att räcka till världens växande befolkning, i takt med att den odlingsbara marken minskar och förutsättningarna för odling försämras på många håll. Tillgången på rent färskvatten är redan begränsad i stora delar av världen samtidigt som behovet förväntas öka med 40 procent under 2020-talet. Utsläpp och läckage av kemikalier som sedan ackumuleras i näringskedjan och påverkar levande organismer är ytterligare skäl till oro. Den späs på av att produktionen och användningen av kemikalier fortsätter öka, och därmed spridas i miljön. Idag vet vi hur enskilda ämnen kan påverka människor och miljö, men fortfarande är kunskapen dålig om den sammanlagda påverkan, den så kallade cocktaileffekten.

Ekosystemen utgör själva livsnerven på jorden och skapar förutsättningar för att vi ska kunna leva. Världshaven, jorden och skogarna ger oss bland annat tjänster som syre, mat, rening av

luft och vatten, ett behagligt klimat och råvaror. Överexploatering, överutnyttjande, föroreningar, invasiva arter och klimatförändringar leder emellertid till att ekosystemen och den biologiska mångfalden hotas. Till exempel har antalet vilda ryggradsdjur, däggdjur, fiskar, fåglar, groddjur och kräddjur minskat med 69 procent från 1970 till 2018 enligt Världsnaturfonden.[4] IPCCs senaste rapport betonar att vi måste återställa natur och skydda minst 30 till 50 procent av jordens ekosystem på land och i haven för att skydda oss från de ökande klimatförändringarna. Under miljötoppmötet COP 15 i Montreal i december 2022 enades FN om ett nytt avtal för att hindra förlusten av arter och dess livsmiljöer. Länderna förbinder sig till att skydda 30 procent av planetens yta senast år 2030. Avtalet beskrivs som ett slags Parisavtal för naturen.

Klimatförändringar ett stort hot

Under en halv miljon år, fram till industrialismens början, varierade koldioxidhalten i atmosfären inom ett intervall mellan cirka 180-300 ppm. Ökningen har sedan gått fort och idag ligger vi på halter över 400 ppm, vilket till största delen beror på mänskliga utsläpp av koldioxid och andra växthusgaser.[5] Utmaningen är att även ganska små förändringar i mängden växthusgaser i atmosfären kan få stora konsekvenser för klimatet på jorden. Världshaven har länge dämpat effekterna av utsläppen, genom att ta upp omkring 90 procent av värmeöverskottet i atmosfären och 30 procent av koldioxiden.[6] Men det har gjort dem varmare, surare och mindre syrerika. Detta minskar successivt havens förmåga att binda och lagra kol, och därmed även förmågan att bromsa den globala uppvärmningen. Vid sidan av detta riskerar förändringarna att slå ut delar av havens ekosystem och därmed påverka livsmedelsförsörjningen på många platser runtom på jorden.

Atmosfären vid polerna värms snabbare än vid ekvatorn, vilket innebär att temperaturökningen på våra breddgrader blir större än på många andra håll. Vi kan redan nu se förändringarna i Sverige. Forskning visar bland annat att flera nordliga arters utbredningsgränser flyttats norrut. Samtidigt har flera kontinentala växt- och djurarter börjat dyka upp i Sverige. Utbredningen av arter som är anpassade till en kallare miljö, så som blåbär och torsk, kommer därför kanske inte finnas i södra Sverige i framtiden.

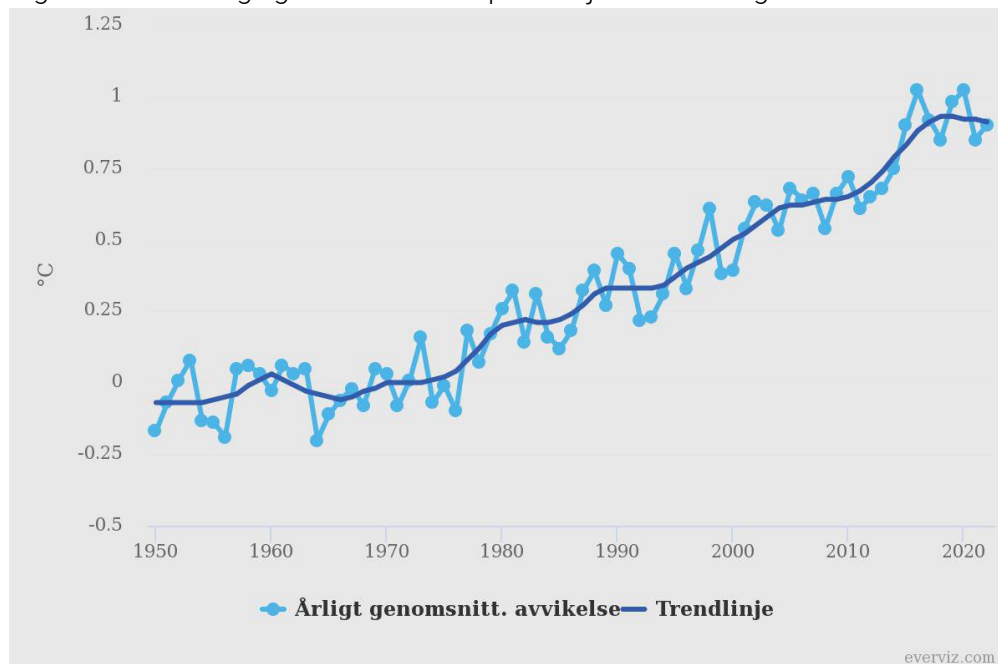
En annan effekt av klimatförändringarna är att extrema väderförhållanden blir allt mer vanliga överallt på jorden. Det finns många exempel på detta i närtid runt om i världen. Under sommaren 2022 upplevde Europa en extrem värmebölja med temperaturer över 40 grader Celsius, med bränder och torka som följd. I Pakistan kom under monsunperioden upp till fyra gånger så mycket regn som normalt. En tredjedel av landet låg under vatten och 33 miljoner människor blev berörda. Kostnaderna beräknas landa på över 100 miljarder kronor.

Välden ser ut att missa målen trots nya insatser

Efter flera alarmerande och oroväckande klimatrappporter från FN:s klimatpanel International Panel of Climate Change (IPCC) antog världens länder år 2015 Parisavtalet som sätter globala mål för hur stor temperaturökningen får bli – under två grader, med sikte på 1,5 grad. Men flera av målen verkar vara svåra att nå eftersom länderna inte gör tillräckligt för att begränsa utsläppen.[7] Samtidigt är de globala planerna på att utvinna kol och olja så omfattande att jordens medeltemperatur kan komma att öka mer än tre grader om de förverkligas.[8] Även om alla världens länder följde de uppsatta målen redan nu skulle temperaturhöjningen fortsätta under lång tid framöver beroende på att det finns en tröghet i jordens klimat- och ekosystem. Det är en komplex bild som ligger bakom utvecklingen, och även om många länder

och företag drar ner på investeringar i fossil energi så investerar andra i stora produktionsökningar.[9]

Figur 1. Förändring i global medeltemperatur jämfört med genomsnittet 1950-1980, °C

Costa Rica, Danmark och Nya Zeeland är några länder som arbetar för att helt eller delvis förbjuda prospektering och utvinning av gas och olja. Individer och institutioner världen över har därtill lovat att dra ner på investeringarna i fossil energi med tiotusentals miljarder dollar. I den andra vågskålen finns stora utsläppsländer som Kina och Ryssland som i flera fall förväntar stora produktionsökningar.[10] Samtidigt har kriget i Ukraina satt tidigare planer på utfasning av kol i delar av Europa på paus. Efter den akuta energikris som uppstod under 2022 satsar nu Europa på att bli självständigt från den ryska gasen, och där ingår bland annat viss nyinvestering i kolkraft.

Andra förändringar under 2022 pekar i mer positiv riktning. I USA har regeringen fått igenom ett historiskt stort klimatpaket, med investeringar som kan minska landets klimatutsläpp med 40 procent de kommande 10 åren. I Europa ökade samtidigt investeringarna i förnybar energi och koldioxidtullar har införts. Vidare har en fond för klimatskadestånd har upprättats på global nivå, som kan ge redan drabbade, utsatta länder bättre stöd vid extrema klimathändelser.

Vår livsstil är drivkraften för miljöpåverkan

Privatkonsumtionen är idag historiskt hög eller ökande i många delar av världen. Det driver på klimatförändringarna och är den främsta bakomliggande faktorn för de flesta miljöproblem, såsom kemikaliespridning, skogsavverkning och luftföroreningar. Det finns en utbredd uppfattning i välfärdsländer som Sverige att vi gör mycket för miljön och klimatet jämfört med andra länder. Den kan grunda sig i att vi har reningsteknik på våra industrier, avloppsrening och avfallshantering. Samtidigt är det ekologiska fotavtrycket per invånare högt, vilket beror på att konsumtionen i Sverige är hög. Varorna har ofta producerats i andra länder där utsläppen blir högre, och därmed även miljöpåverkan.

Totalt konsumerar jordens befolkning varje år mer än vad jordens årliga resurser räcker till. Detta mäts ofta i "overshoot day", alltså den teoretiska dagen på året där jordens årliga produktion av naturresurser tar slut. Den inträffade 2022 den 28 juli, och trenden är att den infaller allt tidigare på året. För Sverige inträffade dagen redan den 3 april, sedan tog resurserna i teorin slut.[11] Utvecklingen har förvärrats av den snabba ekonomiska tillväxten i världen under de senaste årtiondena. När människor får det bättre ställt ekonomiskt kan de konsumera mer.

En utmaning är att företag och nationer under lång tid prioriterat kortsiktig ekonomisk tillväxt på bekostnad av hänsyn till miljön. Samtidigt är överutnyttjandet av resurser ofta kopplat till starka ekonomiska intressen. Vem som ska ha tillgång till råvaror, åkermark och vatten är dessutom en bidragande faktor till konflikter i många delar av världen. Även svenska naturtillgångar ger upphov till konflikter och debatter. Ett exempel på detta är brytning av metaller och mineraler i skyddsvärda naturområden där andra miljömål såsom omställning av transportsektorn till fossilfria drivmedel ställs mot naturskyddet.

En ljusglimt är att när förändringar i mer hållbar riktning väl har startat, och nått över en viss tröskelnivå, så sker omställningen ofta väldigt snabbt. Det gäller exempelvis efterfrågan på solceller. Intresset för hållbara produkter ökar dessutom stadigt, och näringslivet förväntas vara en stark pådrivare av hållbar utveckling framöver. Bland svenska konsumenter finns en hög tilltro till ny teknik och mer hållbara produkter som gör att människor upplever att de kan fortsätta konsumera lika mycket men med bättre samvete. Oseriösa producenter kan försöka utnyttja denna tilltro till teknikomställning och intresset för hållbara produkter genom att "gröntvätta" sina produkter.

Att gå över till hållbart producerade produkter förändrar emellertid inte grundproblemet att vi ofta konsumerar mer än vi behöver. Samtidigt behöver alla människor en rimlig levnadsstandard och det är skäligt att alla på jorden får tillgång till elektricitet, rent vatten och sanitet, sådant vi i Sverige tar för givet. När resurserna räcker till detta – då når vi hållbarhet. För att ta ett större grepp om frågan vill EU genom direktivet om cirkulär ekonomi gynna en övergång från konsumtion av prylar till konsumtion av tjänster. Produkters komponenter ska deklarerar vad de innehåller och hur de ska återvinnas. Det ska bli lättare att reparera produkter och återvinna material till nya produkter. Även affärsmodeller för delningsekonomi ska ses över.

Miljöfrågan har förändrats över tid

En växande andel av EU:s invånare anser att klimat- och miljöfrågorna är de viktigaste utmaningarna både på nationellt plan och på EU-nivå.[12] Efter många år av forskningsrapporter och politiska diskussioner vill allt fler se konkret handling för klimatet, biologiska mångfalden, urskogar och naturområden samt kemikaliespridningen i samhället. Grupper på sociala medier uppmanar till att bojkotta flyget, äta mindre kött, sluta shoppa och plastbanta. Greta Thunberg har inspirerat till en världsomspännande rörelse där ungdomar skolstrejkar för att få vuxna beslutsfattare att agera och lämna efter sig en bättre värld till dagens barn. Att engagemanget gror kan bero på att klimatförändringarna har blivit mer kännbara i vardagen för fler och att forskningsrapporterna blivit mer precisa och detaljerade kring vilka konsekvenserna av vår livsstil blir.

Samtidigt har miljödebatten blivit allt mer polariserad. Debatten handlar bland annat om hur stort behovet av förändringar mot ett mer hållbart samhälle är, där grön, social och ekonomisk hållbarhet viktas olika och uppfattningarna ofta går isär om vad som bör prioriteras. Den handlar också om hur snabbt omställningen ska göras och vilka som borde ta täten respektive inte borde behöva göra så mycket. De som kräver fler åtgärder för ökad hållbarhet och ett minskat klimatavtryck anklagas ofta för elitism medan de som stretar emot beskylls för populism.

En del av polariseringen visar sig också genom att klimatskeptiker anklagar forskare för att överdriva hoten från klimatförändringarna. Forskare vid universiteten i Harvard och Princeton har studerat klimat- och miljöforskarnas sätt att beskriva sina resultat, och kommit fram till att det snarare är tvärtom. Slutsatsen är att dessa till stor del antingen har haft rätt i sina bedömningar eller varit onödigt försiktiga i sina beskrivningar av klimathotet.[13] Försiktigheten förklaras bland annat av forskarsamhällets strävan efter att nå konsensus. Det handlar i grunden om en oro för att resultaten ska förväxlas med åsikter, där forskarna riskerar att bli en bricka i ett allmänt politiskt spel mellan olika uppfattningar.[14]

Polariseringen syns också i de lösningar som föreslås för att göra saker mer hållbara. Det finns exempelvis de som tror på veganism kontra de som förespråkar naturbeteskött och biologisk mångfald, plastkasse kontra tygkasse, närodlat kontra ekologiskt odlat. I förlängningen av debatten om ekonomisk tillväxt, miljö och klimat finns en skiljelinje mellan två olika synsätt: teknikomställning kontra beteendeförändring. Det ena lägger vikt vid att satsningar på miljöteknik kan lösa de stora utmaningarna, medan det andra att beteenden behöver förändras så att vi gör mindre av det som är skadligt. Mycket pekar på att bägge synsätten behöver förenas för att Agenda 2030 ska kunna uppnås.

Bränpunkter med koppling till megatrenden

Megatrenden innehåller drivkrafter för utvecklingen i flera av bränpunkterna som beskriver trender i Helsingborgs nära omvärld.

- Omställning mot ett grönare samhälle
- Ökande klimatkänningar
- El och IT under press
- Mark- och bostadsbehov i förändring
- Ökade välfärdskostnader
- Fortsatta integrationsutmaningar

Referenser

- [1] WHO 2020. Climate change
- [2] IPCC 2022. CrossChapter Paper 7: Tropical Forests. In: Climate Change 2022: Impacts, Adaptation and Vulnerability
- [3] Stockholm Resilience Center 2022. Planetary Boundaries
- [4] WWF 2022. Living Planet Report. Svensk sammanfattning
- [5] SMHI 30 oktober 2017. Koldioxidhalten i atmosfären når nya rekordnivåer
- [6] IPCC, 2019: Summary for Policymakers. In: IPCC Special Report on the Ocean and Cryosphere in a Changing Climate
- [7] CAT December 2019. Find your country
- [8] SEI, IISD, ODI, Climate Analytics, CICERO, and UNEP 2019. The Production Gap

- [9] UNEP November 2019. Emissions Gap Report 2019
- [10] SEI, IISD, ODI, Climate Analytics, CICERO, and UNEP 2019. The Production Gap
- [11] Earth Overshoot Day 2022. Country Overshoot Days
- [12] Europeiska kommissionen 2019. ANNEX Spring Standard Eurobarometer 2019
- [13] The Guardian 25 October 2019: Dale Jamieson, Michael Oppenheimer and Naomi Oreskes. The real reason some scientists downplay the risks of climate change
- [14] Aktuell Hållbarhet 29 Oktober 2019: Björn Anderberg. Därför underskattar forskare klimatrisker

Teknikutveckling

Teknikutvecklingen påverkar företag, organisationer och individer i hela världen, inklusive Sverige och Helsingborg. Framsteg inom bland annat IT och artificiell intelligens (AI) förändrar vårt sätt att leva, arbeta och röra oss samt ger hopp om lösningar på flera stora utmaningar som mänskligheten står inför.

Konsekvenserna förväntas bli särskilt tydliga på arbetsmarknaden, inom hälso- och sjukvården, för klimat- och miljöarbetet, och inom transport och mobilitet. Omställningen ställer stora krav på utbildningssektorn att utbilda rätt kompetenser för morgondagens arbetsmarknad.

Teknikutvecklingen förändrar världen

Teknikutvecklingen är en central drivkraft för nya innovationer, produkter och lösningar som i sin tur leder till ökad produktivitet och ekonomisk tillväxt. Ny teknik bidrar inte bara till ett ökat välbefinnande utan förändrar också vårt sätt att leva och hur vi uppfattar vår omvärld, vilket exempelvis utvecklingen av internet och den ökade användningen av digitala tjänster visar. Lösningen på många samhällsutmaningar beror på Sveriges och andra länders förmåga att använda ny och existerande teknik. Samtidigt kan ny teknik ibland missbrukas och medföra nya risker.

Huvudspåren i dagens teknikutveckling kan sammanfattas under rubrikerna digitalisering och automatisering, artificiell intelligens (AI) samt bioteknik, materialutveckling och energiteknik. Den snabba förändringstakten inom dessa områden får avgörande konsekvenser för företag, organisationer och individer i hela världen, inklusive Sverige och Helsingborg. Utvecklingen har dessutom accelererat på flera sätt under de senaste åren, vilket drivit på strukturomvandlingen i näringslivet och bärkraft för förnyad ekonomisk tillväxt längre fram. Det har dessutom potential att skynda på tekniksiftet i riktning mot mer klimatsmarta och hållbara lösningar. Motsvarande gäller utvecklingen av ny välfärdsteknik som kan bidra till bättre tjänster och en högre produktivitet inom den offentliga sektorn.[1]

Samtidigt har den snabba teknikutvecklingen under senare år bidragit till att stora marknadsaktörer kunnat stärka sin redan dominerande ställning. Detta har mynnat ut i en ökad debatt i Europa och Nordamerika om effekterna av de globala teknikföretagens växande dominans i världsekonomin. Det handlar dels om behovet av en ökad reglering av företagens verksamhet för att säkra skatteintäkter och arbetsvillkor men också om en oro för att innovations- och produktivitetstillväxt på sikt ska hämmas när ett litet antal stora företag kan begränsa den fria konkurrensen genom sin monopoliserande ställning på marknaden.

Det är inte möjligt att ge en heltäckande bild av den samlade teknikutvecklingen på några få sidor. Men det kan konstateras att konsekvenserna av utvecklingen med stor sannolikhet kommer att bli särskilt tydliga för arbetsmarknaden, inom hälso- och sjukvården, för klimat- och miljöarbetet, och inom transport och mobilitet. I ett samhällsperspektiv är det intressanta med ny teknik vad den konkret betyder för medborgarnas hälsa, välfärd och livskvalitet.

Digitalisering, automatisering och robotisering på arbetsmarknaden

Digitaliseringen och framväxten av nya digitala verktyg och lösningar har successivt omformat processer, arbetsuppgifter och arbetssätt på arbetsplatser i hela världen under de senaste årtiondena. Utvecklingen tog ett stort språng framåt under coronapandemin som sannolikt kommer att ge en långt in i framtiden. Krisen har varit en tydlig drivkraft för förändring som tvingat företag och organisationer i hela världen att förändra sina arbetssätt i grunden. Det

visar sig i hur existerande digitala lösningar och teknik tagits i bruk i stor skala och hur innovationstakten ökat markant när efterfrågan på nya lösningar exploderat på många områden. Resultatet är till exempel att digitala möten och konferenser blivit normen och att allt mer arbete sköts hemifrån. Det påverkar i sin tur kulturen kring arbetsmobilitet och behovet av kontorsytor och lokaler på ett sätt som fortfarande är svårt att överblicka.

Arbetsmarknaden påverkas även genom en tilltagande automatisering och robotisering av mänskliga arbetsuppgifter. Utvecklingen skyndas på av nya landvinningar inom AI som bland annat gör det möjligt för maskiner att lära sig av sin omgivning och att se, läsa, tolka och känna igen mönster i stora datamängder. Allt tyder på att vi bara har sett början på denna utveckling. Många arbeten kan därför komma att försvinna eller kraftigt förändras under de kommande tio åren till följd av teknikutvecklingen och den strukturomvandling som sker i spåren av den. I gengäld förväntas det skapas nya arbetstillfällen och nya arbetsuppgifter inom andra områden.[2]

Utvecklingen ställer stora krav på utbildningssektorn att utbilda rätt kompetenser för morgondagens arbetsmarknad. En utmaning är att den sker parallellt med att arbetsstyrkan krymper i många utvecklade länder, och att det lätt kan uppstå brist på efterfrågad arbetskraft om inte utbildningssystemen hänger med i förändringen. En annan fråga gäller i vilken grad samhället kommer efterfråga och acceptera AI och automatisering. Redan idag är piloter i det närmaste överflödiga men är flygpassagerarna beredda att låta datorn helt ersätta piloterna? Och intelligenta expertsystem har i vissa sammanhang visat sig vara bättre på att ställa cancerdiagnoser och att tolka röntgenbilder. Men kommer patienterna lita tillräckligt mycket på systemen för att ersätta läkaren fullt ut?

Teknikutveckling inom hälso- och sjukvårdssektorn

Hälso- och sjukvården i hela världen brottas i dag med långsiktigt stora kostnadsökningar. Det beror dels på åldrande befolkningar och fler och dyrare behandlingsmöjligheter, men kanske i ännu högre grad på en låg produktivitet utveckling jämfört med andra sektorer.[3] En del forskare menar därför att utgifterna till hälso- och sjukvården på lång sikt kan komma att sluka mer än hälften av bruttonationalprodukten. Framsteg inom AI, it och robotteknik skulle kunna ändra på detta. Exempel är utvecklingen av internetbaserade vårdcentraler, intelligenta expertsystem och robotar som på olika sätt kan bidra till att rationalisera arbetet inom hälso- och sjukvården. Mycket tyder på att tekniken kommer att göra det möjligt att individualisera diagnostik, behandling och uppföljning på ett helt annat sätt än i dag. Samtidigt förväntas hälso- och sjukvårdens fokus flytta från behandling till förebyggande.

Framstegen inom AI driver även på utvecklingen av nya mediciner och behandlingsformer. Det har till exempel varit en förutsättning för den snabba utvecklingen av vacciner mot Covid-19. Användningen av avancerade algoritmer och maskininlärning har gjort det möjligt att kartlägga virusets proteinstruktur och form på rekordtid, vilket har en central roll i utvecklingen av vaccin. AI används till exempel också för att hitta nya antibiotika som kan användas i behandlingen av bakterier som det saknas effektiv behandling mot. Spridningen av antibiotikaresistenta bakterier och svårigheterna att hitta nya effektiva läkemedel med traditionella utvecklingsmetoder har länge setts som ett svårlöst problem.[4]

Mobilitet, kommunikation och enklare service

Teknikutvecklingen bidrar till nya lösningar och förändrade metoder men har också en direkt påverkan på vårt sätt att leva och förhålla oss till omvärlden. Det gäller framför allt den snabba utvecklingen av internet och mobil kommunikation under de senaste årtiondena. Framstegen inom it har varit så stora att knappast någon del av människors vardag är opåverkad. Den ökade användningen av mobil teknik innebär att fler produkter och tjänster blir omedelbart tillgängliga, lättare att använda och bättre anpassade efter den situation människor befinner sig i. Det driver på efterfrågan och utvecklingen av nya produkter och tjänster som minskar friktionen i vardagen och gör livet lättare. Resultatet är ökade förväntningar på god service och enkel behovstillfredsställelse bland kunder och användare.[5]

Appen Guide Helsingborg ger service till en helsingborgare på Sofiero slott och slottsträdgård. Appen Guide Helsingborg ger service till en helsingborgare på Sofiero slott och slottsträdgård. Utvecklingen inom it och kommunikation driver också på teknikutvecklingen på transportområdet. Tillsammans med utvecklingen av nya material skapas möjligheter att ta fram nya fordon som bättre uppfyller individers, företags och myndigheters efterfrågan på snabba, enkla, billiga och miljövänliga transporter. Effektivare och billigare batterier gör det möjligt att köra längre på el, samtidigt som fullständigt självkörande bilar kommer närmare produktion för massmarknaden.

Teknikutveckling och klimatförändring

Teknikutvecklingen påverkar även möjligheterna att minska klimatutsläppen och att begränsa effekterna av de globala klimatförändringarna. Till exempel har framstegen inom vindkraft och solenergi redan haft stor betydelse för möjligheterna att ställa om energiproduktionen för att minska klimatpåverkan. Utvecklingen har medfört att priset för sol- och vindenergi på många platser nu är lägre än för fossila alternativ. Det har redan fått stor effekt runt om i världen och 2018 stod förnyelsebara energikällor för två tredjedelar av all ny produktionskapacitet för elproduktion.[6] 2026 förutspås andelen växa till närmare 95 procent.[7] På andra områden så som flygtransport och tung industri går utvecklingen långsammare, men även här är nya tekniska lösningar på väg.

En utmaning är att användningen av ny teknik inte bara är beroende av efterfrågan från konsumenter och tillgången från producenter, utan ibland kräver stöd eller regleringar från stater för att få spridning. Utvecklingen inom både vindkraft och solenergi är exempel på det. Danska satsningar på 1990-talet banade vägen för vindkraften och tyska politiska tilltag på 2000-talet accelererade efterfrågan på solpaneler. Under senare år har även städernas betydelse för nya innovationer och användningen av ny teknik lyfts fram. Helsingborgs stads målmedvetna satsningar på innovation och utveckling ett exempel på det.

Teknikutvecklingen i Sverige och Skåne

Sverige har under många år varit ett av de länder i världen som lägger störst andel av bruttonationalprodukten (BNP) på forskning och utveckling. I början av 2000-talet låg Sverige på andra plats i världsrankingen med 3,9 procent av BNP. 2020 placerade vi oss på fjärde plats med 3,5 procent av BNP. Sverige ligger dessutom i topp inom EU.[8] Störst satsningar inom landet görs i storstadsregionerna inklusive Skåne samt i Östergötlands och Uppsala län.

I Skåne är mycket av satsningarna koncentrerat till Lunds universitet samt medicinalindustrin och it-klustret i sydväst. Detta har resulterat i många tekniska innovationer som under årens lopp haft stor betydelse för företag i Skåne och Helsingborg. ESS och Max IV är investeringar som förväntas få stor betydelsen för materialforskningen och utvecklingen av ny teknik på

området. Investeringarna i forskning och utveckling har emellertid stagnerat i Skåne under de senaste årtiondet medan de har ökat betydligt i de övriga två storstadsregionerna. Förklaringen är främst att satsningarna i näringslivet inte har ökat på samma sätt i Skåne.[9]

I dag får ny teknik snabbt stor global spridning. Sverige och Helsingborg påverkas därför mer av teknikutvecklingen i omvärlden än av den som sker lokalt.

Brännpunkter med koppling till megatrenden

Megatrenden innehåller drivkrafter för utvecklingen i flera av brännpunkterna som beskriver trender i Helsingborgs nära omvärld.

- Ökande förväntningar
- Ökande välfärdskostnader
- Ökad ohälsa bland unga
- Nya krav på dialog och kommunikation
- Omställning mot ett grönare samhälle
- El och IT under press
- Slaget om kompetensen
- Mark- och bostadsbehov i förändring

Referenser

- [1] SOU 2020:14. Framtidens teknik i omsorgens tjänst. Betänkande av Utredningen om välfärdsteknik i äldreomsorgen
- [2] Stiftelsen för strategisk forskning 2015. De nya jobben i automatiseringens tidevarv
- [3] Erixon, Fredrik & Erik van der Marel: "What Is Driving the Rise in Healthcare Expenditures? An Inquiry into the Nature and Causes of the Cost Disease", ECIPE Working Paper no. 05/2011.
- [4] The Guardian 20 februari 2020. Powerful antibiotic discovered using machine learning for first time.
- [5] CIFS & Ericsson ConsumerLab. 2012. In-line Shopping.
- [6] Exponential Climate Action Roadmap 2019. Exponential Roadmap Scaling 36 Solutions to Halve Emissions by 2030.
- [7] IEA 2021. Renewables 2021. Analysis and forecast to 2026.
- [8] OECD 2023. Gross domestic spending on R&D.
- [9] SCB 2022. Totala utgifter för egen FoU efter sektor och region, mnkr. Vartannat år 2007-2022.

Värderingsförändringar

Globalt sett är tendensen att traditionella, grupporienterade värderingar får ge vika för mer individorienterade, i takt med att välståndet ökar och utbildningsnivån höjs. Men värderingar förändras som regel långsamt från generation till generation och krig, kriser och konflikter innebär ofta bakslag.

I Sverige finns det tecken på att invånarnas värderingar har blivit mer polariserade. Samtidigt beskrivs landet i internationella jämförelser som det land i världen där värderingar kopplade till valfrihet, jämställdhet, självbestämmande och medbestämmande värderas högst.

Att mäta och förstå mänskliga värderingar

Mänskliga värderingar är svåra att mäta och kvantifiera. Trots det har de stor betydelse för hur vi väljer att leva våra liv och umgås med andra människor. Värderingar fungerar som plattform för hur vi ska tolka information, händelser och situationer i omvärlden. Samtidigt ger de oss vägledning om hur vi bör agera och uttrycka oss i samspelet med andra människor.

Den kanske främsta källan till insikt om hur värderingar förändras och fördelar sig i olika länder är forskningsnätverket World Value Survey (WVS) med sekretariat i Stockholm. WVS inledde sin verksamhet på 1980-talet och utfrågar löpande människor i nära 100 länder om deras värderingar.[1] Forskning därifrån har visat att värderingar inte är uttryck för en slumpmässig kulturell eller religiös utveckling under historiens gång. De speglar istället i hög grad den sociala och ekonomiska utvecklingsnivån i samhället. Hypotesen är att de följer samma lagar som evolutionen och att de därför reflekterar det sociala samspel som ger bäst förutsättningar för överlevnad och fortplantning i en given miljö. Människors värderingar påverkas således av faktorer som ekonomisk trygghet, utbildningsnivå och tillgången till sociala nätverk. Det centrala blir då den nytta värderingar har för individer och grupper beroende på de omständigheter de lever under.[2]

Det betyder till exempel att människor som lever under knappa villkor i ett traditionellt jordbrukssamhälle inte nödvändigtvis upplever värderingar kopplade exempelvis till jämställdhet och valfrihet som särskilt användbara. På motsvarande sätt har människor i rika kunskapssamhällen ofta begränsad nytta av traditionella sanningar eller privilegier som inskränker deras möjligheter att ta del av samhällslivet. Av detta följer också att konflikter, kriser och katastrofer tenderar att stärka mer traditionella kollektiva värderingar, på bekostnad av till exempel synen på individens frihet och rätten till självbestämmande.[3]

Värderingar förändras långsamt och är svåra att påverka

När ett land utvecklas, och utbildning och kunskap blir allt viktigare för samhällsekonomin, förändras hela befolkningens värderingar, på tvärs av sociala skillnader, mot ett större fokus på jämlikhet, valfrihet och tolerans. Men lågutbildade tenderar att påverkas mindre än högutbildade, i alla fall till en början, vilket leder till ett större avstånd i värderingar mellan olika sociala grupper i samhället.[4]

Forskning har också visat att värderingar ofta förändras långsamt och att de kan vara svåra att påverka. Det gäller särskilt värderingar kopplat till vår syn på livet, som vi ofta lär oss tidigt i barndomen inom ramen för familjen. De omfattar bland annat synen på religion och familjeliv,

samt tilliten till myndigheter. Dessa ärvs därför ofta vidare från generation till generation, vilket har bekräftats av svenska studier.[5]

Andra typer av värderingar där inläringen inte är begränsad till de tidiga barndomsåren har visat sig vara lättare att förändra i vuxen ålder. De omfattar bland annat vår syn på valfrihet och jämställdhet samt uppfattningar om individens rätt till självbestämmande och medbestämmande. Sådant påverkas bland annat av den verklighet vi möter i arbetslivet och andra aktiviteter utanför hemmet och familjesfären.

Individorienterade värderingar ökar

Synsätt som lägger stor vikt vid individen, valfrihet och jämställdhet kan kallas för individorienterade värderingar. Dessa står i kontrast till traditionella, konservativa värderingar som framhäver gruppens betydelse – även om det sker på bekostnad av individens möjligheter att forma sitt liv och delta i samhällslivet på lika villkor som andra. Den globala trenden är att individorienterade mer frihetliga värderingar har vuxit sig starkare och att traditionella mer konservativa har försvagats i ett längre perspektiv.[6] Utvecklingen är emellertid ojämnt fördelad och följer i stort sett den ekonomiska och sociala utveckling som olika länder och regioner har upplevt i modern tid.

Individorienterade värderingar är i mångt och mycket en förutsättning för självständigt tänkande och öppenhet för nya impulser och idéer. De blir på så vis också en förutsättning för kreativitet och innovation.[7] Detta är centralt i ett kunskapssamhälle som Sverige där framtidsutsikterna till stor del bestäms av invånarnas förmåga att bidra till näringslivets, forskningens och samhällslivets krav på nytänkande och förändring.

Utvecklingen mot mer individorienterade värderingar har också skapat ett växande fokus på lycka, livskvalitet och självförverkligande, framför allt i den rika delen av världen. Detta har bidragit till en ökad efterfrågan på upplevelser, identitetsmarkörer och hållbarhet under de senaste årtiondena. Resultatet har varit en ökad konsumtion av bland annat resor, välbefinnande, kulturliv, smakupplevelser, statusprodukter samt ekologiska och miljösmarta lösningar och produkter.

Värderingar i Sverige och Skåne

Sverige utmärker sig i internationell jämförelse med att ha världens mest avvikande värderingar: enligt WVS har svenskarna de starkaste individorienterade värderingarna, med den mest positiva synen på sådant som valfrihet och jämställdhet i världen. Den tydligt positiva synen på jämlikhet kan förklara varför det globala metoo-upproppet fick ett så starkt fäste i just Sverige, där kvinnor inom olika yrkesgrupper tillsammans vittnar om ojämlika förhållanden och trakasserier. Sverige är också det näst minst religiösa landet efter Japan. Den snabba befolkningsökningen i fattigare länder har emellertid inneburit att länder som Sverige med tydligt sekulära värderingar, står för en allt mindre andel av jordens invånare.[8]

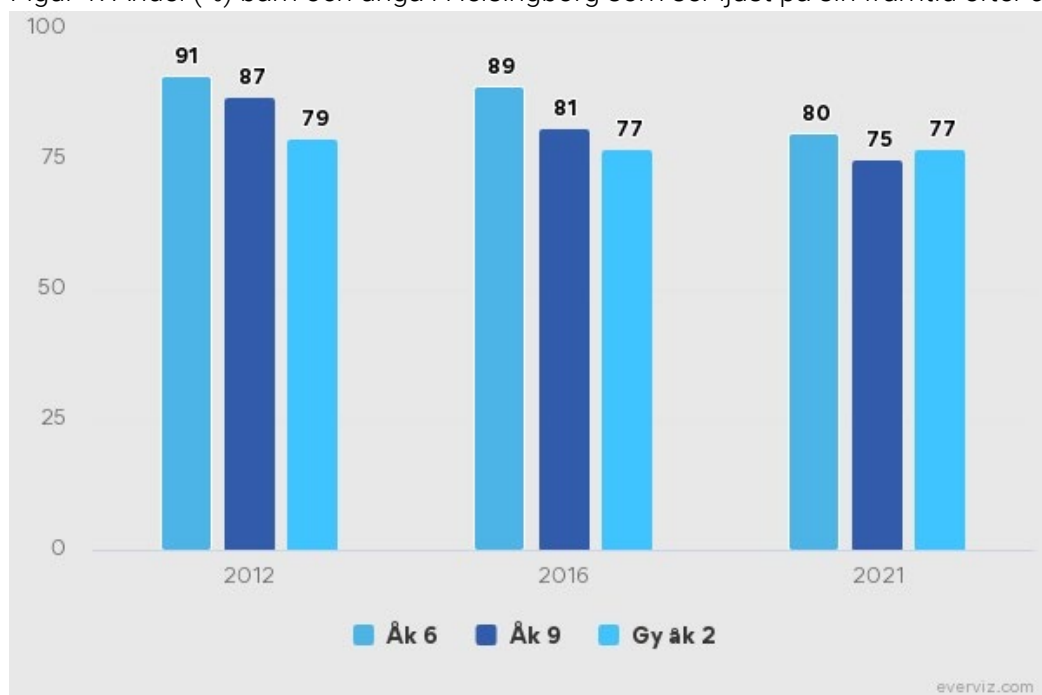
Enligt Kairos Future har skedd en märkbar förändring av svenska ungdomars värderingar i mer traditionell riktning under 2010-talet. Samma utveckling kan spåras även i andra länder i västvärlden.[9] Finanskrisen innebar att fler barn och unga fick känna på ekonomisk osäkerhet vilket har påverkat deras syn på livet. Det samma kan komma att göra sig gällande för den generation unga som upplevt Coronapandemin på nära håll. Svenska ungdomar förhåller sig också till mer traditionella värderingar i mötet med ungdomar med ursprung i andra delar av världen. Dessutom sker en demografisk förändring i befolkningen som verkar i samma

riktning, när allt fler har bakgrund i länder där mer värdekonserverna värderingar dominerar.[10]

Samtidigt är ungdomar och unga vuxna mer toleranta mot personer av annan bakgrund än tidigare generationer. Det är kanske inte så konstigt med tanke på att det är betydligt vanligare än förr att de har haft många klasskamrater med invandrarbakgrund. De yngre generationerna är vidare betydligt mer känsliga för kränkningar och mer benägna till censur för att skydda minoritetsgrupper mot kränkande behandling.[11]

Ett tecken på att barn och unga upplever en större osäkerhet än tidigare är att deras tro på framtiden minskat stadigt under det senaste årtiondet. I Helsingborg visar Region Skånes folkhälsoundersökning att barn och ungdomars framtidstro minskade mellan 2012 och 2016, och att den har minskat ytterligare i den undersökning som gjordes 2021. Tron på framtiden minskar ju äldre ungdomarna blir och flickor har överlag en lägre tro på framtiden än pojkar.[13]

Figur 1. Andel (%) barn och unga i Helsingborg som ser ljus på sin framtid efter årskurs

Bränpunkter med koppling till megatrenden

Megatrenden innehåller drivkrafter för utvecklingen i flera av bränpunkterna som beskriver trender i Helsingborgs nära omvärld.

- Invånarna i skilda världar
- Fortsatta integrationsutmaningar
- Ökat fokus på trygghet
- Ökad ohälsa bland unga
- Slaget om kompetensen
- Ökande förväntningar
- Nya krav på dialog och kommunikation

Referenser

- [1] World Values Survey 2023.
- [2] Weltzel, Christian 2014. Freedom Rising. Cambridge.
- [3] Ibid
- [4] Oscarsson Ekengren, Henrik 1 november 2019. Väljarideologi 1982-2018. Politologerna Statsvetenskaplig analys av svensk politik.
- [5] Jfr t ex Integrationsverket 2005. Vilka är annorlunda? Om invandrares möte med svensk kultur, i Integrationsverkets rapportserie 2005:03, Norrköping.
- [6] Weltzel, Christian 2014. Freedom Rising. Cambridge.
- [7] Jfr t ex Florida, Richard 2002. The Rise of the Creative Class.
- [8] Pew Research 2015. The Future of World Religions: Population Growth Projections, 2010-2050
- [9] Kairos Future 2010. Generation Ordning – De framtida konsumenterna.
- [10] Jfr Jonsson, Jan O., Mood, Carina , Treuter, Georg 2022. Integration bland unga – en mångkulturell generation växer upp.
- [11] Kairos Future 2016. När generation ordning tar över och nygamla värderingar gör comeback
- [12] Myndighet för samhällsskydd och beredskap 2013. Att navigera i en föränderlig omvärld.
- [13] Region Skåne 2021. Folkhälsoenkät Barn och unga i Skåne 2012-2021.